

บทที่ 5

การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของ เคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه และการประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทนี้จะเป็นการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ก็มีผลการศึกษาและรายงานการวิจัยที่ได้ศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้อยู่จำนวนมาก จากองค์กรและคณะทำงานที่ภาครัฐตั้ง และจากภาคเอกชนที่สนใจศึกษาติดตามสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยรายละเอียดของสภาพปัญหาความขัดแย้ง และการนำเสนอรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์การจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในบทนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

5.1 สรุปสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه และสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.2 สังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.1 สรุปสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه และสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งนำเสนอเปรียบเทียบสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ คือ ยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه กับสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในยุคปัจจุบัน การเข้าใจถึงต้นเหตุและสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคอดีตที่ผ่านมาจะเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่อไปสำหรับประยุกต์ใช้การแก้ปัญหาความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

5.1.1 สรุปปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

พัฒนาการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มีลำดับของเหตุการณ์ปัญหาความขัดแย้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏพยายามสร้างข่าวขึ้นมาเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه และปล่อยข่าวว่าท่านไม่ยอมปรับปรุงเรื่องต่างๆ ให้ดีขึ้น ต่อมาพวกเขาได้หาหรือและวางแผนร่วมกันแล้ว จึงมีมติเห็นพ้องว่าจะส่งบุคคลที่ถูกคัดเลือกจากบัศเราะฮ์ กุฟะฮ์ และอียิปต์เมืองละประมาณ 1,000 คน รวม 3,000 คน มุ่งหน้าสู่นครมะดีนะฮ์โดยเป็นการอำพรางเหมือนว่าจะมาประกอบพิธีหัจญ์ โดยมีแผนการชั่วร้ายถูกซ่อนไว้นั้นแล้ว (al-Tabariy, 1987 : 5/357 ; Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 399)

2. ครั้งหนึ่งขณะที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه กำลังกล่าวเทศนา (คุฏบะฮ์) แก่ประชาชน ทันใดนั้นมีผู้ชายคนหนึ่งชื่ออะอฺยูนได้พูดสวนขึ้นมา และกล่าวกับท่านอุมัยมานว่า “โอินะฮ์อัล (เป็นฉายานามที่กลุ่มกบฏเรียกเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه อีกทีขณะเห็นว่าท่านอุมัยมานมีเครายาวเหมือนชาวอียิปต์คนหนึ่งชื่ออะอฺยูนเป็นคำกล่าวเชิงตำหนิ) แท้จริงท่านได้เป็นคนเปลี่ยนแปลง” เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه กล่าวว่า “เขาเป็นใคร?” พวกเขา กล่าวว่า “อะอฺยูน” เคาะลีฟะฮ์อุมัยมานกล่าวต่อว่า “ท่านนั้นแหละที่เป็นคนเปลี่ยนแปลง” ประชาชนที่อยู่ตรงนั้นได้จับตัวอะอฺยูนไว้ และมีชายคนหนึ่งจากบনীลัษช่วยปกป้องท่านจนกระทั่งสามารถนำตัวท่านกลับเข้าไปในบ้าน (Ibn ‘Asakir, 1986 : 247 ; Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 404-405)

3. ชาวอียิปต์ได้กลับเข้ามาปิดล้อม (เป็นครั้งที่สอง) ช่วงแรกท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه สามารถที่จะออกไปละหมาดและประชาชนสามารถมาพบหาได้ตามปกติ ในเวลาต่อมาพวกเขาห้ามท่านออกจากบ้านอย่างเด็ดขาด แม้กระทั่งการจะไปละหมาดฟัรฎู (al-Tabariy, 1987 : 4/383) และในเวลานั้นแกนนำของผู้ที่ตั้งตนเป็นกบฏเป็นอิมามนำละหมาดแก่ประชาชน

4. หลังจากกลุ่มกบฏได้ปิดล้อมบ้านของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ไว้อย่างเบ็ดเสร็จ พวกเขาได้เรียกร้องให้ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه เลือก 2 ประการ ระหว่างให้ลาออกจากตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์หรือไม่ก็จะถูกสังหาร (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/66)

5. กลุ่มกบฏปิดล้อมได้กดดันอย่างหนัก และได้ประกาศอย่างแข็งกร้าวว่าจะต้องสังหารท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه เพียงสถานเดียว (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/67 ; Ahmad, 1995 : 1/63)

6. ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้ออกมาเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงกับกลุ่มกบฏด้วยตัวเอง ท่านพยายามที่จะโน้มน้าวพวกเขาให้ลดความรุนแรงและให้ตระหนักถึงการเชื่อฟังปฏิบัติตามผู้นำ พร้อมกับท่านได้ชี้แจงประเด็นต่างๆ ที่พวกเขาได้กล่าวร้ายตำหนิตาน (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/150)

7. หลังจากเจรจาเพื่อสันติภาพกับกลุ่มกบฏไม่สำเร็จ ท่านจึงขอให้กลุ่มกบฏส่งตัวแทนมาหนึ่งคนเพื่อจะได้เจรจาพูดคุยตัวต่อตัว พวกเขาได้ส่งเศาะอฺศออะ อิบน์ สุหาน มาเป็นตัวแทนเจรจา แล้วจากนั้นทั้งสองก็ได้ถกถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ที่กลุ่มกบฏได้กล่าวตำหนิหรือใส่ร้าย

ต่อท่าน (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/150) ส่วนหนึ่งเศาะอศอะไ้ดัยกโองการอัลกุรอาน มาสนับสนุนแนวคิดของพวกเขา ตามความเข้าใจเอาเอง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน

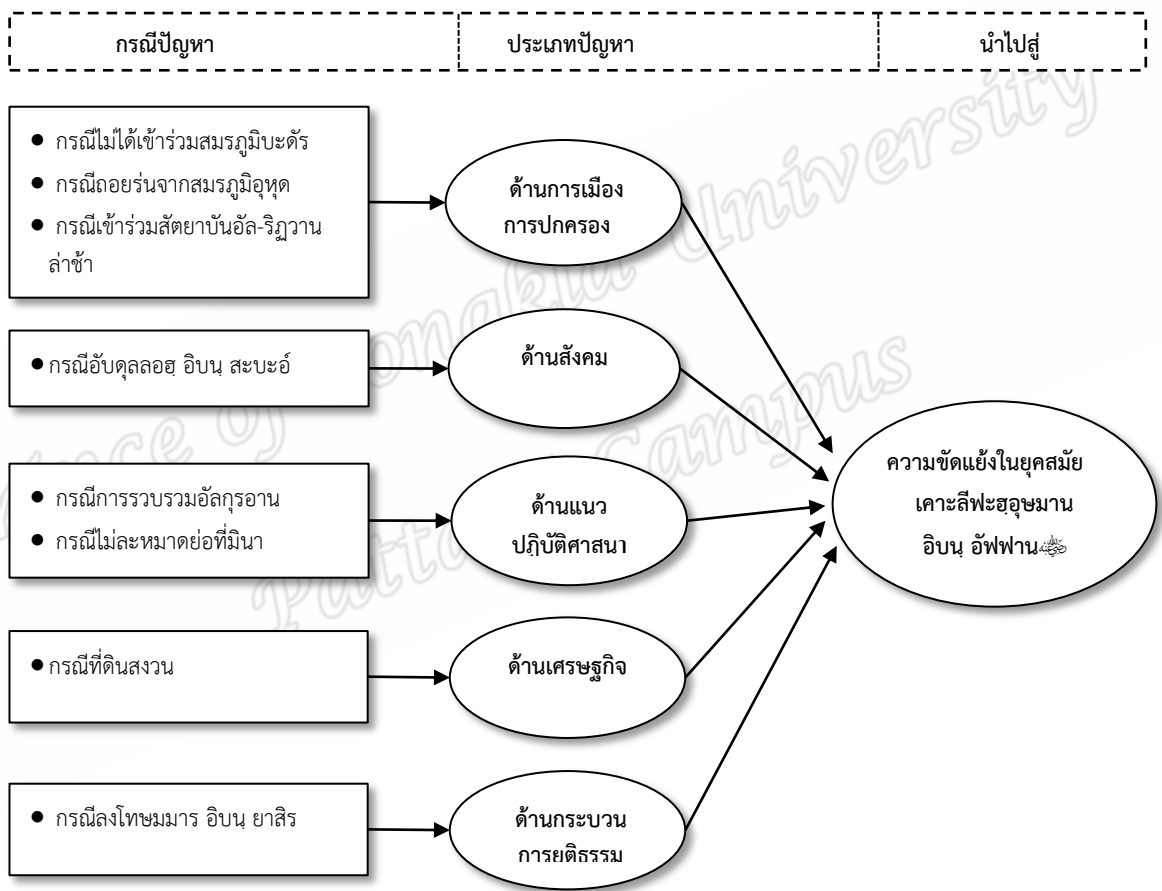
8. เมื่อการเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงที่ท่านพยายามเจรจาชี้แจงไม่ประสบความสำเร็จ กลุ่มกบฏไม่ยอมรับฟังเหตุผลอะไรแล้วทั้งสิ้น สิ่งเดียวที่พวกเขาต้องการคือการสังหาร เคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสของท่านั้น

9. บรรดาแกนนำเศาะหาบะฮ์หลายต่อหลายคนมาหาเป็นการปรึกษาหารือกับท่าน เคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสเสนอตัวที่จะปกป้องอันตราย แต่ท่านได้ปฏิเสธอย่างหนักแน่น ตามสายรายงานของอิบนุ ซิรีน บอกว่า “มีผู้ที่อยู่ในบ้านพร้อมกับท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสจำนวน 700 คน” (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/71 ; Ibn ‘Asakir, 1986 : 400)

10. การปิดล้อมได้ดำเนินมาจนถึงเช้าวันศุกร์ที่ 12 เดือนซุลหิจญะฮ์ ปี ฮ.ศ.35 ในขณะที่บ้านของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสมีบรรดาเศาะหาบะฮ์รวมถึงบุคคลอื่นๆ อีกจำนวนมาก พวกเขาอยู่เพื่อที่จะปกป้องท่าน เคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสได้ใช้ให้พวกเขาออกไปจากบ้านและย้ำเตือนว่าไม่ต้องมาปกป้องอะไรให้กับตัวท่าน มาถึงวินาทีนี้ภายในบ้านมีเพียงท่านและสมาชิกในครอบครัว ท่านไม่มีอาวุธอันใดไว้ในครอบครอง และท่านไม่มีมนุษย์คนใดมาคอยปกป้อง แล้วท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสก็ได้เปิดประตูบ้าน (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/70-75 ; Ibn ‘Asakir, 1986 : 389-391) ต่อจากนั้นท่านอุมัยมานุสได้ขอคัมภีร์อัลกุรอานมาอ่าน ต่อมาท่านก็เริ่มละหมาด 2 ร็อกอะฮ์ แล้วนั่งอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ท่านสลัดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วมอบหมายกิจการงานทั้งหมดต่ออัลลอฮ์ จากนั้นนุหัมมัด อิบน์ อูบัยกรุ ได้เข้ามาเป็นคนแรกท่านอุมัยมานุสได้กล่าวตักเตือนเขาเกี่ยวกับบิดาของเขา และท่านได้กล่าวว่า “ระหว่างฉันกับท่านเรามีคัมภีร์ของอัลลอฮ์อยู่” เขาจึงเดินออกไปและพยายามหักห้ามเหล่าผู้เตรียมพร้อมสังหารท่านอุมัยมานุส แต่เขาก็ทำอะไรไม่ได้ ต่อมาชายคนหนึ่งจากบนิสะดูส ซึ่งเขาได้รับการขนานนามว่า “กาฟแห่งความตาย” (อัล-เมาตุ อัล-อัซวัต) เขาได้เข้ารัดคอท่านอุมัยมานุสก่อนที่จะลงมือฟันกับดาบ แล้วเขาได้พูดว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ ฉันไม่เคยเห็นสิ่งใดที่อ่อนนุ่มไปกว่าคอของอุมัยมานุส แน่แน่นอนว่าฉันได้รัดคอของเขาจนกระทั่งฉันเห็นตัวของเขาเหมือนกับงูที่บิดไปบิดมา” (Khalifah Ibn Khayyath, 1984 : 174-175) ต่อจากนั้นเขาได้ใช้ดาบฟัน โดยที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมานุสพยายามใช้มือปิด จนกระทั่งมือของท่านถูกคมดาบจนขาด หลังจากนั้นอาณาจักรอิสลามจึงอยู่ในสภาพที่หมองเศร้าเพราะการสูญเสียเคาะลีฟะฮ์ผู้ที่ทุ่มเทเสียสละสร้างคุณูปการอย่างยิ่งใหญ่ให้แก่โลกอิสลาม นครมะดีนะฮ์ถูกปกคลุมไปด้วยความเสียใจและร้องไห้กับการจากไปของท่านอุมัยมานุสยิ่งเลวร้ายไปกว่านั้นมหานครอันร่มเย็นภายใต้การปกครองของเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม ได้ตกมาอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ธรรมอันโหดร้าย คือผู้ปกครองที่มาจากกลุ่มผู้ตั้งตนเป็นกบฏชาวอียิปต์อัล-ฆอฟีกีย อิบนุ หัรบ อัล-อักกี โดยมืออับดุลลอฮ์ อิบนุ สะบะฮ์ ซัยยิดอนมารร้าย จอมวางแผน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อจัดหมวดหมู่ที่มาของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นออกเป็นด้านเพื่อให้สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาบทเรียนและประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในยุคสมัยปัจจุบันได้ ซึ่งประกอบด้วย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคม ด้านแนวปฏิบัติศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และด้านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีรายละเอียดของกรณีปัญหา ดังนี้

แผนภาพที่ 5.1 สรุปปัญหาความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه

5.1.1.1 ด้านการเมืองการปกครอง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างท่านเคาะลีฟะฮ์กับกลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏ ส่งผลกระทบต่อการปกครองของรัฐอิสลามในยุคสมัยดังกล่าว ส่วนหนึ่งของประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาจากการเมืองการปกครอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นสาเหตุอันดับต้นๆ ที่ส่งผลต่อความวุ่นวาย และมีจุดจบสุดท้ายตรงที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ถูกสังหารชีวิต อาทิ กรณีที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์เนื่องจากได้รับ

คำสั่งจากท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ให้อยู่นครมะดีนะฮ์และเพื่อดูแลท่านหญิงรูกัยยะฮ์ (Ibn Sa'ad (1996) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) , กรณีการที่ท่านได้ผินหลังถอยทัพในสมรภูมิมูฮุด (Muhammad al-Ghabban (1999) , Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) กรณีการที่ท่านได้เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าซ้า (Muhammad al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) กรณีสั่งปลดอับดุลลอฮ์ อิบน์ ค็อยส หรือเป็นที่รู้จักกันในนามอบูมุซา อัล-อัซอะรีย (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 292-293 ; Abdullah al-Qari, 2550 : 64) และกรณีการสั่งปลดมุฮิเราะฮ์ อิบน์ ซุบะฮ์ จากการเป็นผู้ปกครองนครกุพะฮ์ (Abdullah al-Qari, 2550 : 64) ดังนั้น ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และเมื่อปัญหาถูกทับถมไม่ได้รับการแก้ไขอย่างตรงประเด็น ปัญหาความขัดแย้งในระดับปัจเจกบุคคลก็ลุกลามขยายเป็น ปัญหาความขัดแย้งในระดับรัฐ และในที่สุดส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพต่อตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของอูษมาน

กรณีการไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ของท่านอูษมาน ﷺ เป็นกรณีหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงว่าเป็นประเด็นความขัดแย้งด้านการเมืองการปกครองที่สำคัญ เหตุการณ์ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ ปี ฮ.ศ.2 ในการออกศึกครั้งนี้ท่านเราะสูล ﷺ ได้กระตุ้นส่งเสริมให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ออกไปเพื่อเผชิญหน้ากับพวกกุรัยช และจะคัดเลือกผู้เข้าร่วมอย่างริบเร่งเฉพาะบุคคลที่มีความพร้อมเท่านั้น ประจวบเหมาะกะกับเวลาดังกล่าวท่านหญิงรูกัยยะฮ์ บุตรี เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กำลังป่วยหนักต้องนอนกับที่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีคนคอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด และผู้ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดก็คือท่านอูษมานผู้เป็นสามี ด้วยเหตุผลดังกล่าวท่านเราะสูล ﷺ มีคำสั่งให้อูษมาน ﷺ อยู่มะดีนะฮ์เพื่อได้ดูแลรักษาภรรยา โดยไม่ต้องออกไปร่วมสมรภูมิริบ อิบน์ สะอัด ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ ไม่สามารถเข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ได้ว่า “เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ออกไปยังสมรภูมิบะดร์ท่านได้มอบหมายให้ท่านอูษมานอยู่กับรูกัยยะฮ์ ซึ่งเธอกำลังป่วยหนักและเสียชีวิตในเวลาต่อมา หลังจากนั้นท่านเราะสูล ﷺ ได้จัดสรรส่วนแบ่งทรัพย์สินเฉลยจากสมรภูมิบะดร์ให้แก่อูษมาน ﷺ เหมือนกับส่วนแบ่งของผู้ที่เข้าร่วมสมรภูมิ” (Ibn Sa'ad, 1996 : 3/32) ด้วยเหตุผลดังกล่าวที่ปรากฏขัดขวางต้นทำให้ท่านอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ ไม่สามารถเข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ได้ แต่ทว่าสถานะของท่านก็เหมือนกับคนที่เข้าร่วมทำสงคราม และเป็นที่รู้จักในกลุ่มของบรรดาเศาะหาบะฮ์โดยไม่มีใครสักคนที่ดำเนินการไม่เข้าร่วมของท่านอูษมาน ﷺ เลย และการที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ ไม่ได้เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ในครั้งนี้ มิได้หมายความว่าท่านไม่ต้องการภาคผลบุญ ไม่ใช่เป็นคนขี้ลาดตาขาว ทว่าการไม่ได้เข้าร่วมสงครามครั้งนี้เป็นเพราะว่าท่านเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ต่างหาก

นอกจากนี้ยังมีประเด็นความขัดแย้งด้านการเมืองการปกครอง ที่มาจากกรณีการถอยร่นจากการต่อสู้ในสมรภูมิมูฮุด ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนเชาวาล ปี ฮ.ศ.3 เป็นการเผชิญหน้าระหว่างกองทัพมุสลิมกับพวกมุชริกีน ใกล้กับบริเวณภูเขาอูฮุดซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของนครมะดีนะฮ์ ในช่วงแรกของการต่อสู้ปรากฏว่ากองทัพมุสลิมได้รับชัยชนะโดยได้สังหารพวกมุชริกีนไปจำนวนหนึ่ง

แต่เหตุการณ์กลับเปลี่ยนไปอันเนื่องจากการที่ทหารมุสลิมบางส่วนฝ่าฝืนต่อคำสั่งของเราะสูลุลลอฮ์ ญันกระทั้งต้องเสียฐานที่มั่น โดยที่พวกเขาได้เริ่มต่อสู้กับฆ่าศึกโดยขาดการวางแผน ในที่สุดพวกเขาไม่สามารถแยกแยะได้ว่าใครเป็นใครและต้องเป็นฝ่ายที่เพลี่ยงพล้ำ จากนั้นทหารส่วนใหญ่ได้วิ่งหนีออกจากสนามรบและบางส่วนได้ลอยห่างไปอยู่ข้างๆ โดยไม่ได้ต่อสู้แต่อย่างใด จึงส่งผลให้ทหารคนอื่นต้องสูญเสียชีวิต จากนั้นอัลลอฮ์ได้ตรัสถึงกลุ่มบุคคลที่หนีจากสงครามในครั้งนี้และทรงอภัยโทษให้กับพวกเขา โดยที่พระองค์ตรัสไว้ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่อยู่ในกลุ่มของพวกเจ้าที่หนีหลังหนีในวันที่สองกลุ่มเผชิญหน้ากันนั้น แท้จริงชัยฎอนต่างหากที่ทำให้พลั้งพลาดไป เนื่องจากบางสิ่งที่คุณได้ประกอบไว้เท่านั้น และแน่นอนอัลลอฮ์ก็ได้ทรงอภัยแก่พวกเขาแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงหนักแน่น” (อาล อิมรอน : 155) จากโองการข้างต้นเป็นการยืนยันจากอัลลอฮ์เองว่าพระองค์ทรงอภัยโทษให้แก่บรรดาผู้ที่ถอยร่นในสมรภูมิฮุด ดังนั้นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นที่ไม่ใช่เคาะลีฟะฮ์อุมมาน ุ้ก็เข้าร่วมอยู่ในการอภัยโทษครั้งนี้ด้วย แล้วเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ุ้จะไม่เข้าร่วมอยู่ในกลุ่มนั้นได้อย่างไร ทั้งที่ท่านเองก็มีความประเสริฐและสร้างคุณงามความดีไว้อย่างมากมายมหาศาล

อย่างไรก็ตาม กรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้าของท่านอุมมาน ุ้เป็นอีกประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองการปกครองที่สำคัญ ซึ่งการทำสัตยาบันอัล-ริฎวานเกิดขึ้นในเดือนซุลกิดะฮ์ ปี ฮ.ศ.6 ที่ใต้ต้นสะมุเราะฮ์ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับนครมักกะฮ์มีชื่อเรียกว่าอัล-หุฎัยบียะฮ์ โดยที่เราะสูลุลลอฮ์ ุ้โดยเชิญชวนหลังจากที่ได้ส่งท่านอุมมาน ุ้เป็นทูตไปเจรจากับชาวมักกะฮ์และอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาของบรรดามุสลิม เพื่อจะมาทำอุมเราะฮ์ไม่เข้ามาเพื่อการสู้รบแต่อย่างใด แต่ปรากฏว่าท่านอุมมาน ุ้เดินทางกลับมอล่าช้า และมีข่าวลือว่าพวกมุชริกีนได้สังหารท่านอุมมานเสียแล้ว ด้วยเหตุนี้บรรดาเคาะฮาบะฮ์ได้ทำสัตยาบันว่าจะสังหารพวกมุชริกีนเป็นการล้างแค้นให้แก่ท่านอุมมาน ุ้หลังจากพิจารณาข่าวลือดูแล้ว มีความเป็นไปได้ว่าท่านอุมมานยังไม่เสียชีวิต ท่านเราะสูล ุ้จึงได้อาหม่ออีกข้างของท่านมาทำสัตยาบันแทนให้แก่อุมมาน ุ้ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ได้บอกกล่าวถึงความประเสริฐของกลุ่มบุคคลที่ได้ทำสัตยาบันในครั้งนี้ในหลายโองการด้วยกัน และเช่นเดียวกันท่านเราะสูลุลลอฮ์ ุ้ได้พูดถึงพวกเขาไว้ในหลายพจนารถด้วยกัน นับตั้งแต่การทำสัตยาบันต่อเราะสูล ุ้ในครั้งนั้น ผู้ที่ได้เข้าร่วมรู้สึกภาคภูมิใจ เป็นที่รู้จักกันว่าพวกเขาเป็นกลุ่มคนที่มีความประเสริฐ มีความพิเศษ และรู้ถึงสถานะตำแหน่งของพวกเขา และไม่ได้มีการตำหนิต่อบรรดาผู้ที่อยู่นครมะดีนะฮ์รวมถึงมุสลิมคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมทำสัตยาบันในครั้งนี้แต่อย่างใด แต่เมื่อเหตุการณ์การตำหนิใส่คัลท์ที่มีต่อเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ุ้ได้เริ่มปรากฏขึ้น พวกเขาเริ่มขุดคุ้ยข้อบกพร่องของท่านพวกเขาได้ใส่ร้ายจนเป็นเหตุให้ต้องออกจากการเชิฟปฏิบัติตามผู้นำด้วยกับเหตุผลหลายประการด้วยกัน

นอกจากนี้ยังมีกรณีการที่ท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه สั่งปลดอับดุลลอฮ์ อิบน์ ค็อยส หรือเป็นที่รู้จักกันในนามอบูมุซา อัล-อัชชะรีย์ رضي الله عنه ซึ่งเป็นที่รักใคร่ของประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของเขาในนครบัสเราะฮ์ แล้วได้ทำการแต่งตั้งอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร ผู้มีอายุเพียง 24 หรือ 25 ปีเท่านั้น โดยอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร มีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ซึ่งเป็นประเด็นที่ว่าท่านแต่งตั้งให้เครือญาติได้รับตำแหน่ง (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 292-293 ; Abdullah al-Qari, 2550 : 64) และกรณีการสั่งปลดมูฮัมหมัด อิบน์ ซุฮ์บะฮ์ จากการเป็นผู้ปกครองนครกูฟะฮ์ จากนั้นได้แต่งตั้งสะอ์ด อิบน์ อบีวัคคอส ในเวลาต่อมาได้แต่งตั้งอัล-วะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับท่านฮุซัยมาน رضي الله عنه ซึ่งอัล-วะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ ยังมีข้อหาว่าเป็นคนที่ชอบเสพสุราอีกต่างหาก (Abdullah al-Qari, 2550 : 64)

5.1.1.2 ด้านสังคม

สถานการณ์ความขัดแย้งในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ที่เกิดขึ้นมีทั้งในระดับองค์กรและระดับสังคมทั่วไป แม้ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนาแต่ก็เป็นประเด็นที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ตราบที่มนุษย์ยังอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมสอดคล้องกับคำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “ความเสื่อมเสียได้เกิดขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำอันเนื่องจากสิ่งที่น้ำมีของมนุษย์ได้กระทำไว้” (อัล-รุม : 41) ซึ่งอิบนุ กะษีร์ (Ibn Kathir, 1994 : 3/576-577) ได้อธิบายโอองการนี้ว่า “ความเสื่อมเสีย” ดังกล่าวนั้น หมายถึง “บนบกฝนจะหยุดตกจากนั้นจะเกิดความแห้งแล้งกันดาร ส่วนในน้ำบรรดาสัตว์น้ำจะเหลือน้อยสูญหาย” และอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง “ความจำเริญจากการเพาะปลูกพืชพรรณธัญญาหารจะลดน้อยลงอันเนื่องจากการก่อกรรมทำบาปของมนุษย์” เช่นเดียวกับในอีกโอองการหนึ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ความว่า “และหากว่าสวรรค์ได้ปล่อยตามอารมณ์ใฝ่ต่ำของพวกเขาแล้ว แน่นอนขึ้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินรวมทั้งบรรดาสรรพสิ่งที่อยู่ในนั้นต้องเสียหาย” (อัล-มูมิnun : 71) อย่างไรก็ตาม สาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นก็มาจากความปรารถนาในทรัพย์สินและอำนาจที่ไม่มีวันสิ้นสุด จึงทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict)

ความขัดแย้งในด้านสังคมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه มีหลากหลายระดับ โดยระดับปัจเจกบุคคล อาทิ กรณีอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ (al-Nubakhtiy (1959) ; Akbar Shah Najib แปลโดยบรรจง บินกาซัน (2552) กรณีไม่ละหมาดยอ์ที่มินา (al-Bukhari (1991 : 2/563 , 3/509) ; Ahmad (1995 : 3/351) ; Abu Dawud (n.d. : 2/199) ; Muhammad al-Ghabban (1999) กรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสิร์ (Ibn Abi Shaibah (n.d. : 15/220-222) ; Ahmad (1999 : 1/452 ; Muhammad al-Ghabban (1999) ระดับสังคม อาทิ กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน (Ibn Abi Shaibah (n.d. : 15/210) ; al-Tabariy (1984) ; al-Suyuti (2003 : 46-47) ; Muhammad al-Ghabban (1999) กรณีที่ดินสงวน (Ibn Abi Dawud (28-29) ; al-Tabariy (1984) ; Muhammad al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003)

และระดับที่ส่งผลต่อรัฐ อาทิ กรณีการไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ (Ibn Sa'ad (1996) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) กรณีการถอยร่นจากสมรภูมิอุหุด Muhammad al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) กรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า (Muhammad al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003)

ประเด็นปัญหาความขัดแย้งทางด้านสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์อันส่งผลให้เกิดปัญหาในระดับสังคมที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ ความขัดแย้งอันเกิดจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ โดยในยุคสมัยดังกล่าวอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ ได้ตั้งตนเป็นศัตรูกับท่านของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์และใช้ความพยายามในการปล่อยข่าวให้ร้ายต่อท่านเรื่อยมา เป็นการลดความน่าเชื่อถือให้กับท่าน อาจกล่าวได้ว่ากรณีเป็นความขัดแย้งแฝงโดยมีเป้าประสงค์บางประการอยู่เบื้องหลัง และเป็นความขัดแย้งระดับปัจเจกบุคคล

กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ ซึ่งเขาเป็นที่รู้จักกันในนามอิบนุ เสาดาอ์ เป็นชาวยิวที่มาจากค็อนอาอ์ เข้ารับอิสลามในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์โดยมีเจตนาที่จะใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าและความรุ่งเรืองของมุสลิม และได้อาศัยอยู่ในนครมะดีนะฮ์เพื่อที่จะเข้าไปสอดแนมกิจการภายในและหาจุดอ่อนของมุสลิม อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ เป็นผู้ต่อต้านอิสลามในด้านหนึ่งและในอีกด้านหนึ่งก็เป็นศัตรูต่อเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟาน^{رضي الله عنه} เขาคิดจะหาทางแก้แค้นท่านอุมัยยะฮ์อยู่ตลอดเวลา ครั้นเมื่อเขาย้ายมาอยู่ที่เมืองกุฟะฮ์ในตอนแรกเขาทำตัวเป็นคนเคร่งครัดศาสนาและไม่เข้าหาเขาก็ได้รับการยกย่องและยอมรับ เมื่อสะอีด อิบน์ อัล-อาศ ผู้ปกครองเมืองกุฟะฮ์ ได้สังเกตเห็นแผนการอันชั่วร้ายของเขา อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ จึงถูกเรียกตัวมาสอบถาม เมื่อเจตนาร้ายของเขาถูกเปิดโปงและผู้คนเริ่มระแวง เขาก็รู้ว่าบรรยากาศในเมืองกุฟะฮ์ไม่เอื้ออำนวยสำหรับแผนการร้ายของเขาอีกต่อไปแล้ว ดังนั้นเขาจึงได้ย้ายออกจากเมืองกุฟะฮ์แล้วไปยังซีเรีย

ในหนังสือประวัติศาสตร์ชื่อ “เราเถาะตุศเศาะฟา” ได้กล่าวถึงส่วนหนึ่งจากคำสอนของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ ว่า “หนึ่งในหลายเรื่องที่อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ ได้เทศนาไว้ก็คืออนบีทุกท่านจะมีผู้รับสืบทอดที่ได้รับการสั่งเสีย (วะศียะฮ์) หลังจากอนบีนั้นๆ ได้สิ้นชีวิต ท่านนบีมุหัมมัดก็เช่นกันซึ่งได้สั่งเสียเกี่ยวกับตำแหน่งผู้นำสูงสุดแก่ท่านอะลี^{رضي الله عنه} ซึ่งในทัศนะของท่านนบีมุหัมมัดท่านอะลียมีวิชาความรู้สูง ชำนาญในเรื่องการตัดสินข้อชี้ขาดต่างๆ (ฟัตวา) มีความกล้าหาญและมีเกียรติ เป็นคนที่มีความไว้วางใจ (อะมานะฮ์) และตักวา หลังจากนั้นอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ ได้เทศนาว่า “แท้จริงชาวมุสลิมได้ทรยศต่อท่านอะลี^{رضي الله عنه} และได้ทำลายสิทธิของท่านอะลียคือสิทธิแห่งการเป็นเคาะลีฟะฮ์และผู้นำ (อิหม่าม) บัดนี้ถึงเวลาแล้วสำหรับชาวมุสลิมที่จักต้องช่วยเหลือและสนับสนุนท่านอะลียด้วยการจัดตั้งองค์กรฝ่ายตรงข้ามกับเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ และถอนคำกล่าวสัตยาบัน “ผลของการเทศนาของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ นี้ทำให้สังคมชาวอียิปต์เป็นจำนวนมากได้ถอนคำสัตยาบันที่เคยให้ไว้แก่ท่านอุมัยยะฮ์^{رضي الله عنه}”

กรณีมีผู้ปกครองบางคนที่อยู่ภายใต้การแต่งตั้งในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มักจะบีบคั้นประชาชนและล่วงล้ำสิทธิของพวกเขา พบว่า ประชาชนมีฐานะยากจน แต่ปรากฏว่าผู้ปกครองมีความร่ำรวย เกิดช่องว่างทางฐานะความเป็นอยู่ในสังคม และจะพบได้ในหลายๆ แห่งบุคคลที่มาจากสายตระกูลอุมัยยะฮ์ มีความเป็นอยู่ที่หรูหราฟุ่มเฟือย เพราะได้รับทรัพย์สินช่วยเหลือจากตีวานุลลอฮ์อย่างมากมาจากเคาะลีฟะฮ์อันเนื่องจากอุปนิสัยของท่านที่ชอบบริจาค (Abdullah al-Qari แปลโดย ดลมนรรัตน์ บากา, 2550 : 67)

นอกจากนี้ มีกรณีการเนรเทศอูซัยร อัล-ฆิฟารีย رضي الله عنه หลังจากที่ถูกอูซัยรเคยกล่าวตักเตือนแก่เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ถึงการใช้ชีวิตอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยของผู้ปกครองบางแคว้นและเจ้าหน้าที่บางคน เพราะเห็นว่าบางคนมีความเป็นอยู่ที่ร่ำรวยมากในขณะที่ประชาชนมีความยากจนในความเป็นจริงแล้วอูซัยร رضي الله عنه ไม่ได้มีความตั้งใจจะลบล้างเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ใดๆ เขาทำหน้าที่นักเผยแผ่คนหนึ่งเท่านั้น จากเหตุการณ์นี้เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه คิดไปว่าจะสร้างความแตกแยกขึ้นในสังคม ท่านจึงมีคำสั่งให้เนรเทศอูซัยร رضي الله عنه ออกไปยังอัร-รอบาอะฮ์ ซึ่งเป็นดินแดนทุรกันดารซึ่งอยู่ห่างไกลจากนครมะดีนะฮ์ (Abdullah al-Qari แปลโดย ดลมนรรัตน์ บากา, 2550 : 68-69)

5.1.1.3 ด้านแนวปฏิบัติศาสนา

แนวปฏิบัติในด้านศาสนาในเรื่องปลีกย่อย (คิลาฟียะฮ์) บางประเด็นในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ก็ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นเช่นเดียวกัน แนวปฏิบัติในทางศาสนาจะเป็นการมุ่งให้มุสลิมเกิดความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และยอมรับว่าอัล-วะหฺยู (วิวรณ์) เป็นแหล่งที่มาของสัจธรรม ถึงกระนั้นปัญหาความขัดแย้งในแนวปฏิบัติปลีกย่อยด้านศาสนาเป็นอีกประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของท่านอุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน อย่างเช่น กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน (Ibn Abi Shaibah (n.d. : 15/210) ; al-Tabariy (1984) ; al-Suyuthiy (2003 : 46-47) ; Muhammad al-Ghabban (1999) กลุ่มบุคคลที่ตั้งตนเป็นกบฏได้หยิบยกประเด็นปัญหานี้มาทำลายความน่าเชื่อถือของท่าน โดยอ้างว่าท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ทำอุตริกรรมขึ้นและการกล่าวหาว่าท่านอุมัยมาน رضي الله عنه เป็นคนสังเฝ้าอัลกุรอาน ทั้งที่ในความเป็นจริงท่านมิได้ทำอะไรเกินเลยขอบเขตของบทบัญญัติ ไม่ได้ทำตามโดยอำเภอใจหรืออารมณ์ความรู้สึก แต่กระทำโดยผ่านการปรึกษาหารือต่อบรรดาอัครสาวกผู้อาวุโส และสาเหตุที่สังเฝ้าอัลกุรอานเพื่อไม่เกิดความสับสนและเป็นเอกภาพในด้านระเบียบวิธีการอ่าน อีกทั้งมีประเด็นปัญหาการไม่ละหมาดย่อที่มินา (al-Bukhari (1991 : 2/563 , 3/509) ; Ahmad (1995 : 3/351) ; Abu Dawud (n.d. : 2/199) ; Muhammad al-Ghabban (1999) อันเป็นประเด็นปัญหาข้อปลีกย่อยทางศาสนาซึ่งท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นเพียงผู้วินิจฉัยคนหนึ่ง ก็เกิดเป็นกรณีปัญหาติดตามมาเช่นเดียวกัน

ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการมีความคิดเห็นที่ต่างในแนวปฏิบัติด้านศาสนา อธิบายได้จากกรณีการรวบรวมอัลกุรอาน จากสายรายงานที่ถูกต้อง (เศาะฮีห) เล่าว่าบรรดากลุ่มคนที่ตั้งต้นเป็นกบฏต่อเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้กล่าวตำหนิต่อการรวบรวมอัลกุรอานที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของท่าน ในขณะที่ท่านอะลีย رضي الله عنه ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “โอ้มวลมนุษยชาติพวกท่านทั้งหลายอย่าได้กินเลยต่อท่านอุษมาน رضي الله عنه อย่าพูดถึงท่านนอกจากในเรื่องที่ตังาม หรือให้พูดถึงท่านในเรื่องที่ดีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอาน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ ﷻ ว่า เขาไม่ได้กระทำการสิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอานนอกจากเป็นสิ่งที่คนส่วนมากจากพวกพวกเราเป็นที่รับรู้กัน” (Ibn Abi Dawud, 1984 : 28-29) นอกจากนี้ อัญญาอะบะริย กล่าวไว้ว่า “ส่วนหนึ่งจากสิ่งที่พวกเขาได้ตำหนิต่อท่านอุษมาน رضي الله عنه การที่ท่านสั่งเผาอัลกุรอานฉบับบันทึกของอิบนุ มัสอูด رضي الله عنه และฉบับบันทึกของอุบัยย จากนั้นได้รวบรวมให้เป็นฉบับบันทึกโดยซัยด อิบน์ ซาบิต رضي الله عنه และได้คืนกลับไปแจกจ่ายให้แก่ประชาชนในเวลาต่อมา” (al-Tabariy, 1984 : 3/99)

ส่วนคำตอบสำหรับประเด็นที่มีผู้ตำหนิใส่ร้ายว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه เป็นผู้สั่งเผาทำลายคัมภีร์อัลกุรอาน การเผาหรือทำลายอัลกุรอานถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาตหากการคงเหลืออยู่เป็นสิ่งที่สร้างความเสียหาย หรือในอัลกุรอานมีสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ใช่โองการอัลกุรอานมีปรากฏอยู่ในนั้น หรือมีโองการที่ถูกยกเลิกยังคงหลงเหลืออยู่อีก หรืออัลกุรอานไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้บรรดาอัครสาวกทั้งหมดล้วนเห็นพ้องยอมรับ (Ibn al-‘Arabiyy อ้างถึงใน Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/80)

กรณีการไม่ละหมาดยอที่มินา ปรากฏว่าท่านเราะสูล ﷺ ในช่วงที่ประกอบพิธีหัจญ์ ขณะที่ท่านพักอยู่ ณ ทุ่งมินา ท่านจะย่อละหมาดย่อจากจำนวน 4 ร็อกอะฮ์ เหลือ 2 ร็อกอะฮ์ เคาะลีฟะฮ์ออบูบักร์ เคาะลีฟะฮ์อุมร์ رضي الله عنه ทั้งสองท่านก็ปฏิบัติตามแบบฉบับดังกล่าว ส่วนเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ในช่วง 6 ปีแรกของการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ในเวลาต่อมาท่านได้วินิจฉัย (อิญติฮาด) ใหม่และได้ละหมาดเต็ม 4 ร็อกอะฮ์ การกระทำดังกล่าวส่งผลให้เศาะหาบะฮ์จำนวนหนึ่งมีความเห็นขัดแย้งกันในเรื่องนี้ ส่วนหนึ่งได้แก่ อิบนุ อุมร์ رضي الله عنه ได้อธิบายว่าแบบอย่างของท่านเราะสูล ﷺ ต้องละหมาดย่อ ตามที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ถือปฏิบัติมา และรวมถึงการปฏิบัติของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ทั้งสามท่าน ออบูบักร์ อุมร์ และอุษมาน ในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่ง (al-Bukhari, 1991 : 2/563 , 3/509)

มีรายงานว่าประชาชนจำนวนหนึ่งได้ตำหนิต่อการกระทำดังกล่าวของท่านอุษมาน رضي الله عنه ดังนั้นท่านได้อธิบายถึงสาเหตุของการละหมาดเต็ม 4 ร็อกอะฮ์ พร้อมทั้งแจกแจงรายละเอียดจากสายรายงานต่างๆ ประกอบด้วยหลายเหตุผลด้วยกัน ส่วนหนึ่ง ท่านกล่าวอ้างว่าท่านได้แต่งงานกับชาวมักกะฮ์นับตั้งแต่ท่านเดินทางมาถึง ดังที่เคยได้ยินท่านเราะสูล ﷺ กล่าวไว้ความว่า “ใครที่ได้แต่งงานกับคนพื้นที่ใด ดังนั้นจงละหมาดเหมือนกับคนในพื้นที่นั้น” ท่านได้ยึดเอานครมักกะฮ์เป็น

เสมือนที่พำนัก ด้วยเหตุนี้ท่านถือว่าตัวของท่านใช้ข้อชี้ขาดทางศาสนา (หุกุม) เดียวกับคนในพื้นที่ (Ahmad, 1995 : 3/351 ; Abu Dawud, n.d. : 2/199) สรุป ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เป็นผู้วินิจฉัยปัญหา (มุจญตะฮิด) พร้อมทั้งมีหลักฐาน ท่านเป็นปราชญ์อาวุโสของบรรดาเคาะหะบะฮ์ในด้านนิติศาสตร์อิสลามและมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะเรื่องการประกอบพิธีหัจญ์ จนกระทั่งมุฮัมมัด อิบน์ ลีรีน กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการประกอบพิธีหัจญ์มากที่สุดคืออูษมาน หลังจากนั้นอิบนุ อุมัร” (Ibn Hajar, n.d. : 2/572) และหากสมมุติฐานว่าท่านได้วินิจฉัยปัญหาโดยที่ไม่มีหลักฐาน การกระทำดังกล่าวก็ไม่สามารถนำมาเป็นประเด็นตั้งต้นเป็นกบฏออกจากการเชื่อฟังปฏิบัติตามเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه และสุดท้ายก้าวไปสู่การสังหารท่านแต่ประการใดเลย

5.1.1.4 ด้านเศรษฐกิจ

ดังที่ทราบว่าเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกยุคสมัย มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อมาตอบสนองความต้องการดำรงอยู่ในสังคมความขัดแย้งในด้านเศรษฐกิจจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เช่นเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าการหลีกเลี่ยงปัญหาในด้านนี้ จำต้องมีระบบการทำธุรกรรมทางด้านเศรษฐกิจที่มีความเป็นธรรม และไม่อนุญาตให้ละเมิดอธิปไตยของผู้อื่นจะด้วยวิธีการอันใดก็ตาม และปัจจัยทางเศรษฐกิจแม้ว่าจะจะเป็นปัจจัยกระตุ้น (Catalyst Factor) ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ในทุกเมื่อ แต่ก็อาจเป็นสาเหตุของเชื้อไฟที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและเป็นอาจกลายเป็นความรุนแรงในที่สุด

ด้วยเหตุนี้กลุ่มบุคคลที่มีอคติต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้หยิบยกเอากรณีที่ท่านได้จัดที่ดินสงวนมาเป็นประเด็นในการทำลายความน่าเชื่อถือของท่าน ทั้งที่ท่านได้ตอบได้ถึงวัตถุประสงค์ของการสงวนที่ดินเอาไว้เพื่อเป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงอูฐที่ได้รับมาจากการเก็บซะกาตกรณีที่ดินสงวน (Ibn Abi Dawud (1984 : 28-29) ; al-Tabariy (1984) ; Muhammad al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003)

กรณีที่ดินสงวน (อัล-หิมา) จากเหตุการณ์ครั้งเมื่อมีชาวอียิปต์ได้เดินทางมายังนครมะดีนะฮ์ ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ต้อนรับ พวกเขาได้กล่าวกับท่านอูษมานว่า “จงเอาอัลกุรอานมา” ท่านอูษมานก็เอาอัลกุรอานมาให้ตามคำขอ พวกเขาพูดว่า “จงเปิดอัล-สาบิอะฮ์” โดยที่พวกเขาเรียกลูเราะฮ์ยูนุสว่า อัล-สาบิอะฮ์ ท่านได้อ่านจนกระทั่งถึงคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ

﴿ اللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴾

(يونس : 59)

ความหมาย “จงกล่าวเถิดมุหัมมัดว่าพวกเจ้าเห็นแล้วมิใช่หรือซึ่งเครื่องยังชีพที่พระองค์อัลลอฮฺทรงประทานให้แก่พวกเจ้า แล้วพวกเจ้าก็ทำใบบางส่วนเป็นที่ต้องห้าม (หะรอม) และบางส่วนเป็นที่อนุมัติ (หะلال) จงกล่าวเถิดมุหัมมัดว่า อัลลอฮฺทรงอนุมัติให้แก่พวกเจ้าหรือพวกเจ้าอุปโลกน์แก่อัลลอฮฺกันแน่”

(ยูनुส : 59)

จากนั้นพวกเขาถกเถียงกับท่านอูษมาน رضي الله عنه ว่า “จงหยุด ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่ท่านไปกำหนดเขตที่ดินหวงห้าม พระองค์อัลลอฮฺอนุญาตให้กับท่านหรือท่านเป็นผู้ที่อุปโลกน์มันขึ้นต่ออัลลอฮฺ?” ท่านอูษมาน رضي الله عنه กล่าวว่า “ปล่อยให้เถิด มันถูกประทานลงมาเพราะสาเหตุเช่นนั้น.. เช่นนี้บ้าง.. ส่วนการสงวนที่ดินนั้นแท้จริงท่านอุมร์ رضي الله عنه ก็เคยสงวนที่ดินเพื่อเป็นทุ่งเลี้ยงอูฐที่ได้มาจากการเก็บชะกาดมาก่อนฉัน ต่อมาเมื่อฉันได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺปริมาณอูฐก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น ฉันก็เลยขยายพื้นที่ดินสงวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจึงปล่อยให้มันไปเถิด...” ด้วยเหตุนี้เป็นที่ปรากฏชัดว่ากลุ่มกบฏได้แสดงตนอย่างชัดเจนหนึ่งจากสาเหตุที่พวกเขาตีตนออกจากการเชื่อฟังปฏิบัติตามเคาะลีฟะฮฺอูษมาน رضي الله عنه คือเรื่องที่ดินสงวน แต่ทว่าพวกเขาไม่รู้ชัดว่าเป็นสถานที่ตรงไหนที่ท่านอูษมาน رضي الله عنه ได้สงวนที่ดินเอาไว้ และเป็นที่ปรากฏชัดจากคำตอบโต้ของเคาะลีฟะฮฺอูษมาน رضي الله عنه ที่บอกว่าวัตถุประสงค์ของที่ดินสงวนเพื่อเป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงอูฐที่ได้จากการเก็บชะกาด แล้วพวกเขาก็ไม่ได้คัดค้านแต่ประการใด

และในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมร์ رضي الله عنه ท่านได้ห้ามบรรดาเคาะหาบะฮฺจำนวนหนึ่งให้ออกจากมะดีนะฮฺ และผู้ใดที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าเมือง แม่ทัพ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารและอื่นๆ นั้น ต่างก็ถูกท่านอุมร์ رضي الله عنه ห้ามไม่ให้มีสิทธิครอบครองที่ดินและใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย ในสมัยนั้นประชาชนต่างก็เชื่อฟังคำสั่งของท่านอุมร์ رضي الله عنه พวกเขามีความเกรงกลัวและให้เกียรติต่อคำสั่งของท่านอุมร์ رضي الله عنه แต่ในเมื่อสิทธิของการครอบครองที่ดินที่อยู่นอกเมืองหลวงได้มีขึ้นอย่างเต็มที่ ที่สำคัญที่สุดคือตามเมืองใหม่ที่เพิ่งเปิดดำเนินการ ทำให้หลักการต่อสู้ของบรรดาเคาะหาบะฮฺที่มีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮฺในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามค่อยๆ หริ้แสงและมีความหย่อนยานลง จึงเกิดการแย่งชิงตำแหน่งและชื่อเสียง ตลอดจนพยายามแสวงหาความร่ำรวยให้แก่ตนเอง (Abdullah al-Qari แปลโดย ตลมนรรัตน์ บากา, 2550 : 65) และอีกประการหนึ่งคือ นโยบายการบริหารกองคลังของท่านเคาะลีฟะฮฺอูษมาน رضي الله عنه ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ท่านได้ใช้ระบบตีวานอัล-อะฎอฮ์ (องค์การเพิ่มทรัพย์สินและการบริการอุดหนุน) อย่างง่ายดาย ซึ่งมีความแตกต่างเป็นอย่างมากกับในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมร์ อิบน์ อุมร์ رضي الله عنه ซึ่งหากท่านจะมอบทรัพย์สินจากบัยตุลมาลให้แก่ประชาชนทั่วไปตามความจำเป็นของทุกคนก็ตาม แต่ท่านจะมีความรอบคอบในเรื่องนี้อย่างที่สุด ท่านไม่ได้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือจ่ายเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (Abdullah al-Qari แปลโดย ตลมนรรัตน์ บากา, 2550 : 65)

5.1.1.5 ด้านกระบวนการยุติธรรม

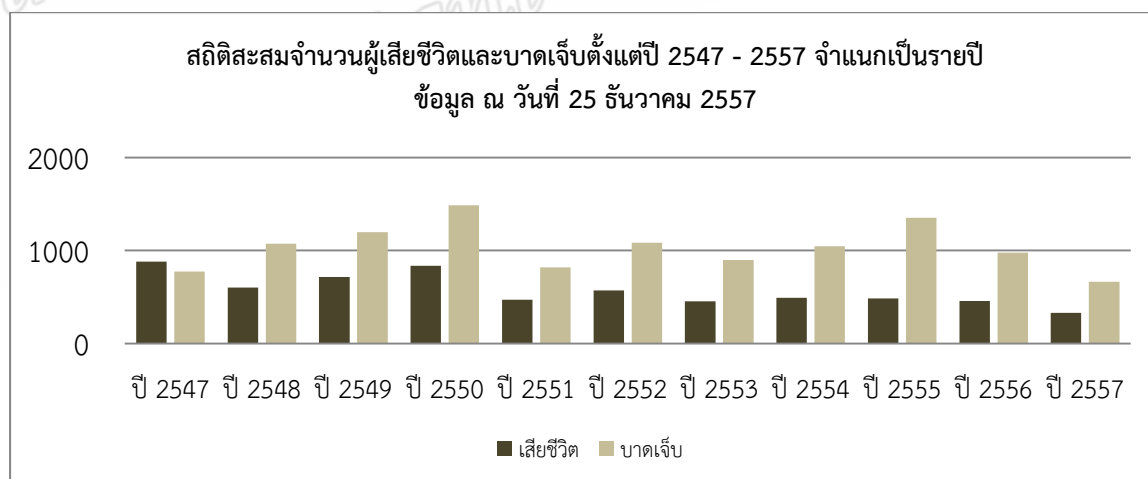
ความยุติธรรมเป็นทั้งปรัชญา แนวคิด กลวิธีในการปกครอง เยียวยารักษา แก้ปัญหา และสร้างความสามัคคีระหว่างผู้คนในองค์กรหรือสังคม ดังนั้นองค์กรหรือสังคมใดไม่มีความยุติธรรมแล้ว ก็อย่าได้หวังว่าความสันติสุขจะเกิดขึ้น ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ผู้มีอคติต่อเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เป็นการเฉพาะและต้องการเป็นบ่อนทำลายต่ออิสลามในภาพรวม ได้เหยียบยกประเด็นใส่ไคล้ว่าท่านได้ลงโทษทำร้ายต่อท่านอัมมาร อิบน์ ยาสีร رضي الله عنه เพื่อต้องการทำลายชื่อเสียงและสร้างความชอบธรรมในการที่จะโค่นล้มบัลลังก์เคาะลีฟะฮ์อูษมาน ทั้งที่ประเด็นนี้เป็นเรื่องความขัดแย้งของปัจเจกบุคคล (interpersonal conflict) และเป็นสายรายงานที่อ่อน (ฎะอ์อีฟ) แต่พวกเขาได้ขยายผลจนกระทั่งให้เป็นเรื่องราวใหญ่โต และกลุ่มบุคคลที่ตั้งเป็นกบฏได้ตำหนิว่าร้ายต่อเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ในกรณีการกล่าวหาว่าท่านได้ลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสีร رضي الله عنه เป็นการกล่าวร้ายของบรรดาคนเขลา เพราะว่าการกระทำดังกล่าวจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย” (Ibn al-‘Arabiyy อ้างถึงใน Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/93) และยังมีกรณีที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ไม่ได้ดำเนินการตัดสินคิฮอก (สังหารเป็นการตอบแทน) แก่อูบัยดิลลาฮ์ อิบน์ อุมร์ อิบน์ ค็อฎฎอบ ขณะที่เขาเป็นคนสังหารอัล-ฮุรุมซาน ซึ่งเป็นคนรับใช้ของอะมีร์มูมูนีนหลังจากที่เขาได้เข้ารับอิสลาม...(Ibn Taimiyah อ้างถึงใน Muhammad Ibn al-Ghabban, 1999 : 1/95)

โดยสรุปแล้ว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه สามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ กรณีการไม่ได้เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ กรณีการถอยร่นในสมรภูมิอุฮุด กรณีการทำสัตยาบันอัล-ริฎวาน ล่าช้า กรณีการสั่งปลดอับดุลมุฮัมมา อัล-อัชอะรีย และกรณีการสั่งปลดมุฮัมมีเราะฮ์ อิบน์ ซุบะฮะฮ์ (2) ด้านสังคม ได้แก่ กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ (3) ด้านการปฏิบัติศาสนา ได้แก่ กรณีการรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอาน และการไม่ได้ละหมาดย่อที่ทุ่งมินา (4) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กรณีการจัดสรรที่ดินสงวน กรณีการอนุญาตให้ครอบครองที่ดินโดยอิสระ และกรณีนโยบายการบริหารกองคลังที่เปลี่ยนไป (5) ด้านกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ กรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสีร رضي الله عنه และกรณีที่ท่านไม่ได้ดำเนินการตัดสินคิฮอกต่ออูบัยดิลลาฮ์ อิบน์ อุมร์ ซึ่งส่วนมากแล้วเป็นความขัดแย้งในระดับปัจเจกบุคคล เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวของท่านเอง อันเนื่องจากนิสัยส่วนตัวหรือบุคลิกภาพของท่าน เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเจาะลึกแล้วจะพบว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับท่านส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการใส่ไคล้จากศัตรูฝ่ายตรงข้ามที่ต้องการทำลายอิสลามในภาพรวม และมีอคติต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมานเป็นการเฉพาะ โดยพวกเขาพยายามให้ร้ายป้ายสีเพื่อลดทอนความน่าเชื่อถือและในที่สุดหมดความชอบธรรมที่จะอยู่ในตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์อีกต่อไป

5.1.2 วิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2547 เป็นต้นมาเริ่มก้าวสู่ความรุนแรงอย่างเป็นลำดับ ผลกระทบจากความขัดแย้งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมากดังที่ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2556 : 1) ได้บอกถึงสถิติล่าสุดเกี่ยวกับความรุนแรงในชายแดนใต้ในช่วง 10 ปี ตั้งแต่ มกราคม 2547 ถึงมิถุนายน 2557 แสดงให้เห็นจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นเป็น 14,329 ครั้ง ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บรวมกันประมาณ 17,253 คน ในบรรดาผู้เสียชีวิต 6,159 คน ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม 3,619 คน หรือคิดเป็น 58.76% ของผู้เสียชีวิตทั้งหมด โดยเป็นผู้เสียชีวิตที่เป็นชาวพุทธ 2,382 คน หรือประมาณ 38.68% ในทางตรงข้าม ในบรรดาผู้บาดเจ็บประมาณ 11,094 คน ส่วนใหญ่จะเป็นชาวพุทธประมาณ 6,547 คนหรือ 59.01% และเป็นชาวมุสลิม 3,547 คน หรือประมาณ 31.97 % เมื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ความรุนแรงเป็นรายเดือนจะพบว่า การบาดเจ็บและเสียชีวิตมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นนับแต่เดือนกรกฎาคม 2550 เป็นต้นมา

นอกจากนี้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ทำการรวบรวมสถิติเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2547-2557 จากสถิติสะสมพบว่า มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 6,286 ราย เฉลี่ยมีผู้เสียชีวิตปีละ 571 ราย และมีผู้ได้รับบาดเจ็บ 11,366 ราย เฉลี่ยปีละ 1,033 ราย (สุภาภรณ์ พันธ์สนาชี และคณะ, 2557 : 3) ดังที่ได้แสดงในแผนภาพที่ 5.2

แผนภาพที่ 5.2 สถิติสะสมจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บตั้งแต่ปี 2547 - 2557

(ที่มา : สุภาภรณ์ พันธ์สนาชี และคณะ, 2557)

นอกจากนี้ จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันมีการสรุปเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาจากผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า ปัญหา

ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปมปัญหาและเงื่อนไขที่นำมาใช้ขยายวงของปมปัญหา เพื่อแสวงประโยชน์เฉพาะกลุ่ม กล่าวคือปมปัญหาที่แท้จริงเป็นปัญหาการแบ่งแยกดินแดนที่เชื่อมโยงมาจากปมประวัติศาสตร์ ซึ่งกลุ่มก่อความไม่สงบกำหนดเป็นเป้าหมายสุดท้ายในการเคลื่อนไหวต่อสู้เอาชนะ โดยใช้ปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญ 3 ประการเพื่อเคลื่อนไหวปลุกปั่นขยายวงของปมปัญหา ดังนี้ (รายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549 : 35) ; คณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร, 2553 : 61)

1) เงื่อนไขพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมสังคมที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ได้ถูกนำไปปลุกปั่นเพื่อปลุกฝังความคิดและความเชื่อที่ผิดๆ รวมทั้งสร้างความรู้สึกละแวกแยกในหมู่ประชาชน

2) เงื่อนไขพื้นฐานทางการเมืองการปกครองซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐที่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ และความไม่เป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม ทำให้เจ้าหน้าที่เข้าไม่ถึงประชาชนและไม่สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้ ส่งผลให้ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ

3) เงื่อนไขพื้นฐานทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำกับพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เข้มแข็งและกระจายผลการพัฒนาอย่างไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนค่อนข้างมากรวมทั้งคุณภาพชีวิตของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและสาธารณสุข

อย่างไรก็ตาม ยังมีเงื่อนไขอื่นๆ ประกอบที่ส่งผลให้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ยังคงเกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน ส่วนหนึ่งได้แก่ นโยบายการแก้ปัญหาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการร่วมกันแก้ปัญหาความขัดแย้ง การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้ความรุนแรงต่อประชาชน การปฏิสัมพันธ์ของข้าราชการในพื้นที่กับประชาชน และรวมไปถึงการแสวงหาโอกาสจากเหตุการณ์ความไม่สงบของกลุ่มผู้มีอิทธิพล อาทิ ธุรกิจมืดค้ายาเสพติด ซึ่งมีแนวโน้มว่าความรุนแรงสูงในพื้นที่จะเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยหรือเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างชาวลีอและการบิดเบือนหลักคำสอนศาสนาโดยกลุ่มขบวนการก่อความไม่สงบเพื่อจุดประสงค์ในการสร้างแนวร่วมและสร้างความชอบธรรมให้มือคติดต่อเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และเมื่อนำมาขมวดรวมกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเชิงประวัติศาสตร์ จึงเกิดการสะสมและส่งต่อความเข้าใจมาจนถึงปัจจุบัน ดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบเชิงพื้นที่ด้านต่างๆ คือ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนา และความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านกระบวนการยุติธรรม และ

ด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดของประเด็นความขัดแย้ง (คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553) ; เอก ตังทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) ; คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) ; รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) ; สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 สรุปประเด็นความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปภาพรวมรายด้าน	ลักษณะปัญหา
1. ด้านการเมืองการปกครอง	การเกิดความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นความเชื่อทางศาสนา อีกทั้งมีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ จากปัจจัยดังกล่าวนี้จึงถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นทางการเมืองที่เอื้อต่อการก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนกระทั่งกลายมาเป็นความรุนแรงในที่สุด
2. ด้านศาสนาและความเชื่อ	แม้ศาสนาจะไม่ใช่สาเหตุของความขัดแย้งในพื้นที่โดยตรง แต่ก็มีความเชื่อว่าศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบ โดยพบว่าการกระทำดังกล่าวได้กล่าวถึงหลักคำสอนทางศาสนาที่จะใช้สิทธิในการปกป้องตนเองจากผู้รุกรานและผู้ไม่ศรัทธาในอิสลาม (nonbeliever) จุดหมายของคำสอนดังกล่าวเป็นการปกป้องและผดุงความยุติธรรมแก่ศาสนาอิสลาม หากพิจารณาในมิติดังกล่าว อิสลามได้กลายเป็นข้ออ้างของคนบางกลุ่มซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในพื้นที่เพื่อใช้เป็นเหตุผลหลักในการต่อสู้กับอำนาจรัฐไทย

สรุปภาพรวมรายด้าน	ลักษณะปัญหา
3. ด้านเศรษฐกิจ	<p>มีสาเหตุสำคัญมาจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ</p> <p>1) ปัญหาความยากจน เกิดจากการมีภาวะเจริญพันธุ์สูงซึ่งเป็นภาวะที่นำไปสู่อัตราการเกิดค่อนข้างสูง การไม่ได้รับการศึกษาตามระบบหรือหากได้รับการศึกษาก็ไม่ตรงกับงานที่มี ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ประชาชนในพื้นที่บางส่วนต้องอพยพไปหางานทำนอกพื้นที่</p> <p>2) ปัญหาสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตน เนื่องจากกฎระเบียบของรัฐและอำนาจอิทธิพลของกลุ่มทุนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการอาศัยช่องโหว่ของอำนาจรัฐ เช่นเดียวกับการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รัฐมักจะเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกิดความขัดแย้งตามมา ไม่เพียงเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนด้วยกันเองอีกด้วย</p>
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	<p>ภาครัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของประชาชนในพื้นที่ จึงกลายเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมและถูกแทนที่ด้วยความเป็นไทยที่ภาครัฐพยายามสร้างให้กับประชาชนในพื้นที่ จึงส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความไม่พอใจต่อเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จนของ ก่อให้เกิดความขัดแย้งติดตามมา</p>
5. ด้านการศึกษา	<p>สืบเนื่องจากการที่ภาครัฐพยายามเข้าไปควบคุมการจัดการการศึกษาของสถาบันปอเนาะซึ่งเป็นแหล่งที่ให้การศึกษาอิสลามในชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นแหล่งการบ่มเพาะคุณธรรมของเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามโดยภาพรวมทั้งประเทศ (หมายรวมถึงโรงเรียนเอกชนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยได้) กลายเป็นอีกชนวนที่ทำให้คนในพื้นที่เกิดความหวาดระแวงและปฏิเสธระบบการศึกษาของรัฐไทยไปโดยปริยาย เพราะพวกเขามองว่าภาครัฐพยายามทำลายระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของประชาชนคนในพื้นที่ซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน</p>

สรุปภาพรวมรายด้าน	ลักษณะปัญหา
6. ด้านกระบวนการยุติธรรม	เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิของความเป็นมนุษย์ขั้นพื้นฐาน จากกรณีหลายๆ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้วแต่เป็นปัญหาที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการจัดการปัญหาที่ตั้งอยู่บนความมั่นคงของภาครัฐเป็นหลัก จนกระทั่งประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกฝังใจเรื่องการมีอคติของภาครัฐ และไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมของรัฐไทยว่าจะช่วยปกป้องจากการที่พวกเขาถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จริง
7. ด้านประวัติศาสตร์	ภูมิหลังของขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐ หรือสมัยหนึ่งที่ทางราชการเคยเรียกว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรือกลุ่มก่อความไม่สงบที่รู้จักกันในปัจจุบัน แท้จริงแล้วมีความเป็นมาที่ยาวนานคู่กับประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยที่สำคัญคือ ได้มีนักวิชาการด้านความมั่นคงจำนวนมากเชื่อมั่นว่าภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีตคือ 1 ใน 3 ส่วนของพลังแห่งอุดมการณ์การต่อสู้ของขบวนการแบ่งแยกดินแดนรุ่นใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การเข้าใจประวัติศาสตร์ปัตตานีเพื่อนำไปสู่การพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความมั่นคงของชาตินั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและความเป็นกลาง จุดเริ่มต้นจึงอยู่ที่การตั้งกรอบความคิดที่เป็นกลางและตามมาด้วยการตั้งสมมุติฐานที่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมที่สู้กันอยู่ตลอดเวลา จนนำไปสู่ความขัดแย้งและเกิดปัญหาความแตกต่างในความเข้าใจของคนปัจจุบัน

นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553 : 63-64) ได้สรุปว่าโดยภาพรวมจากสถานการณ์ความขัดแย้งในอดีตระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีผลต่อภาพลักษณ์ของข้าราชการในสายตาประชาชนมุสลิมท้องถิ่นโดยเฉพาะข้าราชการตำรวจและฝ่ายปกครอง ซึ่งแม้ว่าวิกฤตการณ์ครั้งนั้นจะผ่านพ้นไปแล้ว แต่ความรู้สึกไม่พอใจและภาพลักษณ์ดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ในมุสลิมเชื้อสายมลายูเสมอมา จนส่งผลให้เกิดความไม่สงบขึ้นเป็นครั้งคราว โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 การก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงเป็นการปฏิบัติเชิงรัฐศาสตร์ที่ต้องการแยกตัวเป็นอิสระ ขณะที่รัฐบาลไทยกำลังมุ่งเน้นการเอาชนะการขยายอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และด้วยการปราบปรามอย่างรุนแรงคู่ขนานไป

กับการทำงานด้านจิตวิทยามวลชน ทำให้เหตุการณ์วิกฤตภาคใต้เริ่มสงบลงในช่วง พ.ศ.2525 แต่ก็ เป็นเพียงช่วงสั้นๆ เท่านั้น

จากผลการศึกษารายงานการวิจัยและรายงานการศึกษาปัญหาและคณะทำงาน ต่างๆ ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานความมั่นคงที่มีต่อสภาพปัญหา ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้ทราบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่นั้นมี หลายประการ ได้แก่ ปัญหาการเมืองการปกครอง การศึกษา การต่างประเทศ เศรษฐกิจ ยาเสพติด การแย่งชิงผลประโยชน์ของกลุ่มการเมือง การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อประชาชนของเจ้าหน้าที่รัฐ บางส่วน ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ การกำหนดนโยบายและโครงการต่างๆ ที่ไม่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การขัดแย้งกันเองของเจ้าหน้าที่ การค้าของเถื่อน การประทุพติมิชอบในวงราชการ การเคลื่อนไหวต่อสู้กับอำนาจรัฐของขบวนการแบ่งแยกดินแดน การ ไม่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัญหาทางด้านสังคมจิตวิทยา กระแสการเมืองระดับสากล ที่ส่งผลสะท้อนต่อเจตคติของประชาชนบางกลุ่ม เช่น การปฏิบัติอิสลาม การปฏิเสธโลกาภิวัตน์ ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ปัตตานี ผลพวงจากนโยบายที่ผิดของรัฐในอดีต ต้องการจะปกป้องอัตลักษณ์ ของคนเชื้อชาติมลายู ตลอดถึงความผิดพลาดเชิงนโยบายของรัฐบาลที่ตัดสินใจยุบเลิกหน่วยงาน สำคัญที่ยังจำเป็นต่อภารกิจด้านความมั่นคง อันได้แก่ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) กองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ 43 (พตท.43) และเขตการศึกษา 2

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัจจัย เชิงสาเหตุที่สำคัญหลายประการ มีความเป็นไปได้ที่มีประเด็นปัญหาที่ซับซ้อนก่อให้เกิดความขัดแย้ง ในภาพรวมของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นการศึกษาแนวทางการแก้ไขจึงต้องเริ่มต้นจากการ ค้นหารากเหง้าของประเด็นปัญหาหลักของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติงานที่มีหน้าที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ จำเป็นต้องมีทัศนคติที่เป็นกลางในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนศึกษาพิจารณาปรากฏการณ์และหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างรอบคอบโดยอาศัยหลักการ พิจารณาข้อมูล รายงานการศึกษาวิเคราะห์ และรายงานการสอบสวนขยายผลของเจ้าหน้าที่ ภาคสนาม จากคำให้การของประชาชนผู้ประสบเหตุรุนแรงโดยตรง ตลอดจนคำรับสารภาพของ สมาชิกกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบดังกล่าว (คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553) ; เอก ตั้งทรัพย์วัฒนาและอรอร ภูเจริญ (2552) ; คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (2549) ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) ; รุ่งรวี เฉลิมศรี ภิญโญรัช (2556) ; สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.)

ผู้วิจัยได้ศึกษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาอัน อิบน์ อีฟฟานและปัญหาความขัดแย้งที่เกิดในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษา เปรียบเทียบประเด็นที่มีลักษณะความเหมือนและลักษณะความต่างพบว่ามี 4 ด้าน ประกอบด้วย

ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านกระบวนการยุติธรรม จากนั้นจึงสามารถสังเคราะห์ประเด็นปัญหาลักษณะความเหมือนและลักษณะความต่างออกเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2 เปรียบเทียบความขัดแย้งในยุคสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์และปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

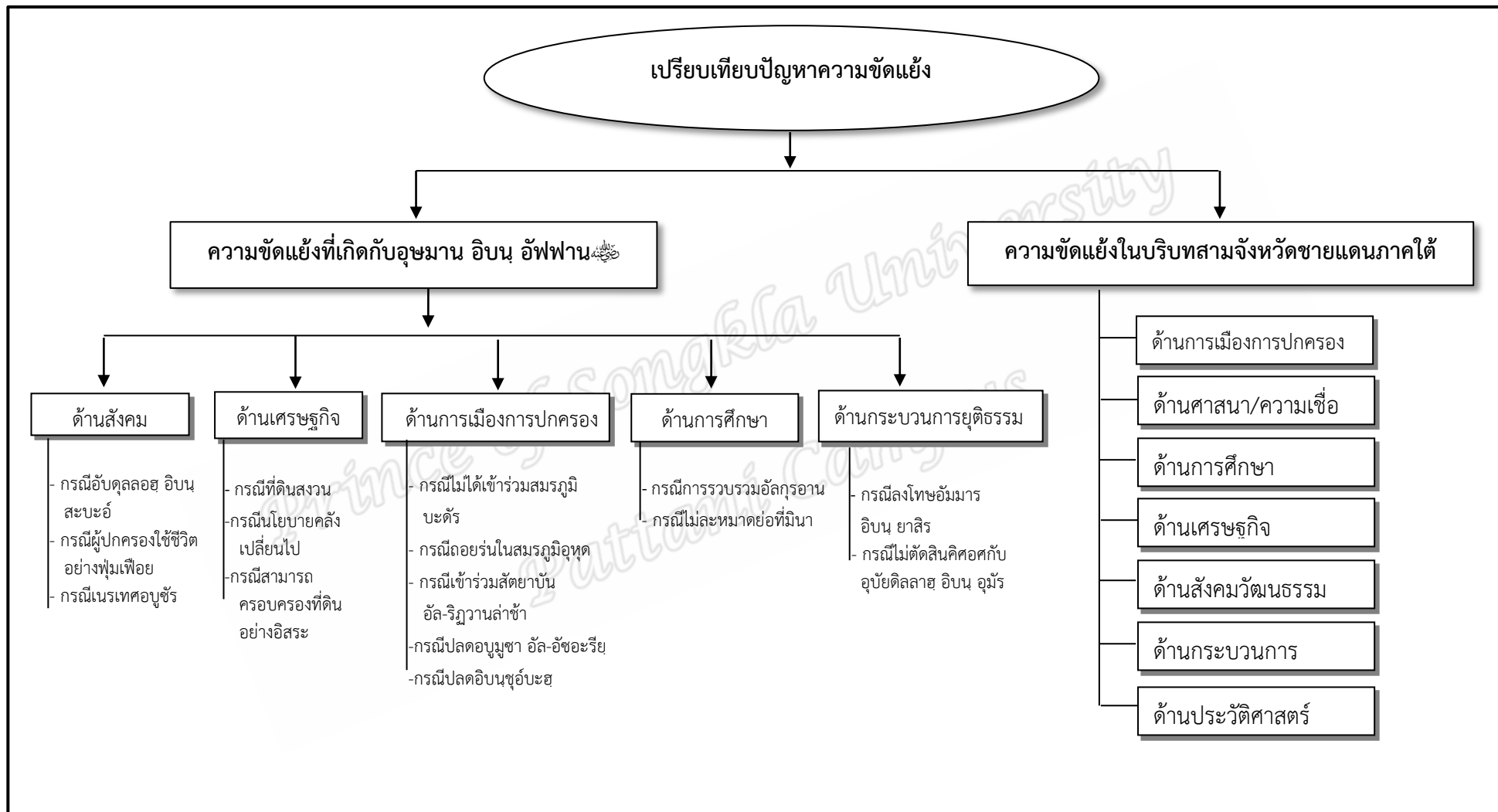
ประเด็นปัญหา	ลักษณะความเหมือน	ลักษณะความต่าง	ข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้
1. ด้านการเมืองการปกครอง	ยุคของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์มีความเห็นหรือมุมมองของปัญหาที่ต่างกันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ส่วนความขัดแย้งเกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเนื่องมาจากมีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่	ยุคของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์เป็นความขัดแย้งที่เกิดระหว่างมุสลิมด้วยกันเอง ในขณะที่ความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นในพหุความเชื่อและศาสนา โดยรัฐในนามของพุทธศาสนาส่วนประชาชนในพื้นที่ส่วนมากเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายู	1) เจ้าหน้าที่รัฐในระดับปฏิบัติงานควรมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจกับสังคมไทยโดยภาพรวม 2) ควรมีการจัดตั้งเขตปกครองพิเศษหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ เพราะลักษณะสังคมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอยู่สูง จึงมิใช่การยินยอมให้มีการแบ่งแยกดินแดนแต่อย่างใด
2. ด้านสังคม	1) ยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์พบว่าอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์มีบทบาทสำคัญในการชักจูงผู้คนบางส่วนให้มีความศรัทธาต่อเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ในขณะที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนไม่เข้าใจต่ออัตลักษณ์และวัฒนธรรมและอีกบางส่วนมีอคติต่อประชาชนในพื้นที่	1) ยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ไม่มีสื่อเทคโนโลยีอันทันสมัยมาเป็นตัวกลางในการเผยแพร่แนวคิด ในขณะที่ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สื่อเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหว 2) ในยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ไม่พบว่ามีกระแสการเรียกร้องสู่	1) เสนอให้มีการปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนด้านสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ส่งเสริมให้สังคมไทยเรียนรู้การจัดการปัญหาด้วยสันติวิธีเพื่อไม่ให้คนในสังคมใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา 3) ส่งเสริมให้ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาทำงานควบคู่กับการใช้

ประเด็นปัญหา	ลักษณะความเหมือน	ลักษณะความต่าง	ข้อเสนอแนะ การประยุกต์ใช้
	<p>2) ในยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมมาฮ์สามารถพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ได้เป็นมาก ทำให้มีผู้เข้ารับอิสลามใหม่เข้าใจบทบัญญัติอิสลามอย่างหลากหลาย ในขณะที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multi-cultural) มีความหลากหลายทั้งด้านความเชื่อและธรรมเนียมประเพณี</p>	<p>การได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพทั้งในด้านสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิในการปกครองตนเอง ในขณะที่ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นในกระแสที่โลกอิสลามกำลังเรียกร้องเรื่องสิทธิมนุษยชนท่ามกลางยุคโลกาภิวัตน์</p>	<p>ภาษาไทย โดยให้กำหนดเป็นมาตรการหนึ่งในการทำให้คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีพื้นที่ในการสื่อสารกับสังคมไทยมากขึ้น 4) สนับสนุนให้มีการจัดเวทีสาธารณะเพื่อสร้างความสมานฉันท์โดยส่งเสริมให้คนต่างศาสนาได้มาทำความรู้จักและเรียนรู้ปัญหาาร่วมกัน</p>
<p>3. ด้านเศรษฐกิจ</p>	<p>รัฐมีบทบาทและมีอำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ประชาชน ตลอดจนมีการพิทักษ์ปกป้องทรัพย์สินและสวัสดิการของชุมชน</p>	<p>ในยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมมาฮ์มีการจัดเก็บซะกาต (Zakat) อย่างเป็นระบบ จนสามารถจัดสรรให้แก่ประชาชนมีสวัสดิการและมีการเป็นอยู่ที่ดีอย่างทั่วถึง ในขณะที่พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกระบบนายทุนครอบงำ และมีการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสิทธิชุมชนในรูปแบบต่างๆ</p>	<p>1) ส่งเสริมการสร้างอาชีพประชาชนให้รวมกลุ่ม เช่น การเพาะปลูก การปศุสัตว์ ฯลฯ 2) ส่งเสริมบทบาทของธนาคารอิสลามหรือสถาบันการเงินอื่นๆ ที่ปราศจากระบบดอกเบี้ย ให้เพิ่มบทบาทในการสนับสนุนมากยิ่งขึ้น 3) ปฏิรูประบบการจัดการกรรมสิทธิ์ที่ดิน และทรัพยากรให้มีความชัดเจน</p>
<p>4. ด้าน กระบวนการ</p>	<p>กระบวนการจัดการความขัดแย้งตั้งอยู่บนหลักนิติรัฐ นิติธรรม</p>	<p>ในยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมมาฮ์ปกครองภายใต้ระบอบเคาะ</p>	<p>1) เสนอให้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระเพื่อให้มีอำนาจในการดำเนินงาน</p>

ประเด็นปัญหา	ลักษณะความเหมือน	ลักษณะความต่าง	ข้อเสนอแนะ การประยุกต์ใช้
ยุติธรรม	และหลักธรรมาภิบาล โดยวางอยู่บนรากฐาน ของความยุติธรรม (Justice)	ลีฟะฮฺ (Caliphate) โดยมี ชะรีอะฮฺ (Shariah) เป็นธรรมนูญสูงสุด ในขณะที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ถูก ปกครองภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตย (Democracy) โดยมี รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมาย สูงสุดในการปกครอง ประเทศ	ป้องกันและเยียวยารักษา ปัญหาที่เกิดขึ้น 2) ผลักดันให้ภาคประชา สังคมจัดตั้ง “หน่วย พิทักษ์ยุติธรรม” ที่มา จากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนใน กระบวนการยุติธรรม เพื่อเป็นการสร้างความ ไว้วางใจ

สรุปได้ว่า เอลักษณะความเหมือนของการจัดการความขัดแย้งที่พบในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟานสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนลักษณะความต่างในด้านต่างๆ เป็นประเด็นที่ควรนำมาศึกษาต่อไปนอกจากนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่ต่างกัน แล้วนำมาเปรียบเทียบระหว่างปัญหาความขัดแย้งที่เกิดกับเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน กับปัญหาความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยสามารถแสดงเป็นแผนภาพประกอบ 5.3 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

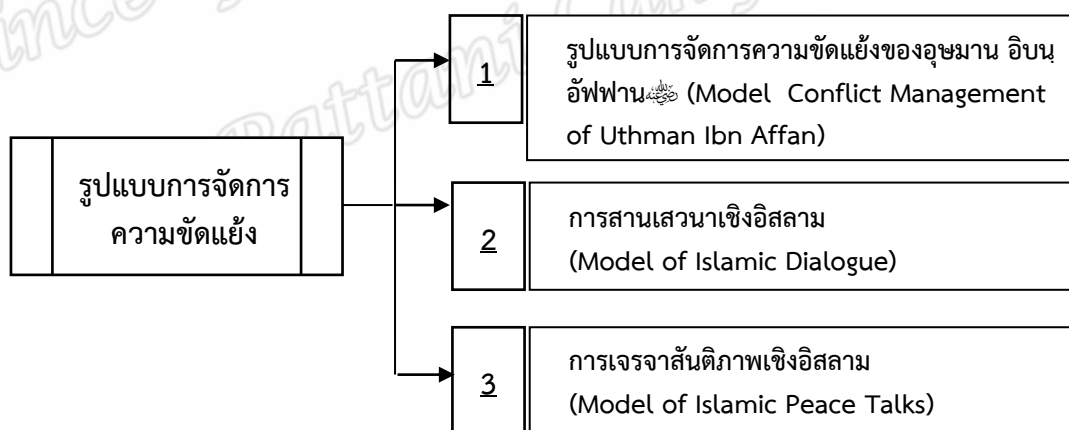
แผนภาพที่ 5.3 เปรียบเทียบปัญหาความขัดแย้งที่เกิดกับเคาะลีฟะฮฺอุมมานะฮฺกับปัญหาความขัดแย้งในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.2 สัจเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน

การสัจเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในสมัยการปกครองของท่านอูษมาน อิบนุ อัฟฟานเป็นการนำองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกัน มาสร้างข้อสรุปในระดับโมโนทัศน์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลและการอธิบายประเด็นที่ศึกษามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น การสัจเคราะห์รูปแบบในการวิจัยนี้จึงเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาสร้างบทสรุป กล่าวได้ว่าเป็นการนำข้อสรุปย่อยที่ได้วิเคราะห์ในการศึกษาข้อมูลจากเอกสารมาประมวลเข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นลำดับขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งที่สามารถเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้สัจเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน เพื่อต้องการตอบโจทย์สำคัญของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพยายามเสนอแนะแนวทางที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง สามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้จริง จากการศึกษาสามารถสรุปแยกออกได้เป็น 3 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบกระบวนการจัดการความขัดแย้งของอูษมาน อิบนุ อัฟฟาน (Model Conflict Management of Uthman Ibn Affan) การสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) การเจรจาสันติภาพ (Model of Islamic Peace Talks) ดังที่ได้นำเสนอในแผนภาพที่ 5.4 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 5.4 รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

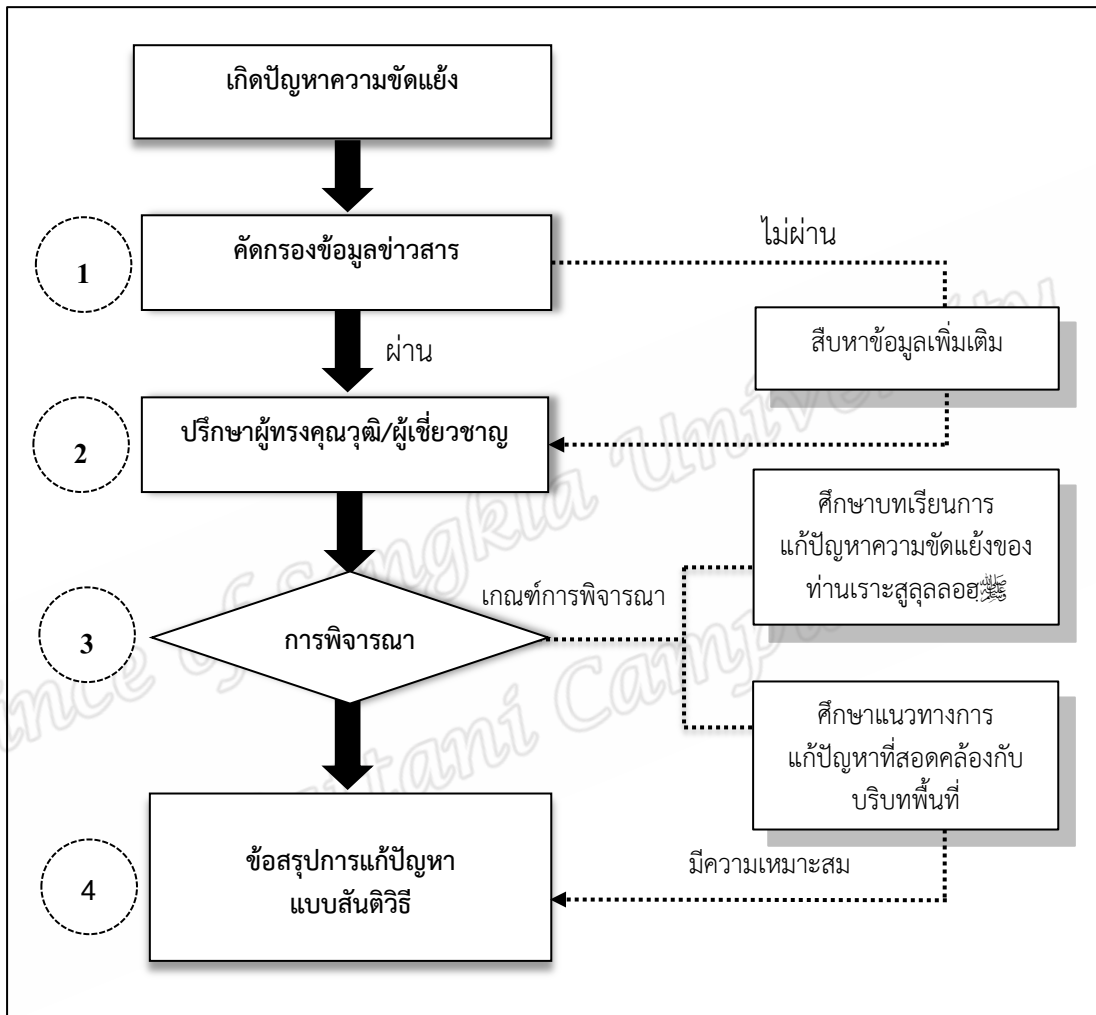

5.2.1. รูปแบบกระบวนการจัดการความขัดแย้งของอูษมาน อิบนุ อัฟฟาน (Model Conflict Management of Uthman Ibn Affan)

สำหรับแนวทางการบริหารความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟานที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่าน มีลำดับขั้นตอนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ โดยเฉพาะภาครัฐและผู้นำในพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางที่จะช่วยให้

สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้ง ความวุ่นวายในสังคม หรือในสถาบันองค์กรได้ ซึ่งสามารถสรุปแนวทางในการบริหารความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.5 กระบวนการบริหารความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

ขั้นตอนที่ 1 การคัดกรองข้อมูล

กระบวนการขั้นต้นที่สำคัญในการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه นั้นเริ่มต้นโดยการคัดกรองข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ให้มีความชัดเจนว่าข้อมูลที่ได้รับมีความถูกต้องมากที่สุด เนื่องจากท่านได้ตระหนักเป็นอย่างดีถึงคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในคัมภีร์อัลกุรอานที่ได้กล่าวไว้

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهْلَةٍ

فَتَصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ تَادِمِينَ ﴾

(الحجرات : 6)

ความหมาย “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย หากคนชั่วนำข่าวอันใดมาแจ้งแก่พวกเจ้า พวกเจ้าก็จงสอบสวนให้แน่ชัดก่อน หากไม่เช่นนั้นแล้วพวกเจ้าก็จะก่อเคราะห์กรรมแก่พวกหนึ่งโดยไม่รู้ตัว แล้วพวกเจ้าจะกลายเป็นผู้ที่เสียใจในสิ่งที่ได้กระทำลงไป”

(อัล-หุญรอต : 6)

ด้วยเหตุนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งในยุคสมัยดังกล่าว ท่านจะส่งหน่วยตรวจการออกไปยังแคว้นเมืองต่างๆ เพื่อไปศึกษาสืบค้นข้อมูลและรับฟังข่าวสารจนกระทั่งสามารถเจาะลึกรายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังกรณีที่เคยเสาะหาอะฮฺลุลบัยต์ได้สั่งการให้มีการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของอับดุลลอฮฺ อิบน์ สะบะอ์และพรรคพวก โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากหน่วยข่าวพร้อมการตรวจสอบความถูกต้อง และท่านไม่ได้รีบร้อนในการออกมาตรการหรือกระทำอันใดกับบุคคลกลุ่มนั้น จนกว่าจะมีข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ก่อน (al-Tabariy (1984) ; Ali Muhammad al-Sallabi (2003) กล่าวได้ว่า การคัดกรองข่าวสารที่ได้รับและการสืบข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดเป็นส่วนในการดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อันเป็นวิธีการสำคัญในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในทุกยุคสมัย ดังที่ทราบว่าการให้ความยุติธรรมในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮฺอะฮฺมัดเป็นเรื่องที่มีความโดดเด่นอย่างมาก ส่วนหนึ่งจากข้อความที่มีปรากฏในสาส์นของท่านตามที่ได้ส่งไปยังแคว้นเมืองต่างๆ โดยได้ขอให้ผู้ที่มาร้องทุกข์ในกรณีถูกร่ำหรือถูกลงโทษจากผู้ปกครองของพวกเขา เมื่อถึงฤดูกาลประกอบพิธีหัจญ์ให้มาเอาสิทธิของพวกเขาคืนจากตัวของท่านเองหรือจากบรรดาเจ้าหน้าที่ผู้ปกครองของท่าน

ขั้นตอนที่ 2 การขอคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ

การขอคำปรึกษาและคำแนะนำจากนักวิชาการผู้ทรงความรู้เป็นขั้นตอนหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮฺอะฮฺมัดเมื่อเกิดกรณีปัญหาความขัดแย้งขึ้นท่านจะขอคำปรึกษาจากบรรดาเศาะหาบะฮฺผู้ทรงความรู้ทั้งหลาย ซึ่งในยุคสมัยนั้นมีเศาะหาบะฮฺผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ มากมาย อาทิเช่น อะลีย , ฎ็อลหะซ , ซุบัยร , มุหัมมัด อิบน์ มัสละมะฮฺ และ อับดุลลอฮฺ อิบน์ สะลาม เพราะบรรดาอะฮฺลุลบัยต์ผู้ทรงความรู้จะเป็นหลักประกันถึงความปลอดภัย เป็นที่พึ่งพาในยามสถานการณ์วิกฤติเลวร้ายหรือเมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้น อันเนื่องจากพวกเขาเป็นผู้ที่มีสายตากว้างไกล มีวิสัยทัศน์ เข้าใจเหตุการณ์ และรู้ถึงจุดจบของเรื่องราวได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ที่กลับไปพึ่งพาบรรดาอะฮฺลุลบัยต์ผู้ทรงความรู้เขาจะได้รับความเข้าใจอย่างถูกต้องและมี

อุดมการณ์ในเรื่องศาสนาได้เป็นอย่างดีและยืนหยัดอยู่บนสัจธรรม (Abdul Aziz Saghir Dukhan (n.d.) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003)

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา

3.1 ศึกษาจากบทเรียนการแก้ปัญหาคำขัดแย้งของท่านเราะสุลุลลอฮ์

ศึกษาและทำความเข้าใจแนวทางในการแก้ปัญหาคำขัดแย้งของท่านเราะสุลุลลอฮ์ แท้จริงแนวทางของเคาะลีฟะฮ์อุมมานในสถานการณ์ที่เกิดความวิกฤติขัดแย้ง ท่านได้ปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลที่ตั้งเป็นกบฏ โดยไม่ได้ปล่อยให้มันไหลไปตามสถานการณ์หรือเป็นไปตามอารมณ์ความรู้สึก แต่ท่านพยายามใช้แนวทางที่มาจากคำสอนและจริยวัตรของท่านเราะสุลุลลอฮ์ โดยท่านได้ใช้หลักของความอดทนอดกลั้นและหวังผลในภาคผลบุญจากอัลลอฮ์ ไม่เลือกที่จะต่อสู้ด้วยอาวุธหรือใช้กำลังความรุนแรงจนกระทั่งอัลลอฮ์ได้กำหนดผลลัพธ์สุดท้ายระหว่างได้รับชัยชนะหรือไม่ก็เสียชีวิต แล้วท่านอุมมานก็ได้บรรลุถึงพันธะสัญญาดังที่ท่านเราะสุลุลลอฮ์เคยกล่าวบอกไว้ว่าจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของท่าน กล่าวคือท่านได้เสียชีวิตในแนวทางแห่งอัลลอฮ์ (ชะฮีด) ในสภาพที่มีเลือดไหลท่วมทั่วร่างกาย (Khalid al-Ghath (n.d.) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003)

3.2 ศึกษาแนวทางสู่ความสามานฉันท์ปรองดองหรือสันติวิธี เคาะลีฟะฮ์อุมมาน

พยายามสร้างความเป็นเอกภาพของประชาชาติในหลายๆ มิติด้วยกัน ท่านแก้ปัญหาคำขัดแย้งด้วยแนวทางสามานฉันท์ปรองดอง ยึดมั่นในแนวทางสันติวิธีและปฏิเสธต่อความรุนแรง (al-Tabariy (1984) ; Ibn Kathir (1988) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) ส่วนหนึ่งอันเนื่องมาจากบุคลิกภาพอันอ่อนโยนของท่าน ดังที่มีตัวอย่างในกรณีการรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอาน หลังจากที่ท่านได้ปรึกษากับบรรดาอัครสาวกผู้เปี่ยมด้วยความรู้แล้ว จะเห็นว่าท่านได้ใช้ความทุ่มเทพยายามในการจัดเก็บรวบรวมโองการอัลกุรอานที่ถูกเก็บรักษาไว้อย่างกระจัดกระจายมารวบรวมโดยการจดบันทึกไว้ในที่เดียวกัน เพื่อความสะดวกและมีวิธีการอ่าน สำเนียงท่วงทำนองไปในทิศทางเดียวกันโดยปราศจากความขัดแย้งหรือพิพาท และตัวอย่างอีกเหตุการณ์ในกรณีที่ถูกปิดล้อมจากกลุ่มบุคคลที่ตั้งตนเป็นกบฏท่านก็พยายามพูดจาหวานล่อมหาเหตุผลต่างๆ นานา เพื่อมิให้เกิดมีการหลังเลือดขึ้นระหว่างพี่น้องมุสลิม จนกระทั่งถึงวินาทีสุดท้ายก่อนที่ท่านจะถูกสังหารอย่างทารุณปรากฏว่าท่านก็ได้ต่อสู้ด้วยอาวุธแต่อย่างใด เพราะท่านเชื่อว่าหากหยาบอาวุธขึ้นมาต่อสู้มาตรฐานเพื่อปกป้องตัวเองมีแต่จะทำให้เกิดมีการนองเลือดขึ้น ท่านจึงสั่งกำชับให้ผู้คนที่ใกล้ชิดรวมถึงบรรดาผู้ที่เชื่อฟังปฏิบัติตามท่านให้หยุดและยอมวางอาวุธจากการต่อสู้ในครั้งนี้

ดังนั้นจากเหตุการณ์ต่างๆ นี้เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่า กระบวนการบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management Process) ของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้มุ่งเน้นความสมานฉันท์ปรองดองและปฏิเสธความรุนแรง เนื่องจากท่านมีความตระหนักดีว่าแนวทางสันติวิธีจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ดีที่สุด

5.2.2 รูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue)

รูปแบบการจัดการความขัดแย้งอีกรูปแบบหนึ่งที่ค้นพบในยุคสมัยของท่านอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه คือการใช้กระบวนการที่ให้ผู้มีความเกี่ยวข้องได้มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้เกิดการพูดคุยสนทนาระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่งๆ โดยการพูดคุยจะมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่ทุกฝ่าย การจัดการกระบวนการลักษณะดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยขอใช้ชื่อเรียกว่า “การสานเสวนาในเชิงอิสลาม” (Model of Islamic Dialogue) โดยจะเป็นการพูดคุยสนทนาที่มีการนำหลักคำสอนของศาสนามาเป็นจุดร่วมหลักในการพูดคุยเจรจา ใช้หลักพื้นฐานของความเป็นพี่น้อง (الأخوة الإسلامية) โดยฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องการรับฟังปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจ และรับฟังด้วยจิตใจที่มีความอ่อนโยนเมตตา เป็นการรับฟังข้อมูลโดยที่ไม่ได้มีการตัดสินหรือสร้างข้อสรุปไว้ล่วงหน้า กล่าวได้ว่าเป็นลักษณะการรับฟังปัญหาโดยเอาใจเขามาใส่ใจเราเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน

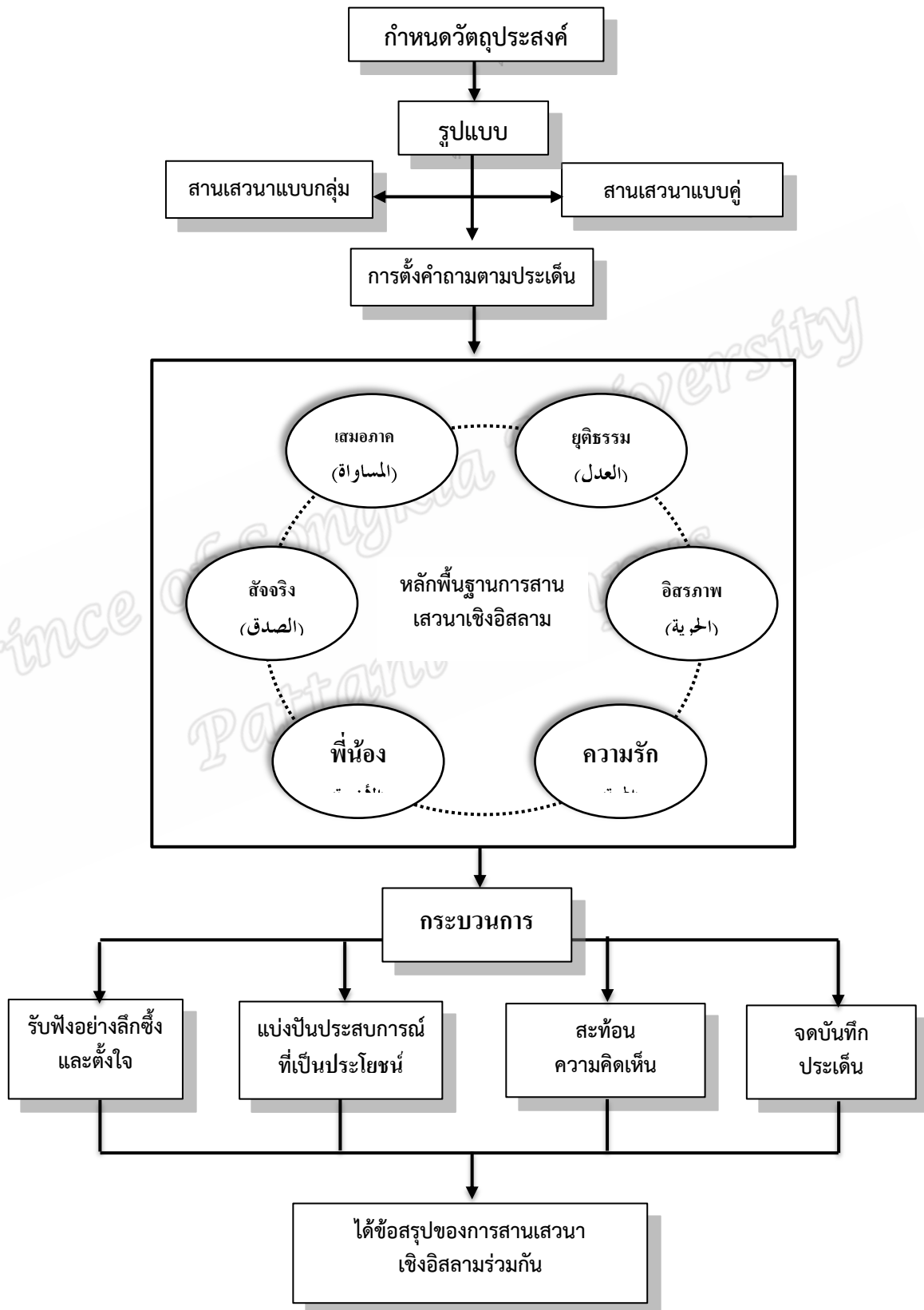
สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه พบว่ามีการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งลักษณะนี้และประสบความสำเร็จในหลายเหตุการณ์ อาทิ การสานเสวนาแบบกลุ่ม กรณีเหตุการณ์ที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ส่งอะลี อิบน์ อปีฏอลิบ رضي الله عنه ไปเป็นตัวแทนในการพูดคุยเจรจากับกลุ่มผู้ตั้งตนเป็นกบฏที่ซิมัรวะฮ์ ก่อนจะเกิดเหตุการณ์การสังหารเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ประมาณหนึ่งเดือนเศษซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ส่งท่านอะลี رضي الله عنه และมีผู้ติดตามอีกหนึ่งคน (ตามประวัติศาสตร์ไม่ได้ระบุชื่อว่าเป็นใคร) เป็นตัวแทนจากซีกฝั่งของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เพื่อไปพูดคุยสานเสวนากับกลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในระหว่างที่มีการพูดคุยกันท่านอะลี رضي الله عنه ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “พวกท่านได้รับคัมภีร์จากอัลลอฮ์ ﷻ แล้วพวกท่านมาดำเนินกับทุกคนที่พวกท่านไม่ชอบ” พวกเขา ก็ยอมรับในเรื่องที่อะลีพูดดังกล่าว (Ibn ‘Asakir, 1986 : 328) อีกสายรายงานเล่าว่า กลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏได้ถกและวิพากษ์ปัญหากันกับท่านอะลี رضي الله عنه ประมาณ 2 หรือ 3 ครั้ง และในเวลาต่อมาหลังจากทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยเจรจาก็ได้ทำข้อตกลงร่วมกัน 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย 1) ให้ผู้ที่ถูกเนรเทศได้กลับคืนสู่มาตุภูมิ 2) ผู้ที่ถูกตัดสิทธิให้ได้รับสิทธิคืน 3) ให้แบ่งทรัพย์สินเฉลยกันอย่างทั่วถึง 4) ให้มีความยุติธรรมในการจัดสรร 5) ให้แต่งตั้งผู้ที่มีความรับผิดชอบและเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง (Muhammad

al-Ghabban, 1999 : 1/129) อันเนื่องจากการพูดคุยเจรจาตามที่เคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ได้ทำกรอบข้อตกลงเอาไว้จนเป็นที่เห็นพ้องกัน หลังจากนั้นพวกเขาต่างก็ยอมแยกย้ายกลับสู่มาตุภูมิของตนเอง นี่คือตัวอย่างจากกรณีการบริหารจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ในรูปของการสานเสวนาแบบกลุ่ม ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าผลสัมฤทธิ์จากการสานเสวนาครั้งนี้สามารถลดอุณหภูมิความรุนแรงลงได้ในระดับหนึ่งและยังเป็นแนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธีอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีการสานเสวนาแบบคู่ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟานมีการสานเสวนากับศัตรูที่ต้องการสังหารท่าน มีรายงานจากอิมรอน อิบน์ अबดุลลอฮ์ อิบน์ กุฏลหะฮ์ เล่าว่า “มีอยู่ครั้งหนึ่งในขณะที่เคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ได้ออกไปละหมาดในยามรุ่งอรุณตามปกติ จากนั้นมีเสียงอะอะโวยวายเกิดขึ้น ท่านจึงบอกให้ผู้คนไปดูเหตุการณ์ ปรากฏว่าพบชายผู้หนึ่งถืออาวุธเข้ามาเพื่อจะทำร้ายท่านแล้วท่านจึงถามเขาว่า “เจ้าถืออาวุธเข้ามาทำไม?” เขาย้อนตอบทันทีว่า “ฉันต้องการชีวิตของท่าน” ท่านจึงอุทานขึ้นว่า “มหาบริสุทธิ์แต่อัลลอฮ์ (สุบหานัลลอฮ์) ฉันทำผิดอะไรหรือเจ้าจึงได้ต้องการชีวิตของฉัน?” เขาตอบว่า “เนื่องจากเจ้าหน้าที่ (อา मिल) ของท่านที่เยเมนได้ธรรมต่อฉัน” ท่านได้ถามความคิดเห็นเชิงปรึกษาภิปรายว่าเราจะเอาอย่างไรกับชายผู้นี้ พวกเขาได้เสนอความเห็นว่าจะจัดการกับเขาเลยในเมื่อท่านสามารถจับกุมตัวของเขาได้แล้วเพราะเขาคือศัตรู แต่ท่านพูดกับพวกเขาว่า “เขาผู้นี้ต้องการกระทำความผิด แต่อัลลอฮ์ได้ระงับการกระทำอันเลวร้ายของเขาต่อฉัน ฉันจะอภัยให้เขาโดยมีข้อแม้ว่าจะต้องมีผู้ค้ำประกัน และห้ามเขาเข้ามาในนครมะดีนะฮ์อีกตราบดีที่ฉันยังเป็นผู้นำอยู่” เวลาต่อมาชายผู้นั้นหาผู้มาค้ำประกันตัวเขาออกไป (Abdulaziz al-Humaidiy, 1998 : 17,18/22) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวเป็นการเปิดอกพูดคุยระหว่างเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์กับผู้ที่ต้องการมาทำร้าย ท่านได้สอบถามถึงปัญหาที่มาของความเข้าใจผิด เพื่อได้รับรู้ถึงประเด็นปัญหาเบื้องต้น โดยที่ท่านไม่ได้โต้ตอบด้วยความรุนแรงในทันทีทันใดและก็ได้เห็นพ้องกับข้อเสนอของบรรดาเศาะหาบะฮ์ อันเนื่องจากการสื่อสารด้วยหัวใจที่เป็นธรรมและพยายามเข้าใจความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์และไม่ได้ตัดสินเหตุการณ์ตามความรู้สึก ปัญหาจึงได้ลดระดับความรุนแรงลง

ตามที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปรูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลาม จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานสำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย มีความจริงจัง (الصدق) มีความยุติธรรม (العدل) มีอิสรภาพ (الحرية) มีความรัก (المحبة) ความเป็นพี่น้อง (الأخوة) และมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน (المساواة) ดังแผนภาพประกอบ 5.6 มีรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.6 รูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) ในสมัย
ของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

รายละเอียดของแผนภาพ 5.6 สามารถอธิบายได้ดังนี้

รูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) ในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เริ่มต้นจากการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสานเสวนาว่ามีเป้าหมายเพื่ออะไร เพื่อให้ผู้สานเสวนามีทิศทางของการพูดคุยที่สอดคล้องกันอันจะส่งผลให้การพูดคุยตรงประเด็น โดยรูปแบบที่พบนั้นมีทั้งลักษณะการสานเสวนาแบบกลุ่ม อาทิ กรณีเหตุการณ์ที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ส่งอะลีย อิบน์ อับดุลิบบ رضي الله عنه ไปเป็นตัวแทนในการพูดคุยเจรจากับกลุ่มผู้ตั้งตนเป็นกบฏที่ซิมัรเราะฮ์ และรูปแบบการสานเสวนาแบบคู่ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มีการสานเสวนากับกลุ่มกบฏที่ต้องการสังหารท่าน สามารถสังเคราะห์ขั้นตอนหรือองค์ประกอบในการสานเสวนาเชิงอิสลามที่สำคัญบางประการ ได้ดังนี้

1. มีความสัจจริง (الصدق)

แท้จริงศาสนาอิสลามนั้นเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกด้าน เช่น ร่างกาย สติปัญญา วิญญาณ รวมไปถึงพฤติกรรม ความคิด ความรู้สึก และครอบคลุมการใช้ชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า ดังนั้นการเป็นมนุษย์จะไม่มีคุณค่าอันใดเลยเมื่อเขาไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อของศาสนาอิสลาม ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหลักความเชื่อกับจริยธรรม และหลักความเชื่อที่ถูกต้องจะต้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่ดี ปราศจากพฤติกรรมที่น่าตำหนิ มีหะดีษจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((دَعُ مَا يَرِيكَ إِلَى مَا لَا يَرِيكَ ، فَإِنَّ الصُّدْقَ طُمَأْنِينَةٌ ، وَإِنَّ الْكَذِبَ رِيبةٌ))

(رواه الترمذي : 630 وأحمد : 2442)

ความหมาย “ท่านจงละทิ้งสิ่งที่ทำให้ท่านเกิดความสงสัย (ว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดี) ไปสู่สิ่งที่ไม่ทำให้ท่านเกิดความสงสัย เพราะความสัจจริงคือความมั่นใจ ส่วนการโกหกคือความคลางแคลงใจ”

(al-Tirmidhiy, n.d. : 630 ; Ahmad, 1995 : 2442)

ดังนั้นในการจัดกระบวนการสานเสวนาจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความสัจจริง ต้องนำความจริงมาเปิดอกพูดคุยกัน “ความเข้าใจผิด” จะเป็นประเด็นที่มาสสร้างความบาดหมางขัดแย้ง ด้วยเหตุนี้การสานเสวนาจะเป็นการเปิดพื้นที่ของการพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ความจริงและจะเป็นการทำความจริงให้ปรากฏ

2. ความยุติธรรม (العدل)

เป็นพื้นฐานประการสำคัญของทุกกิจการงาน เพราะความยุติธรรม หมายถึง การวางตัวอยู่ตรงกลางระหว่างสองฝ่าย ไม่ลำเอียงไปทางฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือชั่วหนึ่งชั่วใด และความยุติธรรมมิได้จำกัดอยู่เฉพาะมุสลิมเท่านั้น แต่เป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนที่พึงได้รับ อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۗ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ ءَلَا تَعْدِلُوا ؕ اَعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۗ ۝۸﴾

(المائدة : 8)

ความหมาย “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีเพื่ออัลลอฮ์ เป็นพยานด้วยความเที่ยงธรรม และจงอย่าให้การเกลียดชังพวกหนึ่งพวกใดทำให้พวกเจ้าไม่ยุติธรรม จงยุติธรรมเถิด มันเป็นเรื่องที่ใกล้กับความยำเกรงยิ่งกว่า”

(อัล-มาอิดะฮ์ : 8)

ความยุติธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียกร้องสันติภาพให้เกิดขึ้น ในกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นความรุนแรงประเภทที่ต้องการปลดปล่อยความทุกข์ (Liberative violence) ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เข้าใจและไม่ตระหนักถึงความอยุติธรรมทั้งเจตนาและความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนา ซึ่งไม่ยอมรับและไม่เคารพความแตกต่างหลากหลาย (Respect of Culture of Diversity) ระหว่างวัฒนธรรมไทยพุทธและไทยมุสลิม ดังนั้นการสานเสวนาที่ดีผู้เข้าร่วมจะพร้อมเปิดใจและฟังด้วยใจด้วยหัวใจที่มีความยุติธรรม เพราะสิ่งนี้จะทำให้ข้อสงสัยและความหวาดระแวงที่อาจนำไปสู่การเอาเปรียบและความอยุติธรรมจะลดปริมาณลงได้

3. มีอิสรภาพ (الحرية)

อิสลามเป็นศาสนาที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โดยมีท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นผู้นำครรลองนี้มาเผยแผ่ เป็นศาสนาที่วางรากฐานบนความอิสรภาพเพื่อน้อมนำสู่สันติสุข ดังนั้นรากฐานดังกล่าวจึงวางอยู่บนพื้นฐานอันเรียบง่าย แนวปฏิบัติที่สำคัญในอิสลามหากเราวิเคราะห์อย่างถ่องแท้แล้ว จะพบว่าแนวปฏิบัติจะควบคู่ไปกับหลักการศรัทธา ซึ่งโดยทั่วไปการศรัทธาในอิสลามจะมุ่งเน้นในสิ่งที่เป็นข้อปฏิบัติประการแรกของมุสลิมนั่นคือบนพื้นฐานของประโยคที่ว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์และท่านนบีมุหัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์” หลักการนี้ เป็นสิ่งที่มุสลิมมุ่งมั่นกล่าวปฏิญาณตนในการเป็นมุสลิม และจะพบว่าลักษณะเด่นอีกประการของศาสนาอิสลามจะให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ศรัทธา ไม่มีการบังคับแต่ประการใด ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ﴾

(البقرة : 286)

ความหมาย “อัลลอฮ์จะไม่ทรงบังคับชีวิตหนึ่งชีวิตใดนอกจากตามความสามารถของชีวิตนั้นเท่านั้น (อัลลอฮ์ได้ทรงใช้ให้แต่ละคนปฏิบัติเท่าที่เขามีความสามารถเท่านั้น) ชีวิตนั้นจะได้รับการตอบแทนดีในสิ่งที่เขาได้แสวงหาไว้”

(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 286)

ดังนั้นแนวทางในการสานเสวนาจะต้องวางอยู่บนความอิสระในการเข้าร่วมพูดและฟังเพื่อการเรียนรู้ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอคติและความเข้าใจผิด สานเสวนาจะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับอิสรภาพและเสรีภาพในวงสานเสวนา แต่ละคนหรือแต่ละฝ่ายจะได้รับสิทธิและการปกป้องสิทธิของตนอย่างเท่าเทียมกัน คุณค่าเรื่องเสรีภาพเป็นพื้นฐานสำคัญที่ถูกหยิบยกมาเรียนรู้ในวงสานเสวนาระหว่างกัน ดังนั้นการตระหนักถึงประเด็นสิทธิและเสรีภาพเบื้องต้นเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึง โดยธรรมชาติแล้วทุกคนจะรังเกียจ “ความชั่วร้าย” แต่ต้องปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนอย่างสมศักดิ์ศรีไม่ว่าเขาจะเป็นใครก็ตาม

4. มีความรักและความเมตตา (الحبة و الرحمة)

สำหรับความรักจะเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับการสานเสวนา เพราะหากการร่วมกันแก้ปัญหาความขัดแย้งไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความอาทรแล้ว เป็นเรื่องยากที่จะบรรลุเป้าหมายได้ ดังมีหะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَحَدُكُمْ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))

(رواه البخاري : 13 و مسلم : 45)

ความหมาย “คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านจะยังไม่ศรัทธา จนกว่าเขาจะรักพี่น้องของเขาได้รับเท่ากับที่เขาปรารถนาจะได้รับให้ให้กับตัวของเขาเอง”

(al-Bukhari, 1991 : 13 ; Muslim, 1972 : 45)

ยิ่งสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจัยสำคัญในการร่วมแก้ปัญหาความขัดแย้งจำเป็นจะต้องมีความรัก (الحبة) และจะต้องมีความเมตตา (الرحمة) ต่อทุกฝ่ายอย่างไม่มีเงื่อนไข เพราะความเมตตาจะมีความลุ่มลึกและมีอนุภาพอย่างยิ่ง และจะต้องเป็นความเมตตาที่ก้าวข้ามการกีดกันทางเชื้อชาติ (racism) เพราะพี่น้องชาวไทยเชื้อสายมลายูก็เป็นคน

ไทยที่มีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยทุกคน ดังนั้นการแผ่ขยายความรัก ความเมตตา และพร้อมจะช่วยเหลือทุกคนอย่างมีสติ เช่นนี้จะเป็นการป้องกันความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความอยุติธรรมทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรม

5. มีความเป็นพี่น้อง (الأخوة)

ศาสนาอิสลามได้นำเสนอานิยามความเป็นพี่น้องที่ไม่มีใครเหมือน ในแต่ละคน ประกอบกันเป็นความเป็นพี่น้องหนึ่งเดียวไม่มีใครอยู่นอกกรอบของภราดรภาพนี้ อิสลามกำหนดอย่างชัดเจนว่า ความมั่งคั่ง ตำแหน่ง ชาติตระกูล หรือสถานะทางสังคมมิได้เป็นเหตุผลหรือเส้นแบ่งที่จะสร้างความรู้สึกหยิ่งโสหรือความเหนือกว่าผู้อื่น แต่ทว่าในอิสลามผู้ปกครองและผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ถูกเชื่อมโยงภายใต้กรอบของความเป็นพี่น้องอันเดียวกัน มีหะดีษบทหนึ่งความว่า “ผู้ปกครองที่ดีที่สุดของพวกท่านคือผู้ที่พวกท่านรักพวกเขา แล้วพวกเขาก็รักพวกท่าน ผู้ปกครองที่เลวที่สุดของพวกท่านคือผู้ที่พวกท่านรังเกียจพวกเขา แล้วพวกเขาก็ต่อว่าพวกท่าน” ในขณะที่ความเป็นพี่น้องในกรอบของอัลกุรอานพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾

(الحجرات : 10)

ความหมาย “แท้จริงมวลผู้ศรัทธาย่อมเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกล่เกลี่ยในระหว่างพี่น้องสองฝ่ายของพวกเจ้า และพวกเจ้าจงยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ เพื่อพวกเจ้าจะได้รับ ความเมตตา”

(อัล-หุญรอด : 10)

และความเป็นพี่น้องในกรอบของหะดีษท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبَيْتَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا))

وَشَبَّكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ .

(متفق عليه)

ความหมาย “แท้จริงผู้ศรัทธากับผู้ศรัทธานั้นเปรียบเสมือนตัวอาคาร ที่แต่ละส่วนต่างยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน” และพร้อมกันนั้นท่านก็ได้ประสานนิ้วมือ

(al-Bukhari, 1991 : 5/72 ; Muslim, 1972 : 2585)

ความเป็นพี่น้องจึงเป็นหลักพื้นฐานสำคัญในการสานเสวนา เพราะจะทำให้ก้าวผ่านความเกลียดชังหรือความมือดคิดทั้งหลาย หากต้องการจัดการความขัดแย้งจะต้องมีความบริสุทธิ์ใจที่จะร่วมกันแก้ปัญหาของทั้งสองฝ่าย เพราะหากจะจัดการปัญหาโดยไม่วางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพี่

น้องแล้ว และขาดซึ่งการไม่มีความรัก ความหวังใยในฉันทมิตร ก็จะเป็นเรื่องที่ยากเกินในการจัดการ ปัญหาความขัดแย้งเพื่อก้าวไปสู่การสร้างสันติภาพอย่างแท้จริง

6. มีความเสมอภาคหรือมีความเท่าเทียมกัน (المساواة)

ความเสมอภาคนับได้ว่าเป็นหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการนำมาใช้ในด้านกระบวนการยุติธรรมหรือใช้ในการจัดการความขัดแย้ง ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَاهُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

(الحجرات : 13)

ความหมาย “โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชายและเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่า และตระกูล เพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีการดียิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์นั้น คือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน”

(อัล-หุญรอต : 13)

และท่านนบีหมัด ﷺ กล่าวว่า

((يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ أَلَا لِي فَضْلٌ لِعَرَبِيٍّ عَلَىٰ أَعْجَمِيٍّ وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَىٰ عَرَبِيٍّ وَلَا لِأَحْمَرَ عَلَىٰ أَسْوَدَ وَلَا أَسْوَدَ عَلَىٰ أَحْمَرَ إِلَّا بِالْتَّقْوَىٰ))

(رواه أحمد : 22391)

ความหมาย “โอ้มวลมนุษยชาติ ฟังรู้ไว้เถิดว่า แท้จริงพระผู้อภิบาลของพวกท่านนั้นมีเพียงองค์เดียว บรรพบุรุษของพวกท่านก็มาจากคนเดียว ฟังรู้เถิดว่า คนอาหรับก็ไม่ได้เลิศเลอไปกว่าคนที่ไม่ใช่อาหรับ และคนที่ไม่ใช่อาหรับก็ไม่ได้เลิศเลอไปกว่าคนอาหรับ คนผิวแดงก็ไม่ได้เลิศเลอไปกว่าคนผิวดำ และคนผิวดำก็ไม่ได้เลิศเลอไปกว่าคนผิวแดง และผู้ที่ประเสริฐยิ่งก็คือผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์”

(Ahmad, 1995 : 22391)

หลักฐานจากโองการอัลกุรอานและหะดีษ เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความสำคัญของความเสมอภาคในด้านความเป็นอยู่ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบของศาสนาอิสลาม และจะได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ สีผิว ฐานะความเป็นอยู่ หรือเกียรติยศ เป็นต้น ดังนั้นหลักการในการ

แก้ปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญ คือจะต้องให้ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันกับทุกคนโดยไม่ได้แบ่งแยกชนชั้น ภูมิภาค ศาสนา หรือภาษา ทุกคนจะต้องได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน หากสามารถรักษาหลักการนี้ได้ โอกาสในการแก้ปัญหาความขัดแย้งจะประสบความสำเร็จจะมีมากขึ้น

และขั้นตอนการสานเสวนาเชิงอิสลาม ตามที่ได้นำเสนอในแผนภาพที่ 5.6 มีคำอธิบายประกอบ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การรับฟังอย่างลึกซึ้งและตั้งใจ พิจารณาใคร่ครวญ พร้อมทำใจให้เป็นกลาง ก้าวข้ามความอคติที่ฝังรากลึก เพราะสานเสวนา คือ กระบวนการสื่อความหมายและเรียนรู้ เพื่อเข้าใจตนเองและผู้อื่น ให้โอกาส ให้เวลาแก่ผู้อื่นได้พูดสิ่งที่อยู่ในใจของเขา ให้เวลากับตนเองได้รับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจและใคร่ครวญรับฟังคำพูดของผู้อื่นว่าเขากำลังคิดอะไร มีความรู้สึกอย่างไร มีเหตุผลอันใดแล้วฟังหัวใจของตนเองว่าคิดอะไร รู้สึกอย่างไร เข้าใจสิ่งที่ได้รับฟังจากผู้อื่นว่าอย่างไร แล้วลองสังเกตผลที่ได้รับจากการเปิดใจรับฟังผู้อื่นและฟังตนเอง การฟังจะเอื้อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งภายในใจของเราเอง เมื่อได้ฟังผู้อื่นและตนเองไปพร้อมกัน การฟังจะทำให้เข้าใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ดังคำดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์ที่ว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا

بِجَهْلَةٍ فَتُصِيبُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ تَدْمِيمًا

(الحجرات : 6)

ความหมาย “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย หากคนชั่วนำข่าวอันใดมาแจ้งแก่พวกเจ้า พวกเจ้าก็จงสอบสวนให้แน่ชัดก่อน หากไม่เช่นนั้นแล้วพวกเจ้าก็จะก่อเคราะห์กรรมแก่พวกหนึ่งโดยไม่รู้ตัว แล้วพวกเจ้าจะกลายเป็นผู้ที่เสียใจในสิ่งที่ได้กระทำลงไป”

(อัล-หุญรอด : 6)

ส่วนหนึ่งจากความหมายของโองการนี้ (49 : 6) ในกรณีที่รับข่าวสารเรื่องหนึ่งเรื่องใด ให้มีการถ่วงถ่วงข่าวที่ได้รับเป็นอย่างดีก่อนที่จะเชื่อ และห้ามนำไปบอกต่อจนกว่าจะรู้ว่าข่าวนั้นมีความถูกต้องชัดเจนก่อน ดังนั้นพื้นฐานสำคัญของการสานเสวนาคือการรับฟังอย่างตั้งใจและใคร่ครวญ

ขั้นตอนที่ 2 การแบ่งปันประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ จุดเริ่มต้นของการสานเสวนาไม่มีวาระซ่อนเร้น ความมั่งคั่งของสานเสวนามาจากการมีเจตนาอันบริสุทธิ์ (إخلاص) คือการพูดความจริงอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอะไรต้องปิดบังเป็นความลับ ปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์सानใจสู่ใจให้ความเคารพและให้เกียรติผู้อื่น ร่วมแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่แต่ละฝ่ายต่างประสบมา

ร่วมเรียนรู้หยาบยกประเด็นทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาสู่การประยุกต์ใช้เป็นแนวทาง เพราะเป้าหมายสูงสุดเพื่อหาหนทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ขั้นตอนที่ 3 การสะท้อนความคิดเห็น เป็นการเปิดเผยประเด็นปัญหาและความรู้สึกนึกคิดของแต่ละฝ่ายที่ได้เข้าร่วม การสานเสวนาเป็น “กระบวนการ” ที่ต้องอาศัยความมุ่งมั่นตั้งใจจริง (العزيمة) มีความยืดหยุ่น (المرونة) มีความต่อเนื่อง (الإستمرار) มีความอดทน (الصبر) และต้องมีคุณภาพ (الوسطية) ดังนั้นสานเสวนาจึงไม่ใช่สูตรสำเร็จหรือเป็นคำตอบสุดท้ายของปัญหาทันทีทันใด และจะต้องไม่ด่วนสรุปตัดสินผู้อื่นบนฐานความเชื่อของเรา

ขั้นตอนที่ 4 การจดบันทึกประเด็น เป็นการขมวดประเด็นปัญหาที่ได้จากการสานเสวนา เพื่อให้ทราบถึงความเข้าใจของผู้ร่วมเสวนา

ขั้นตอนที่ 5 สรุปการสานเสวนา ว่าสามารถที่จะนำไปสู่ความร่วมมือกันมากขึ้นในทางปฏิบัติได้หรือไม่ พร้อมทั้งตรวจสอบว่าได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดการความขัดแย้งในลักษณะมีลักษณะความคล้ายกับวิธีการจัดการความขัดแย้งที่มีการนำมาปฏิบัติในยุคปัจจุบัน โดยปารีชาติ สุวรรณบุบผา (2552) ได้ใช้ชื่อเรียกวิธีการลักษณะนี้ว่า “การสานเสวนา” หรือ “สุนทรียสนทนา” คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ได้เรียกวิธีการลักษณะนี้ว่า “สานเสวนา” หรือ “สันติเสวนา” สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) เรียกวิธีการลักษณะนี้ว่า “ศาสนเสวนา” และในบางสถาบันหรือองค์กรก็มีการใช้ชื่อเรียกว่า “ประชาเสวนา”

กล่าวได้ว่า การสานเสวนา (Dialogue) เป็นการรับฟังและสื่อสารเพื่อให้เกิดเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงเหตุผลและจุดยืนที่ต่างกันของแต่ละฝ่าย เพื่อเพิ่มพัฒนาการในการแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจและความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงลดความอคติ การเข้าใจที่ผิดพลาด และการตัดสินใจไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นความร่วมมือในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดสานเสวนายังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ผู้บริหารองค์กรในระดับนำหรือผู้มีอำนาจ (الرؤساء أو المرءاء) ในการตัดสินใจไม่ค่อยให้ความสำคัญเข้าร่วม ในระหว่างจัดสานเสวนาจะพบผู้ที่เข้าร่วมบางกลุ่มยังไม่กล้าเปิดใจเท่าที่ควรจะเป็น บางกลุ่มมีความหวาดระแวงกลัวว่าจะเกิดผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ต่ออัตลักษณ์ทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และบางกลุ่มกลัวการสูญเสียอำนาจหรือผลประโยชน์ เพราะเป้าหมายของสานเสวนาทำเพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจ (المودة) ซึ่งกันและกันจากทุกฝ่ายที่เข้าร่วม และเพื่อเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้อันจะนำไปสู่ความเข้าใจกันได้

ดังนั้นพลวัตที่ควรเกิดขึ้นจากการสานเสวนาเชิงอิสลามคือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือความเข้าใจเดิมที่ผิดพลาดในเรื่องที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง การสานเสวนาบนพื้นฐานความเป็นที่

น้อง (الأخوة الإسلامية) ยิ่งจะเพิ่มความเข้าใจในตัวของผู้คนอื่นมากยิ่งขึ้น ลดอคติและความเห็นแก่ตน ทำให้รู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่นมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งตระหนักว่าความถูกต้องมิได้เกิดจากตนเองเท่านั้น ความถูกต้องอาจจะอยู่ที่ผู้อื่นเป็นการยอมรับในความเห็นที่แตกต่าง เป็นกระบวนการในการพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (الإنسان الكامل) และจะช่วยทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง ยอมรับความเสมอภาคเท่าเทียมและได้รับกำลังใจมากยิ่งขึ้นจากการฟังอย่างลึกซึ้งด้วยหัวใจที่เป็นธรรมปราศจากความอคติ

5.2.3 รูปแบบการเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม (Model of Islamic Peace

Talks)

เคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นที่รับรู้กันว่าท่านเป็นคนที่มีความสุขุมรอบคอบ ประณีประนอมสูงมากปฏิเสศการตอบโต้ด้วยความรุนแรงตลอดมา ดังที่ได้กล่าวผ่านมาแล้ว ไม่ว่าในด้านการแสดงออกทางด้านวาจาและพฤติกรรม มีหลายครั้งที่ท่านได้แสดงจุดยืนที่บ่งชี้ถึงความสุขุม ความหนักแน่นของท่าน อาทิ กรณีที่ถูกปิดล้อมโดยฝ่ายผู้ที่ตั้งตนเป็นกบฏ ท่านได้ออกคำสั่งให้บรรดาทหารผู้ที่คอยปกป้องกลับไปสู่นบ้านเรือนของแต่ละคน ทั้งที่พวกเขาสามารถที่จะปกป้องดูแลท่านได้ จากการที่ท่านมีความหนักแน่นต่อเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าท่านมีความปรารถนาอย่างสูงที่จะกลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ และเพื่อรักษาการไม่ให้เกิดการหลังเล็ดขึ้นในระหว่างบรรดาพี่น้องมุสลิม มาตรฐานว่าท่านต้องเสียชีวิตก็ตาม (Abdullah Qadiriy, 1986 : 65) นอกจากนี้ ท่านได้แสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนที่จะเปิดโต๊ะเจรจาเพื่อปรับลดระดับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงถึงการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และจะได้หลีกเลี่ยงความสูญเสียอันที่จะเกิดขึ้นกับพี่น้องมุสลิมด้วยกันเอง โดยในช่วงสุดท้ายก่อนที่จะถูกสังหาร ท่านได้พยายามพูดจาหวานล้นกับบรรดากลุ่มกบฏให้หันหน้ากลับมาสู่การพูดคุยเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้ง และท่านพยายามยกถึงเกียรติประวัติของท่าน เช่น เหตุการณ์เกิดที่หิรอฮ์ในวันนั้นภูเขาได้สั่นสะเทือน แล้วท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ได้ใช้เท้ากระแทบพร้อมกับกล่าวว่า “จงสงบนิ่งหรืออ้อไม่มีใครอยู่บนเจ้านอกจากผู้ที่เป็นนบี ศิดดีก และชะฮีด” (Muslim, 1972 : 2417) และเหตุการณ์ที่ท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ได้ทำสัตยาบันอัล-ริฎวานแทนซึ่งอุมมาน رضي الله عنه ถูกส่งไปเป็นทูตในการเจรจากับชาวมักกะฮ์ แต่เมื่อท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه เห็นว่ากลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏยังมีความมุ่งมั่นไม่ลดละที่จะสังหารท่าน ท่านก็ยังพยายามที่จะกล่าวย้าเตือนพวกเขาให้ระวังในเรื่องดังกล่าว โดยพูดว่า “โอ้พี่น้องประชาชน พวกท่านทั้งหลายอย่าได้สังหารฉันและอย่าพยายามตำหนิว่าร้ายต่อฉัน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ ﷻ หากพวกท่านได้สังหารฉันแล้ว ไม่มีวันที่พวกท่านจะได้ออกสมรภูมิอย่างพร้อมเพรียงกัน ไม่มีวันที่จะได้ออกไปเผชิญหน้ากับเหล่าศัตรูอย่างพร้อมหน้ากัน อันเนื่องจากจะเกิดความขัดแย้งจนกระทั่งจะกลายเป็นดังที่ปรากฏอยู่ พร้อมกันนั้นท่านได้ประสานนิ้วมือเพื่อแสดงถึงความเป็นเอกภาพกลมเกลียว (Ibn Sa'ad, 1996 : 3/71) ที่

กล่าวมาทั้งหมดล้วนเป็นหลักฐานชัดเจนที่ชี้ว่าท่านต้องการจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยการพูดคุยเพื่อสันติภาพ

จากกรณีที่เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้พูดคุยเจรจากับกลุ่มกบฏด้วยตนเอง หลังจากกลุ่มที่ตั้งเป็นกบฏได้ปิดล้อมบ้านของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ไว้อย่างเบ็ดเสร็จ พวกเขาได้เรียกร้องต่อท่านอุมัยมานให้เลือกเอา 2 ประการ ระหว่างการสละตำแหน่ง (ลาออกจากตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์) หรือไม่เช่นนั้นก็จะถูกสังหาร (Ibn Sa'ad, 1996 : 3/66) เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ปฏิเสธที่จะลาออกและกล่าวว่า “ฉันจะไม่ยอมลดอภรณ์ซึ่งเป็นอภรณ์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสวมให้” โดยที่ท่านได้ชี้ถึงคำสั่งเสียของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และการเจรจาเพื่อตกลงสันติภาพหรือเพื่อยุติความรุนแรงของท่านเคาะลีฟะฮ์กับบรรดาผู้ปิดล้อมที่ตั้งตนเป็นกบฏ ส่วนหนึ่งมีดังนี้

มีวันหนึ่งในขณะที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه อยู่ในบ้าน ส่วนบรรดาผู้ตั้งตนเป็นกบฏปิดล้อมอยู่ด้านหน้า ท่านได้เดินออกไปที่ทางเข้าประตูบ้าน แล้วท่านได้ยินคำข่มขู่จากพวกที่กำลังปิดล้อมว่าจะต้องสังหารท่าน จากนั้นท่านก็ได้กลับเข้าไปหาคนในบ้านในสภาพที่สีหน้าของท่านเปลี่ยนไป และท่านกล่าวว่า “เมื่อสักครู่พวกนั้นได้ข่มขู่ว่าจะสังหารฉัน” ส่วนคนที่อยู่ในบ้านกล่าวกับท่านว่า “ไอ้อะมีร์ลุมอุมินีน อัลลอฮ์ ﷻ จะเป็นผู้ปกป้องช่วยให้ท่านรอดพ้นจากพวกเขา” ท่านกล่าวว่า “เพราะเหตุอันใดหรือที่พวกเขาจะสังหารฉัน?” ฉันเคยได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้ความว่า “เลือดของมุสลิมจะไม่เป็นที่อนุญาตยกเว้นจะต้องมีหนึ่งในสามประการต่อไปนี้ คนที่กลับไปเป็นผู้ปฏิเสธหลังจากที่เขาเคยศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ คนที่ผิดประเวณีหลังจากที่เขาเคยผ่านการแต่งงานและคนที่ฆ่าชีวิตผู้อื่นโดยไม่มีสิทธิอันชอบธรรม ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ฉันไม่เคยผิดประเวณีทั้งในยุคนารายชน (ญาฮิลียะฮ์) หรือหลังจากเข้ารับอิสลามเลย ฉันไม่เคยคิดที่จะเปลี่ยนศาสนานับตั้งแต่ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานทางนำให้แก่ฉัน และฉันไม่เคยฆ่าชีวิตของผู้ใด แล้วด้วยเหตุผลอันใดหรือที่พวกเขาจะสังหารฉัน” (Ahmad, 1995 : 1/63)

จากนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้เดินออกมาดูกลุ่มผู้ที่กำลังปิดล้อม ท่านพยายามที่จะโน้มน้าวพวกเขาให้ลดอุณหภูมิความเร่าร้อนและให้ทบทวนการออกจากเชื้อฟงปฏิบัติตามผู้นำ พร้อมกันนั้นท่านได้ตอบโต้ประเด็นต่างๆ ที่พวกเขาได้กล่าวตำหนิ และพยายามเปิดเผยความเป็นจริงในกรณีที่พวกเขาได้กล่าวใส่ร้ายท่าน โดยหวังว่าพวกเขาจะได้ประจักษ์ถึงความเป็นจริงและกลับสู่การใช้สติปัญญาอย่างใคร่ครวญ แล้วท่านขอให้ผู้ที่ปิดล้อมส่งตัวแทนมาหนึ่งคนเพื่อจะได้เจรจาพูดคุยกัน พวกเขาได้ส่งชายหนุ่มที่ชื่อเศาะอศออะ อิบน์ ศูหาน จากนั้นเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ขอให้เขาชี้แจงประเด็นปัญหาต่างๆ ที่พวกเขาได้กล่าวตำหนิต่อท่าน (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/150) เศาะอศออะกล่าวว่า “พวกเราถูกเนรเทศออกจากมาตุภูมิของเราโดยไม่ได้รับความเป็นธรรม นอกจากพวกเรากล่าวว่ อัลลอฮ์คือพระเจ้าผู้อภิบาลของเราเท่านั้น” ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه กล่าวกับเขาว่า “จงนำหลักฐานที่มาจากอัลกุรอานซิ” เขาจึงอ่านคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾

(الحج : 39)

ความหมาย “สำหรับบรรดาผู้ (ที่ถูกโจมตีนั้น) ได้รับอนุญาตให้ต่อสู้ได้ เพราะพวกเขาถูกข่มเหง และแท้จริงอัลลอฮฺทรงสามารถที่จะช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างแน่นอน”

(อัล-หัจญ : 39)

เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه จึงกล่าวว่า “โองการนี้ไม่ได้หมายถึงท่านและก็ได้ไม่ได้หมายถึงพรรคพวกของท่าน แต่ทว่าโองการนี้กล่าวถึงฉันและบรรดาพรรคพวกของฉัน แล้วท่านอุมัยมานได้อ่านโองการที่เศาะอูดอะได้กล่าวอ้างและอ่านโองการหลังจากนั้น ซึ่งเป็นโองการมาอธิบายการอ้างหลักฐานเท็จของเศาะอูดอะ โดยท่านได้อ่านคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِن دِيَارِهِم بغيرِ حَقِّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ هُدَمَتِ صَوْمِعُ وَبِيعُ وَصَلَوَاتٌ وَمَسْجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ الَّذِينَ إِن مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾

(الحج : 39-41)

ความหมาย “สำหรับบรรดาผู้ (ที่ถูกโจมตีนั้น) ได้รับอนุญาตให้ต่อสู้ได้ เพราะพวกเขาถูกข่มเหงและแท้จริงอัลลอฮฺทรงสามารถที่จะช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างแน่นอนบรรดาผู้ที่ถูกขับไล่ออกจากบ้านเรือนของพวกเขาโดยปราศจากความยุติธรรม นอกจากพวกเขา กล่าวว่า อัลลอฮ์คือพระเจ้าของเราเท่านั้น และหากว่าอัลลอฮฺทรงขัดขวางมิให้มนุษย์ต่อสู้ซึ่งกันและกันแล้ว บรรดาหอवाद และโบสถ์ (ของพวกคริสต์) และสถานที่वाद (ของพวกยิว) และมียึดทั้งหลายที่พระนามของอัลลอฮ์ ถูกกล่าวรำลึกอย่างมากมาย ต้องถูกทำลายอย่างแน่นอน และแน่นอนอัลลอฮ์ จะทรงช่วยเหลือผู้ที่สนับสนุนศาสนาของพระองค์ แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงพลัง

ผู้ทรงเดชานุภาพอย่างแท้จริง บรรดาผู้ที่เราให้พวกเขามีอำนาจในแผ่นดิน
คือบรรดาผู้ที่ดำรงการละหมาด และบริจาคซะกาตและใช้กันให้กระทำ
ความดี และห้ามปรามกันให้ละเว้นความชั่ว และบั่นปลายมือของกิจการ
ทั้งหลายย่อมกลับไปหาอัลลอฮ์”
(อัล-หัจญ : 39-41)

จากนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้บรรยายรายละเอียดยของโองการนี้ให้ผู้คน
เข้าใจอย่างถูกต้องครอบคลุม รวมถึงได้บอกถึงสาเหตุของการประทานโองการนี้ลงมา มันถูกประทาน
ลงมาให้กับใคร และโองการได้ชี้ถึงสิ่งใด เพื่อว่าผู้ที่อ่านอัลกุรอานจะได้ไม่เกิดความคลุมเครือ ส่วน
เศาะอูดอะอ่านโดยไม่รู้ความหมายและอ้างหลักฐานไม่ตรงกับเป้าหมายของโองการอย่างแท้จริง
(Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/151) ทำนองเดียวกันการที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน
رضي الله عنه ปฏิเสธผู้ที่ขับไล่ท่านเป็นการกระทำตามโองการที่มาหลังจากนั้น ซึ่งเป็นโองการที่เศาะอูดอะอ่านได้
กล่าวอ้างเป็นหลักฐาน แท้จริงในโองการนั้นได้สั่งแก่ผู้ที่อัลลอฮ์ทรงให้เขามีอำนาจในแผ่นดิน ได้กำชับ
กันในเรื่องคุณธรรมความดีงามและห้ามปรามในเรื่องของความอธรรมชั่วร้าย และท่านอุมัยมาน رضي الله عنه เป็น
เคาะลีฟะฮ์การที่ท่านขับไล่พวกเขาถือว่าเป็นเรื่องของการกำชับใช้ในเรื่องความดีงามและเป็นการห้าม
ปรามในเรื่องของความชั่วร้ายอันเนื่องจากพวกเขาได้ละเมิดต่อพี่น้องมุสลิมบางส่วนและพยายามที่จะ
เผยแพร่ให้เกิดความวุ่นวายขึ้น (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/152)

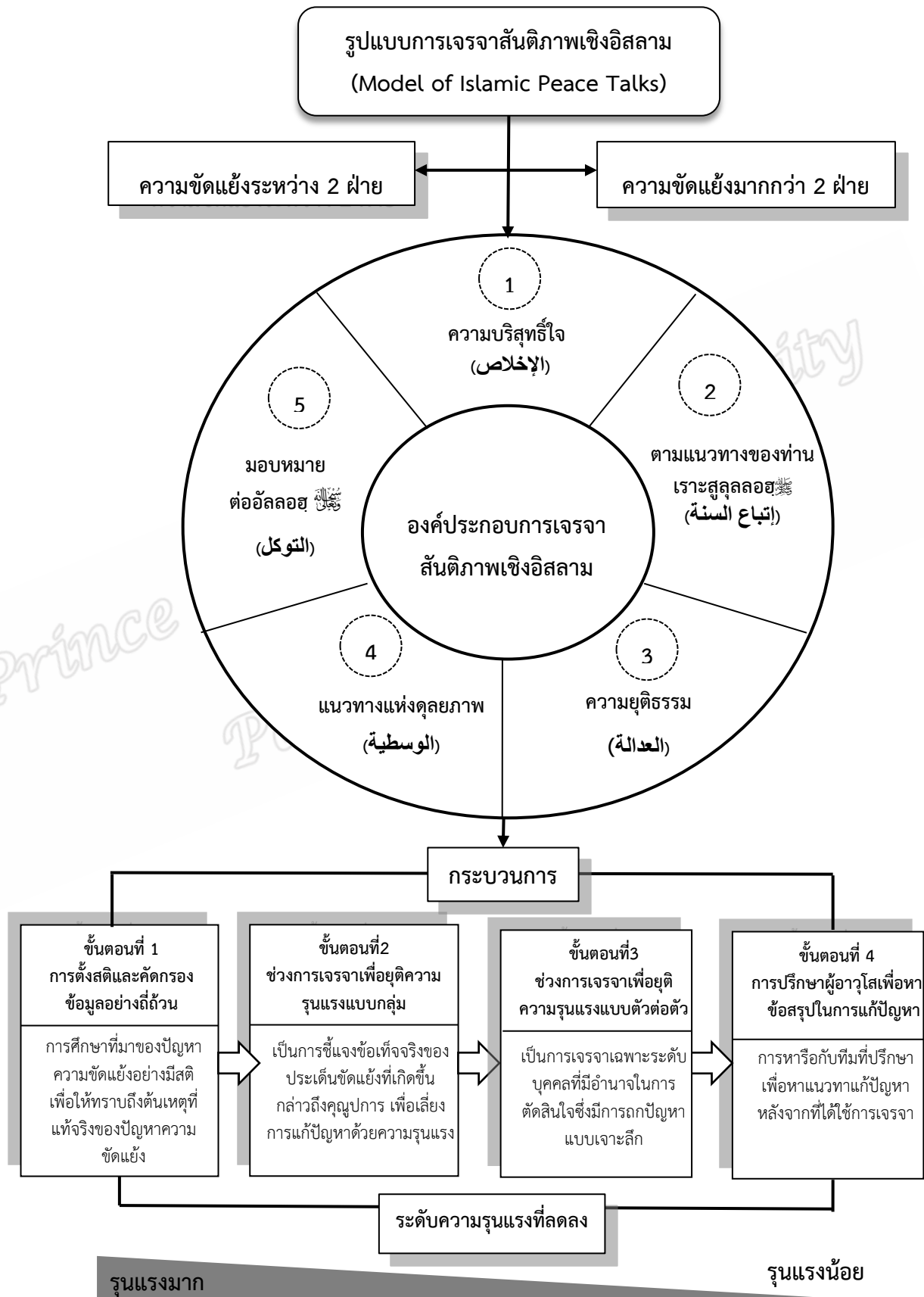
หลังจากที่เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้กล่าวตอบโต้กับกบฏที่มาปิดล้อม ท่านพยายาม
กล่าวชี้แจงกับประชาชนถึงสถานะและความประเสริฐบางประการของท่านโดยที่ท่านกล่าวว่า
ขออัลลอฮ์ทรงเป็นพยานผู้ใดที่ได้อยู่ร่วมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในวันที่เกิดเหตุการณ์ที่หิรอซึ่งในวัน
นั้นภูเขาได้สั่นสะเทือน แล้วท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ใช้เท้ากระแทบพร้อมกันกล่าวว่า “จงสงบนิ่งหิรอ
ไม่มีใครอยู่บนเจ้านอกจากผู้ที่เป็นนบี ศิดดีก และชะฮีด” และฉันก็เป็นคนหนึ่งที่อยู่บนนั้นพร้อมกับ
ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (Muslim, 1972 : 2417) และมีบุคคลจำนวนหนึ่งก็ได้ยืนยันเช่นนั้น ต่อมาท่าน
อุมัยมาน رضي الله عنه กล่าวอีกว่า ขออัลลอฮ์ทรงเป็นพยานผู้ใดที่ได้เข้าร่วมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในวันที่ทำ
สัตยาบันอัล-ริฎวานในขณะที่ฉันเป็นตัวแทนถูกส่งไปเจรจากับพวกมุชริกมักกะฮ์ ในเหตุการณ์นี้
ปรากฏว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “นี่คือมือของฉัน และอีกข้างหนึ่งคือมือของอุมัยมาน” โดยที่
ท่านเราะสูลได้ทำสัตยาบันแทนฉัน และบุคคลจำนวนหนึ่งก็ได้ยืนยันเช่นนั้น ต่อมาท่านอุมัยมาน
رضي الله عنه กล่าวอีกว่า ขออัลลอฮ์ทรงเป็นพยานผู้ใดที่ได้เข้าร่วมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ท่านกล่าวว่า
“ผู้ใดที่ได้ร่วมขยายบ้านหลังนี้ (มัสยิด) ให้กับเรา เขาจะได้รับบ้านหลังหนึ่งในสวนสวรรค์” ฉันก็ได้
รวบรวมทรัพย์สินและได้ขยายมัสยิด และบุคคลจำนวนหนึ่งก็ได้ยืนยันเช่นนั้น ต่อมาท่านอุมัยมาน
رضي الله عنه กล่าวอีกว่า ขออัลลอฮ์ทรงเป็นพยานผู้ใดที่ได้เข้าร่วมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในวันที่จัดเตรียม

กองทัพยามทุกซียาก ท่านเราะสูลุลลอฮฺﷺกล่าวว่า “ผู้ใดที่ได้ใช้จ่ายทรัพย์สินในวันนี้การใช้จ่ายของเขาจะถูกตอบรับ” ฉันได้ใช้จ่ายครึ่งหนึ่งจากทรัพย์สินของฉันเพื่อจัดเตรียมกองทัพในครั้งนี้ และบุคคลจำนวนหนึ่งก็ได้ยืนยันเช่นนั้น ต่อมาท่านอุษมานﷺกล่าวอีกว่า ขออัลลอฮฺทรงเป็นพยานผู้ใดที่ได้ซื้อบ่อน้ำรุมะฮฺเพื่อแบ่งปันน้ำให้แก่คนเดินทาง ฉันก็ได้เชื่อมั่นด้วยกับทรัพย์สิน และฉันก็ได้มอบให้แก่คนเดินทาง และท่านอุษมานﷺกล่าวว่า และบุคคลจำนวนหนึ่งก็ได้ยืนยันเช่นนั้น (Ahmad, 1995 : 1/59) ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน ﷺพูดคุยกะเจรจาต่อรองเพื่อลดอุณหภูมิความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรง เพราะหากสามารถเจรจาทกลงกันได้อันหมายถึงสันติภาพของประชาชาติและจะไม่มี การเสียเลือดเนื้อระหว่างพี่น้องมุสลิมด้วยกัน

จากกรณีการบริหารความขัดแย้งของท่านดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นรูปแบบของ “การเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม” (Model of Islamic Peace Talks) โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเจรจาหรือพูดคุยเพื่อสันติภาพน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยวิธีการนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการพูดคุยเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจของแต่ละฝ่ายซึ่งกันและกัน รวมถึงต้องอาศัยการให้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ทুমเท เสียสละ ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงหรือไม่กลัวจะเสียดุลอำนาจใดๆ หากสามารถทำให้บรรลุปเป้าหมายได้สำเร็จหมายถึงสันติภาพอันยั่งยืนจะกลับคืนมาสู่มาตุภูมิตรงนี้ได้อีกครั้งด้วยการอนุมัติของอัลลอฮฺﷻ ในขณะที่เสียงสนับสนุนกระบวนการสันติภาพก็มีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น

การพูดคุยหรือเจรจาสันติภาพในแบบอิสลาม (Model of Islamic Peace Talks) ควรมืองค์ประกอบหลักพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ มีความบริสุทธิ์ใจ (الإخلاص) ปฏิบัติตามแนวทางของท่านเราะสูลุลลอฮฺﷺ (اتباع السنة) มีความยุติธรรม (العدالة) มีดุลยภาพ (الوسطية) มอบหมายต่ออัลลอฮฺﷻ (التوكل) ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอแผนภาพที่ 5.7 มีรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.7 รูปแบบการเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม (Model of Islamic Peace Talks)

ผู้วิจัยได้รายละเอียดอธิบาย รูปแบบการเจรจาสันติภาพในแบบอิสลาม (Model of Islamic Peace Talks) ดังต่อไปนี้

1) มีความบริสุทธิ์ใจ (صَلَاحٌ)

เนื่องจากหลักการที่ยิ่งใหญ่และสำคัญของศาสนาอิสลามนั่นคือ การบรรลุถึงความบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์อัลลอฮ์ﷻในทุกๆ กิจการงาน ซึ่งนักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า “ความบริสุทธิ์ใจคือ การที่ท่านไม่ปรารถนาให้การทำงานที่ท่านได้ทำนั้นเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์ﷻและท่านจะไม่เทียบเคียงสิ่งใดๆ กับพระองค์” และความบริสุทธิ์ใจคือแก่นแท้ของศาสนานี้ ดังอัลลอฮ์ﷻตรัสว่า

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ﴾

(البينة : 5)

ความว่า “และพวกเขามิได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรง”

(อัล-บัยยีนะฮ : 5)

ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานของการเจรจาเพื่อสันติภาพที่สำคัญที่สุด คือ ความบริสุทธิ์ใจในการพูดคุยเจรจา เพราะหากการพูดคุยที่มีวาระซ่อนเร้น มีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือยังไม่สามารถก้าวข้ามกำแพงแห่งอคติ ก็เป็นเรื่องยากในการที่จะเปิดโต๊ะพูดคุยเจรจาว่าด้วยสันติภาพจะประสบความสำเร็จ

2) ตามแนวทางการแก้ปัญหาของท่านเราะสุลุลลอฮ์ﷺ (اتباع السنة)

คำว่า “สุนนะฮ” โดยภาพรวม หมายถึง แบบอย่างของท่านเราะสุลุลลอฮ์ﷺ ในกิจกรรมต่างๆ ของการดำเนินชีวิต ดังนั้นการปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านเราะสุลุลลอฮ์ﷺ ในการดำเนินชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่อิสลามได้กำชับเป็นอย่างยิ่ง เพราะอิสลามถือว่าท่านเราะสุลุลลอฮ์ﷺ เป็นผู้ที่สามารถดำเนินชีวิตตามแบบอย่างคำสอนของอัลลอฮ์ได้สมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นมุสลิมทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านเพื่อจะได้ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมให้สมบูรณ์เท่าที่จะพึงกระทำได้ อัลลอฮ์ﷻได้ตรัสว่า

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

وَدَكَرَ اللَّهُ كَثِيرًا﴾

(الأحزاب : 21)

ความหมาย “ขอสาบานว่า แท้จริงแล้วในตัวของคุณศาสดาแห่งอัลลอฮ์
นั้น มีแบบอย่างที่ดีงามสำหรับพวกเจ้าที่หวังใน (ความโปรดปรานของ)
อัลลอฮ์และ (ผลบุญใน) วันปรโลก และได้กล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์อย่าง
มากมาย”

(อัล-อะหฺซาบ : 21)

ดังนั้นทุกกิจการของมุสลิมจะต้องให้สอดคล้องกับการกระทำของท่านเราะสูลุลลอฮ์
ﷺ เพราะหากว่าไม่สอดคล้องแล้วก็ไม่อาจจะรับประกันได้ว่าสิ่งที่เขากระทำนั้นถูกต้องและเป็นที่ยอมรับ
ของอัลลอฮ์ﷻหรือไม่ และยังกรณีการจัดการปัญหาความขัดแย้งอีก ยิ่งต้องศึกษาอย่าง
ละเอียดเจาะลึก เพราะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะเป็นการแก้ปัญหาที่จะนำไปสู่การสร้างเอกภาพ
สันติภาพ ละความเปี่ยมสุขอย่างยั่งยืน ดังนั้นมุสลิมจึงต้องศึกษาให้รู้แจ้งและเข้าใจถึงวิถีชีวิตและแบบ
ฉบับของเราะสูลุลลอฮ์ﷺ เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

3) มีความยุติธรรม (المعاد)

สำหรับเรื่องความยุติธรรม พระองค์อัลลอฮ์ﷻได้ส่งบรรดานบีและบรรดาเราะสูลมา
เพื่อสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์ ดังที่อัลลอฮ์ﷻได้ตรัสไว้ว่า

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ
بِالْقِسْطِ﴾

(الحديد : 25)

ความหมาย “และโดยแน่นอนเราได้ส่งบรรดาเราะสูลของเราพร้อมด้วย
บรรดาหลักฐานอันชัดแจ้งและเราได้ประทานคัมภีร์ ความยุติธรรมลงมา
พร้อมกับพวกเขา เพื่อมนุษย์จะได้ดำรงอยู่บนความเที่ยงธรรม”

(อัล-หะดีด : 25)

นี่คือสารัตถะบางส่วนจากอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ﷻได้เรียกร้องบรรดาผู้ที่มีความ
ศรัทธาต่อพระองค์ ให้สร้างความยุติธรรมในสังคม และหนึ่งจากตัวอย่างในความยุติธรรมของท่าน
เคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมานﷺ มีรายงานจากอับยัดิลลาฮฺ อิบน์ อะดีย อิบน์ อัล-กียาร เล่าว่า เขาได้เข้าไปหา
ท่านเคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมานﷺ ในขณะที่ท่านถูกปิดล้อม แล้วเขากล่าวว่า “แท้จริงท่านเป็นผู้นำอย่างเป็น
ทางการ แน่อนสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท่านกำลังเห็น ขณะที่ - อับดุลเราะฮ์มาน อิบน์ อูตัยศ อัล-
บะละวีย - ผู้นำแห่งความวุ่นวายได้เป็นผู้นำละหมาด แล้วจะให้ฉันออกไปละหมาดพร้อมกับเขา”
หรือท่านเคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมานﷺ กล่าวว่า “แท้จริงการละหมาดเป็นการงานที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์
ดังนั้นเมื่อพวกเขาทำดีก็จงทำดีพร้อมกับพวกเขา และหากพวกเขาทำความชั่วก็จงออกห่างจากความ

ชั่วของพวกเขา” (al-Bukhari, 1991 : 695) ดังนั้นในการพูดคุยเจรจาเพื่อสันติภาพควรดำรงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม และนับว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ทุกคนสำหรับการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม

4) แนวทางแห่งดุลยภาพ (الوسطية)

หลักสายกลางเป็นหลักทางธรรมชาติที่พระองค์อัลลอฮ์ได้กำหนดไว้ในอิสลาม และเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของอิสลามและของประชาชาติมุสลิม ซึ่งมีลักษณะของความมีดุลยภาพในทุกสรรพสิ่งที่อัลลอฮ์สร้าง บทบัญญัติต่างๆ ของอัลลอฮ์คำนึงถึงความสมดุลในตัวของมนุษย์และวิถีการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความสมดุลระหว่างจิตวิญญาณกับวัตถุ โปรโลก (อาคิเราะฮฺ) กับโลกนี้ (ดุนยา) จิตใจกับร่างกาย วิวรรณ์ (วะฮยู) กับสติปัญญา สิทธิกับหน้าที่ ปัจเจกบุคคลกับหมู่คณะ (ญะมาอะฮฺ) ความเป็นจริงกับอุดมคติ และระหว่างความมั่นคงที่กับความเปลี่ยนแปลงดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า

﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ

الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾

(البقرة : 143)

ความหมาย “และในทำนองเดียวกัน เราได้ให้พวกเจ้าทั้งหลายเป็นประชาชาติสายกลาง เพื่อว่าเจ้าทั้งหลายจะได้เป็นสักขีพยานแก่มวลมนุษย์ และศาสนทูต (มุหัมมัด) ก็จะเป็นสักขีพยานแก่พวกเจ้า”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 143)

และท่านเราะสูลุลลอฮ์กล่าวว่า

((خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا))

(البیهقی : 273/3)

ความหมาย “กิจการที่ดีที่สุด คือการงานที่วางอยู่บนทางสายกลาง”

(al-Baihakiy, 1991 : 3/273)

ดังนั้นการพูดคุยหรือเจรจาเพื่อสันติภาพ จึงเป็นการเข้าร่วมพูดคุยระหว่างสองฝ่ายหรือมากกว่าสองฝ่ายที่มีแนวคิดบางประการขัดแย้งกัน ซึ่งความเป็นทางสายกลางจึงต้องมีความหมายในทางเป็นกลางที่ไม่เอียงข้างหรือลำเอียงไปทางข้างใดข้างหนึ่ง เป็นจุดของความมีดุลยภาพระหว่างสองสิ่งหรือหลายสิ่งที่มีความหมายตรงข้ามกันหรือขัดแย้งกัน โดยเฉพาะในสภาวะของสังคมปัจจุบันที่

เต็มไปด้วยความขัดแย้ง และการแตกแยก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ด้วยเหตุนี้เป็นการสมควรที่บรรดาผู้รู้และนักวิชาการอิสลามที่จะต้องนำคำสอนสายกลางที่มีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน และในแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มาเผยแพร่ต่อสาธารณชนให้มากยิ่งขึ้น เพราะความรู้ความเข้าใจในด้านนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดมากกว่าความรู้ความเข้าใจในอีกหลายๆ ด้าน

5) มอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ (الوكل)

ส่วนหนึ่งจากการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ (อิบาดะฮ์) ที่ยิ่งใหญ่ นั่นคือ “การมอบหมายกิจการงานต่ออัลลอฮ์ ﷻ” ผู้ทรงสูงส่ง ผู้ทรงยิ่งใหญ่ในทุกกิจการงาน นักปราชญ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “ตะวัคคัลอันหมายถึงจิตใจที่ยึดมั่นอย่างแท้จริงกับอัลลอฮ์ ﷻ ว่าทรงเป็นผู้นำประโยชน์และปกป้องจากภัยอันตรายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเกี่ยวกับโลกนี้หรือโลกหน้า ตะวัคคัล คือการที่บ่าวทำการมอบหมายกิจการงานทุกอย่างให้กับอัลลอฮ์ ﷻ แสดงออกถึงการศรัทธามั่นและชัดเจนว่าไม่มีผู้ใดที่สามารถยังประโยชน์หรือให้โทษนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น” (Ibn Rajab al-Hanbali : 2/497) และอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَأَن يَّمْسَسَكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۗ وَإِن يَّمَسَّكَ خَيْرٌ فَهُوَ

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

(الأنعام : 17)

ความหมาย “และหากว่าอัลลอฮ์ทรงให้ความเดือดร้อนอย่างหนึ่งอย่างใดประสบแก่เจ้าแล้ว ก็ไม่มีผู้ใดจะเปลื้องมันได้ นอกจากพระองค์เท่านั้น และหากพระองค์ทรงให้ความดีอย่างหนึ่งอย่างใดประสบแก่เจ้า แท้จริงพระองค์นั้นทรงเดชานุภาพเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง”

(อัล-อันอาม : 17)

ฉะนั้น หลักพื้นฐานประการสุดท้ายของการพุดคฺยฺเจรจาเพื่อสันติภาพ หลังจากที่ได้ดำเนินตามหลักการที่กล่าวมาทั้งหมด คือ การมอบหมายทุกกิจการงาน ทุกความพยายามในการร่วมกันแก้ปัญหาความขัดแย้ง พร้อมทั้งวิงวอนขอคฺดูอาอ์ให้ปัญหายุติลง ส่วนความสำเร็จเป็นลิขิตที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างไรก็ตามการพุดคฺยฺดังกล่าวดังกล่าวจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อแสดงให้เห็นความจริงใจของฝ่ายรัฐในการแก้ไขปัญหา ไม่ทำไปตามกระแสและไม่ใช้การพุดคฺยฺเชิงยุทธวิธีเพื่อประโยชน์ในการหาข่าว ที่สำคัญคือต้องให้ความมั่นใจกับกลุ่มที่เข้าร่วมพุดคฺยฺว่าจะได้รับความปลอดภัย ไม่จับตัว ไม่ถูกหักหลัง หรือขึ้นบัญชีดำ อันเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจระหว่างกันต่อไป กลุ่มขบวนการที่จะพุดคฺยฺด้วยสามารถทำได้หลากหลายกลุ่มและหลากหลายระดับ ทั้งระดับสูงคือแกนนำความคิด ระดับกลางคือกลุ่มที่นำนโยบายไปปฏิบัติหรือระดับปฏิบัติการก็ได้โดย

แต่ละกลุ่มอาจเชื่อมต่อกัน อย่างไรก็ตามการที่กลุ่มขบวนการมีการสืบทอดกันมาหลายรุ่นหลายยุคสมัย และยังไม่มีเอกภาพเพียงพอ

สำหรับขั้นตอนของการเจรจาสันติภาพที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ผู้วิจัยได้แยกรายละเอียดออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตั้งสติและคัดกรองข้อมูลอย่างถี่ถ้วน

เริ่มจากการเรียงลำดับเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่ามีที่มาของปัญหาจากสาเหตุประการใด โดยหลีกเลี่ยงการพูดคุยเจรจาในขณะที่เหตุการณ์กำลังร้อนแรง มุ่งตระหนักถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี หลีกเลี่ยงการสูญเสียเลือดเนื้อชีวิต ในยุคสมัยดังกล่าวท่านฮุซัยมาน رضي الله عنه ไม่ยินยอมปฏิบัติตามคำเรียกร้องที่ขาดความชอบธรรมของกลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏ โดยท่านได้ใช้วิธีการเจรจาสันติภาพในขั้นต้นด้วยการทำความเข้าใจต่อปัญหาอย่างใช้สติ ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์ต้นตอหรือรากเหง้าของปัญหาก่อนที่จะมีการพูดคุยเจรจาในลำดับขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ช่วงการเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงแบบกลุ่ม

ขั้นต่อมาเป็นช่วงของการพูดคุยเพื่อสันติภาพในระดับกลุ่ม ซึ่งในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه การพูดคุยในขั้นที่สองนี้เน้นการพูดคุยเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงของประเด็นปัญหาที่กลุ่มกบฏได้กระทำและใส่ร้ายต่อท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه เป็นการพยายามพุดจาเพื่อหว่านล้อมให้ฝ่ายที่มีความขัดแย้งถึงการแก้ปัญหาความด้วยความรุนแรง เนื้อหาของการพูดคุยจะเน้นการกล่าวถึงคุณูปการที่ได้สร้างไว้ในอดีต นอกจากนี้ ท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ได้กล่าวถึงความประเสริฐที่เกิดขึ้นในระหว่างสมัยที่อยู่พร้อมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และสุดท้ายท่านบอกถึงผลกระทบร้ายแรงที่จะเกิดขึ้นหากเลือกการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงดังนั้น ในขั้นนี้จึงเป็นการเรียนรู้และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันของฝ่ายที่เกิดความขัดแย้งโดยปราศจากการยึดติดกับความรู้สึกของตนจนกระทั่งลืมความถูกต้องชอบธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ช่วงของการเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงแบบตัวต่อตัว

หลังจากการเจรจาในระดับกลุ่มไม่เกิดประสิทธิผลตามที่คาดหวังแล้วขั้นต่อไปจะเป็นการเจรจาเฉพาะระดับบุคคลที่มีอำนาจในการตัดสินใจ หรืออาจเรียกว่าแบบตัวต่อตัว โดยในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ท่านได้มีการเจรจากับเศาะอ์ดออะ อิบน์ ศุหาน ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มกบฏเป็นการถกปัญหาแบบเจาะลึก (Discuss) นำประเด็นปัญหาความเห็นที่แตกต่างกันในแต่ละแง่มุมมาพูดคุยกันการพูดคุยในยุคสมัยท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه เป็นการนำข้อเท็จจริงของบทบัญญัติหรือสาเหตุที่มาของโองการอัลกุรอานมาแลกเปลี่ยนหรือกล่าวอ้างประกอบการพูดคุย การพูดคุยในขั้นตอนนี้จะนำมาซึ่งข้อสรุปที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

ขั้นตอนที่ 4 การปรึกษาผู้อาวุโสเพื่อหาข้อสรุปในการแก้ปัญหา

การหารือกับทีมที่ปรึกษาอาวุโส เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาหลังจากที่ได้มีการใช้ความพยายามในการเจรจาและประนีประนอมหลากหลายรูปแบบแล้ว ซึ่งในยุคสมัยดังกล่าวหลังจากที่ท่านเคาะลิฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้พยายามใช้วิธีการพูดคุยเจรจาในรูปแบบต่างๆ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งเหตุการณ์ก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ท่านจึงปรึกษารอภัยบรรดาแกนนำอัครสาวก ได้แก่ อะลีย อิบน์ อับดุลลอฮ์ رضي الله عنه และอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะลาม رضي الله عنه ถึงเหตุการณ์ดังกล่าว ในการนี้อับดุลลอฮ์ رضي الله عنه ได้ให้คำแนะนำแก่ท่านฮุซัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ว่าให้ยุติการเจรจาทุกรูปแบบ เนื่องจากว่าหากท่านถูกสังหารเหตุการณ์ครั้งนี้จะเป็นปรากฏการณ์สำคัญและเป็นไปตามคำกล่าวที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เคยกล่าวถึงไว้ ความว่า “ในวันนั้นผู้ที่ยอมจำนนถูกอธรรมจะถูกสังหาร” อิบน์ อุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า “เมื่อฉันมองออกไปปรากฏว่าบุคคลที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กำลังกล่าวถึง คือฮุซัยมาน อิบน์ อัฟฟาน” (Ahmad, 1995 : 1/551) ฉะนั้นท่านจึงปล่อยให้เหตุการณ์ดำเนินไป และท่านเลือกที่จะรักษาสันติภาพแก่ประชาคมมุสลิมโดยยอมให้ท่านเป็นฝ่ายถูกอธรรมแทน

โดยสรุปกล่าวได้ว่า การเจรจาสันติภาพในครั้งนี้ หากพิจารณาในมิติของการรอดพ้นจากการถูกสังหารของเคาะลิฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه อาจถือว่าการเจรจาในครั้งนี้ประสบความสำเร็จ แต่หากพิจารณาในมิติของการรักษาความเป็นเอกภาพของประชาคมมุสลิมในยุคสมัยดังกล่าวแล้ว การที่ท่านเคาะลิฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ยินยอมจะสละชีวิตเพื่อแลกกับสันติภาพที่ยั่งยืนกว่า อันนี้ถือว่าเป็นความสำเร็จที่มาจาก การเจรจาเพื่อสันติภาพ อย่างไรก็ตาม ปัญหาและอุปสรรคในการใช้รูปแบบการเจรจาเพื่อสันติภาพในการจัดการความขัดแย้งคือการเจรจาเพื่อสันติภาพที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนโดยไม่ได้ผ่านกระบวนการหรือวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา และไม่ได้ดำเนินการตามรูปแบบที่ควรจะเป็น ประการต่อมาหากการเจรจาโดยปราศจากความบริสุทธิ์ใจ ดำเนินการโดยไม่ได้ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และไม่มีความเป็นธรรมในการแก้ปัญหาแล้วเป็นเรื่องยากที่การพูดคุยเจรจาจะประสบความสำเร็จ เพราะความยุติธรรมเป็นปัญหาใจกลางของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หากกระบวนการยุติธรรมถูกทำลายก็เป็นเรื่องที่น่ากังวลที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภาพ ดังนั้นแนวทางในการเจรจาเพื่อสันติภาพจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบดังที่ได้เสนอผ่านมาแล้ว ดังนั้น พลวัตที่ควรเกิดขึ้นจากการเจรจาเพื่อสันติภาพเชิงอิสลาม คือ การลดปริมาณความขัดแย้งจากที่รุนแรงให้เบาลงตามลำดับ เพราะขั้นตอนการเจรจาวางอยู่บนพื้นฐานของใคร่ครวญปัญหาอย่างมีสติ และคัดกรองข้อมูลอย่างรอบคอบ จากนั้นควรใช้รูปแบบการเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงที่หลากหลาย อาจจะใช้รูปแบบเจรจาเป็นกลุ่ม หากยังไม่ประสบความสำเร็จเปลี่ยนเป็นการเจรจาแบบตัวต่อตัว เพราะเป็นโอกาสในการถกในรายละเอียดเจาะลึก และสุดท้ายหากยังหาข้อสรุปไม่ได้ใช้การปรึกษาผู้อาวุโสที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งเพื่อยุติในการพูดคุยเจรจา

โดยสรุป รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) กระบวนการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه (Model Conflict Management of Uthman Ibn Affan) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์ ท่านปฏิเสธการใช้ความรุนแรง เนื่องจากมีความตระหนักดีว่าแนวทางสันติวิธีจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ดีที่สุด 2) การสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) รูปแบบการจัดการความขัดแย้งอีกรูปแบบที่พบในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه คือการใช้กระบวนการที่ให้ผู้มีความเกี่ยวข้องได้มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้เกิดการพูดคุยสนทนาระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่งๆ โดยการพูดคุยจะมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่ทุกฝ่าย 3) การเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม (Model of Islamic Peace Talks) ในยุคสมัยเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه พบว่าท่านมีการแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนที่จะเปิดโต๊ะเจรจาสันติภาพเพื่อปรับลดระดับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงถึงว่าท่านต้องการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และพยายามหลีกเลี่ยงความสูญเสียอันจะเกิดขึ้นกับพี่น้องมุสลิมด้วยตนเอง

Prince of Songkla
Pattani Campus

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของ
เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อัฟฟานกับการประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยในส่วน
นี้ผู้วิจัยได้นำเสนอวัตถุประสงค์การวิจัย คำถามในการวิจัย ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย
วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อัฟฟาน
2. เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน
3. เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของท่าน

เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อัฟฟาน

คำถามในการวิจัย

1. ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อัฟฟานในด้านต่างๆ ที่มีความโดดเด่น
เป็นอย่างไร
2. ปัญหาความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อัฟฟาน
ที่สำคัญ ประกอบด้วยปัญหาอะไรบ้าง
3. ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสาเหตุ
ของปัญหามาจากอะไร และมีปัจจัยที่หนุนนำส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งหรือไม่ อย่างไร
4. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน
อิบน์ อัฟฟานเป็นอย่างไร และสามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งของ
พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อัฟฟานใน
มิติต่างๆ ที่มีความถูกต้องและสมบูรณ์

2. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงสภาพทางสังคมและปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه รวมถึงแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาในยุคสมัยดังกล่าว

3. สามารถนำบทเรียนการจัดการความขัดแย้งในอดีตมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

4. สามารถนำรูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งตามแนวทางอิสลามที่ปรากฏในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه มาปรับใช้ในการจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันได้

5. สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอธิบายเหตุการณ์ความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนจนสามารถเป็นข้อมูลวิชาการพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์อิสลามแก่นักวิชาการและผู้สนใจศึกษาค้นคว้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) การนำเสนอผลการศึกษาเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นด้วยการศึกษาถึงชีวประวัติของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه เพื่อวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงของคุณลักษณะอันโดดเด่นและผลงานที่สำคัญในยุคสมัยของท่าน ตลอดจนกรณีปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่สอดคล้องตามแนวทางอิสลาม ตลอดจนสามารถนำมาประยุกต์กับสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร

ศึกษาการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه จากการศึกษาค้นคว้าคัมภีร์อัลกุรอาน อัล-หะดีษ วรรณกรรม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.1 การทบทวนแหล่งข้อมูลการศึกษา ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่คัมภีร์อัลกุรอาน และบรรดาโองการที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและการแก้ปัญหาหะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งหรือที่พาดพิงถึงท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه และบรรดาผู้ที่ร่วมงานบริหารกับท่าน

ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่านหนังสือประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ในรูปแบบต่างๆ เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือตีพิมพ์ชีรอัลกุรอาน หนังสืออธิบายหะดีษ หนังสือประวัติศาสตร์ที่อธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และเอกสารชั้นตติยภูมิ (Tertiary Source) ได้แก่ หนังสือมานุกรม เป็นต้น

1.2 การรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.2.1 รวบรวมตัวบทอัลกุรอาน และอัล-หะดีษที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง ไม่ว่าในด้านหลักการหรือวิธีการปฏิบัติ พร้อมทั้งดูบรรดาอธิบายจากหนังสือตีพิมพ์ชีรอัลกุรอานและคำอธิบายอัล-หะดีษประกอบ

1.2.2 รวบรวมสายรายงานของเศาะหาบะฮ์ (หะดีษเมาฎุฟ) และสายรายงานของตาบิอิน หรือตาบิอิตตาบิอิน (หะดีษมักตุอ) ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน

1.2.3 รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพความขัดแย้งและการเมืองการปกครองในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน จากเอกสารในระดับปฐมภูมิ

1.2.4 รวบรวมคำอธิบายและบทวิเคราะห์ของข้อมูลที่ได้กล่าวข้างต้น จากหนังสืออ้างอิงประเภทต่างๆ ทั้งในระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ

6.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อค้นพบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ชีวิตประวัติของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ในด้านต่างๆ มีดังนี้

1. **ชีวประวัติโดยสังเขป** อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน อิบน์ อับดุลอาศ อิบน์ อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับดิซซาม อิบน์ อับติมะนาฟ อิบน์ กุศ็อย อิบน์ กิลาบ วงศ์ตระกูลของท่านไปบรรจบกับเชื้อสายของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ อับติมะนาฟ มารดาของท่านชื่อฮัรวา บินตุ กุร็อยษ อิบน์ เราะฮะบิยะฮ์ อิบน์ หะบิบ อิบน์ อับดิซซาม อิบน์ อับติมะนาฟ อิบน์ กุศ็อย อิบน์ กิลาบ ท่านอุมัยยะฮ์ ถือกำเนิดปี ค.ศ. 573 ในตระกูลกษัตริย์จากเผ่าอุมัยยะฮ์ ซึ่งเป็นอดีตชนชั้นผู้ปกครองในนครมักกะฮ์ ตามที่ศนะที่ถูกต้อง

ท่านถูกกำเนิดหลังจากเกิดเหตุการณ์ปีข้างผ่านไป 6 ปี บางทีชนะให้ความเห็นว่า ท่านกำเนิดที่เมืองฏออิฟ โดยที่มีอายุน้อยกว่าท่านนบีมุหัมมัดﷺประมาณ 5 ปี ท่านได้รับอิสลามโดยการเชิญชวนของอับบ์กรเมื่ออายุ 34 ปี และท่านได้แต่งงานกับบุตรของท่านเราะสูลﷺถึง 2 คน ได้แก่ รุก็อยยะฮ์และอุมมุคัลซุม ท่านอุษมานﷺได้แต่งงานหลังจากเข้ารับอิสลามแล้วกับบรรดาผู้หญิงจำนวน 8 คน มีบุตรทั้งหมดรวม 15 คน เป็นบุตรชาย 10 คน และเป็นบุตรหญิง 5 คน

2. คุณูปการและการเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟานﷺ เป็นคนหนึ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ประทานความร่ำรวยมั่งคั่ง ท่านเป็นนักธุรกิจที่มีทรัพย์สินมากมาย แต่ทว่าท่านได้ใช้ทรัพย์สินจากความร่ำรวยนี้ไปในการเชื่อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮ์ﷻและแสวงหาความพอพระทัยจากพระองค์ ท่านเป็นคนหนึ่งที่แข่งขันและริบเร่งในทุกความดีงามโดยไม่เคยคำนึงถึงความยากจน ช่วงระยะเวลาประมาณ 12 ปี ในการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟานﷺ ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้แล้วว่าท่านได้สรรค์สร้างคุณูปการให้แก่โลกอิสลามไว้อย่างมากมาย ส่วนหนึ่งได้แก่ ซ็อบอ์นัรฺมะฮ์ ฮุยายมัฮฺยิดนะบะรียฺ จัดเตรียมกองทัพยามยากในสงครามตะบูก และการรวบรวมอัลกุรอาน

3. คุณลักษณะอันโดดเด่น เคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟานﷺ เป็นคนที่มีคุณลักษณะแห่งผู้นำอย่างแท้จริง โดยที่คุณลักษณะต่างๆ ล้วนเป็นคุณลักษณะผู้นำแห่งพระผู้อภิบาล เมื่อได้ศึกษาถึงชีวประวัติของท่านอย่างละเอียด สามารถสรุปถึงคุณลักษณะอันโดดเด่นของท่านประกอบด้วย มีความรู้และมีวุฒิภาวะในการชี้แนะ มีความสุขุมรอบคอบ มีความยืดหยุ่นและประนีประนอม มีความอ่อนโยน ให้อภัย มีความนอบน้อมถ่อมตน มีความละเอียด มีจิตใจกุศล มีความกล้าหาญ มีความอดทน มีความยุติธรรม มีความเคร่งครัด มีความมักน้อย มีการสรรเสริญขอบคุณติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวของประชาชน และมีการคัดเลือกจัดสรรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

4. บทบาทในการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟานﷺ เป็นช่วงระยะเวลาที่อิสลามได้ขยายไปอย่างกว้างขวางทั่วสารทิศ มีการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ อย่างมากมาย การเข้าพิชิตตามทิศต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย ทางด้านทิศตะวันออก สามารถพิชิตอาเซอร์ไบจานและอาร์มีเนีย สะอีด อิบน์ อัล-อาศ เข้าพิชิตตาบาริสถาน ทางด้านแคว้นเมืองชาม หนะบิ๊บ อิบน์ มัสละมะฮ์ อัล-ฟิฮรียฺ เข้าพิชิตอาร์มีเนียและไบแซนไทน์ และสามารถพิชิตไซปรัสได้ ทางด้านแคว้นเมืองอียิปต์ พิชิตอเล็กซานเดีย และอาฟริกา และท่านเป็นคนแรกที่มีการจัดตั้งกองทัพเรือขึ้น

5. แนวทางในการบริหารจัดการรัฐ ท่ามกลางวิกฤติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟาน^{رضي الله عنه} หลายๆ ด้าน แต่ท่านสามารถใช้นโยบายที่สามารถนำพารัฐก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ นโยบายของท่านส่วนหนึ่งได้แก่ ท่านได้ประกาศนโยบายทางการเมืองหรือแนวทางในการบริหารรัฐว่าท่านจะยึดแนวทางของอัลลอฮ์ (กิตาบุลลอฮ์) และแบบฉบับของเราะสูลุลลอฮ์ (สุนนะฮ์) และทำนองเดียวกันจะให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันแก่ประชาชน ตลอดจนท่านจะใช้ความสุขุม รอบคอบ มีเหตุผล ประนีประนอมในทุกเรื่องยกเว้นเรื่องการลงโทษแก่ผู้ที่ละเมิด ท่านได้ส่งสาส์นถึงผู้ปกครอง ผู้นำกองทัพ เจ้าหน้าที่การคลังผู้เก็บภาษีอากร และประชาชนทั่วไป เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน^{رضي الله عنه} ได้ประกาศใช้ธรรมนูญ (المستور) สูงสุดในการบริหารรัฐ ประกอบด้วยคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ (الكتاب) แบบฉบับของเราะสูลุลลอฮ์^{صلى الله عليه وسلم} (السنة) และแนวทางในการบริหารจัดการรัฐของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน^{رضي الله عنه} และอุมัร ท่านใช้หลักการปรึกษาหารือ (الشورى) หลักความยุติธรรม (العَدل) และหลักความอิสริยาภ (الحرية)

ข้อค้นพบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ผลจากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟาน^{رضي الله عنه} มี 2 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานถูกต้อง ได้แก่ **กรณีไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์** ซึ่งเกิดขึ้นใน ปี ฮ.ศ.2 การออกศึกครั้งนี้ท่านเราะสูล^{صلى الله عليه وسلم} ได้กระตุ้นส่งเสริมให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ออกไปเพื่อเผชิญหน้ากับพวกกุรัยช และจะคัดเอาผู้เข้าร่วมอย่างรีบเร่งเฉพาะบุคคลที่มีความพร้อมเท่านั้น อันเนื่องจากความรีบร้อนในครั้งนั้นไม่ทันได้รอการมาของชาวอัล-อะวาเลีย และเวลาดังกล่าวท่านหญิงรูกัยยะฮ์ บุตรีเราะสูลุลลอฮ์^{صلى الله عليه وسلم} กำลังป่วยหนักมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีคนคอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด และผู้ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดก็คือสามี ด้วยเหตุผลดังกล่าวท่านเราะสูล^{صلى الله عليه وسلم} จึงส่งให้ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟานอยู่นครมะดีนะฮ์เพื่อที่จะได้ดูแลรักษาภรรยา การที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมในสมรภูมิบะดร์เป็นที่มาของการใส่ร้ายต่อท่าน

กรณีการถอยร่นจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุฮุด ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนเซาวาล ปี ฮ.ศ.3 เป็นการเผชิญหน้าระหว่างมุสลิมกับพวกมุชริกีน ใกล้กับบริเวณภูเขาอุฮุดซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของนครมะดีนะฮ์ ในช่วงแรกของการต่อสู้กองทัพมุสลิมได้รับชัยชนะ โดยได้สังหารพวกมุชริกีนไปเป็นจำนวนหนึ่ง หลังจากนั้นผลลัพธ์จากการที่ทหารมุสลิมบางส่วนฝ่าฝืนต่อคำสั่งของท่านเราะสูลุลลอฮ์^{صلى الله عليه وسلم} จึงสูญเสียฐานที่มั่นเพราะพวกเขาได้เริ่มรบกับฆ่าศึกโดยขาดการวางแผน จนกระทั่งพวกเขาไม่สามารถแยกแยะว่าใครเป็นใคร และเปลี่ยงพล้ำในที่สุด จากนั้นทหารส่วนใหญ่ได้วิ่งหนีจากสนามรบและบางส่วนได้ถอยห่างไปอยู่ข้างๆ โดยไม่ได้ต่อสู้แต่อย่างใด จึงส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต จากเหตุการณ์นี้กลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏต่อท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน^{رضي الله عنه} ได้กล่าวใส่ร้ายโดยไม่ได้สนใจยติต่อการให้อภัย

โทษจากอัลลอฮ์แต่ประการใด ยิ่งไปกว่านั้นยังประณามและสร้างกระแสว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน เป็นผู้ที่ยอดย่นหนีจากสงครามอุหุด จากการใส่ร้ายดังกล่าวเป็นหลักฐานที่บ่งชี้อย่างชัดเจนว่าพวกเขา ได้สร้างประเด็นขึ้นมา ไม่ใช่เรื่องของการวินิจฉัยปัญหาที่ผิดพลาดแต่ทว่าเป็นประเด็นของผู้ที่หลงผิดที่ มุ่งสร้างความเสื่อมเสียทำลายเกียรติยศชื่อเสียง

กรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า การทำสัตยาบันในครั้งนี้เกิดขึ้นต้น เดือนซุลก๊อตะฮฺ ปี ฮ.ศ.6 ใต้ต้นสมูเราะฮฺ เป็นสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับมักกะฮ์มีชื่อเรียกว่าอัล-หุฎัยบียะฮฺ โดยที่เราะสูลﷺ โดยเชิญชวนหลังจากที่ได้ส่งท่านอูษมานﷺ เป็นทูตไปเจรจากับชาวมักกะฮ์และ อธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาของบรรดามุสลิม เพื่อจะมาทำอุมเราะฮฺไม่ใช่มาเพื่อการสู้รบ แต่ปรากฏว่าท่านอูษมานﷺ เดินทางกลับมาล่าช้า และมีข่าวลือว่าพวกมุชริกีนได้สังหารท่านอูษมาน เสียแล้ว ด้วยเหตุนี้บรรดาเคาะฮาบะฮ์ได้ทำสัตยาบันว่าจะสังหารพวกมุชริกีนเป็นการล้างแค้นให้แก่ ท่านอูษมานﷺ หลังจากพิจารณาข่าวลือดูแล้ว เป็นไปได้ว่าท่านอูษมานﷺ ยังไม่เสียชีวิต ท่านเราะสูล ﷺ ได้เอามืออีกข้างของท่านมาทำสัตยาบันแทนให้แก่ท่านอูษมานﷺ การที่ท่านอูษมานﷺ ไม่ได้เข้าร่วมทำสัตยาบันในครั้งนี้เป็นอีกประเด็นปัญหาที่กลุ่มมีอคตินามาสรางความชอบธรรมในการทำลาย ชื่อเสียงของท่าน

กรณีที่ดินสงวน (อัล-หิมา) กลุ่มกบฏได้แสดงตนอย่างชัดเจนหนึ่งจากสาเหตุที่พวกเขา ตีตนออกจากการเชื่อฟังปฏิบัติตามเคาะลีฟะฮ์อูษมานﷺ คือเรื่องที่ดินสงวนหากทว่าพวกเขาไม่รู้ ชัดว่าเป็นสถานที่ตรงไหนที่ท่านอูษมานﷺ ได้สงวนไว้ และเป็นที่ยืนยันชัดจากคำตอบโต้ของเคาะลีฟะฮ์อูษมานﷺ ได้บอกว่าวัตถุประสงค์ของที่ดินสงวนเพื่อเป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงอูฐซึ่งได้จากการ เก็บชะกาด แล้วพวกเขาก็ไม่ได้คัดค้านแต่ประการใด ในคำตอบโต้ของเคาะลีฟะฮ์อูษมานﷺ แก่ชาว อียิปต์เป็นการเพียงพอ ท่านอูษมานﷺ ไม่ได้ทำอุตริกรรมในเรื่องการสงวนที่ดิน เพราะก่อนหน้านี้ท่าน เราะสูลุลลอฮ์ﷺ เคยสงวนที่ดิน ต่อจากนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัรﷺ ก็เคยสงวนที่ดินที่อัล-ชะร็อฟ (สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับมักกะฮ์) และที่อัล-เราะบะชะฮฺ (สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างมักกะฮ์กับมะดีนะฮ์) เพื่อใช้ในการเลี้ยงอูฐที่ได้จากการเก็บชะกาด

กรณีการรวบรวมอัลกुरอาน มีปรากฏจากสายรายงานที่ถูกต้อง (เศาะฮีห) เล่าว่า บรรดากลุ่มคนที่ตั้งตนเป็นกบฏต่อเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟานﷺ พวกเขาได้กล่าวตำหนิต่อการ รวบรวมอัลกुरอานที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านอูษมานﷺ และท่านอะลียﷺ ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “โอ้ มวลมนุษยชาติพวกท่านทั้งหลายอย่าได้กินเลยต่อท่านอูษมาน อย่าพูดถึงเขาออกจากในเรื่องที่ดั่งงาม หรือให้พูดถึงเขาในเรื่องดีๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัลกुरอาน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์เขาไม่ได้กระทำการใดที่ เกี่ยวข้องกับอัลกुरอานนอกจากเป็นสิ่งที่คนส่วนมากจากพวกพวกเราเป็นที่รับรู้กัน” และมีสาย รายงานที่ถูกต้อง (เศาะฮีห) เช่นเดียวกันไปยังอุมุมัจญลัซ ซึ่งเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.106 หรือปี ฮ.ศ.109

เขากล่าวว่า “พวกเขาได้ตำหนิต่อท่านอุษมานในเรื่องการทำลายอัลกูรอาน แต่พวกเขาได้ศรัทธาในสิ่งที่อุษมานเขียนไปหาพวกเขา”

กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ เขาเป็นที่รู้จักกันในนามอิบน์ เสาดาอ์ เป็นชาวยิวคนหนึ่งจากค็อนอาอ์ เข้ารับอิสลามในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه โดยมีเจตนาที่จะใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าและความรุ่งเรืองของมุสลิม เขาตั้งถิ่นฐานอยู่ในนครมะดีนะฮ์เพื่อที่จะเข้าไปสอดแนมกิจการภายในและหาจุดอ่อนของมุสลิม

ส่วนที่สอง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งแต่ปรากฏว่าเป็นสายรายงานอ่อน (ฎะอ์อีฟ) ได้แก่

กรณีการไม่ย่อละหมาดที่ทุ่งมินา ปรากฏว่าท่านเราะฮ์ลุส رضي الله عنه ช่วงประกอบพิธีหัจญ์ เวลาที่ท่านกอยู่ ณ ทุ่งมินาท่านจะย่อละหมาดจาก 4 ร็อกอะฮ์ เหลือเพียง 2 ร็อกอะฮ์ รวมทั้งท่านเคาะลีฟะฮ์อับบักร์ เคาะลีฟะฮ์อุมร์ رضي الله عنه ทั้งสองก็ปฏิบัติตามแบบฉบับดังกล่าว ส่วนเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ในช่วง 6 ปีแรกของการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ในเวลาต่อมาท่านได้วินิจฉัย (อิจญ์ติฮาด) ใหม่และได้ละหมาดเต็ม 4 ร็อกอะฮ์ จากดังกล่าวส่งผลให้บรรดาเศาะหาบะฮ์จำนวนหนึ่งมีความเห็นขัดแย้ง ส่วนหนึ่งได้แก่ อิบน์ อุมร์ رضي الله عنه ได้อธิบายว่าแบบอย่างของท่านเราะฮ์ลุสต้องย่อละหมาดย่อ เหมือนที่ท่านเราะฮ์ลุส رضي الله عنه ได้ถือปฏิบัติมาและรวมถึงการปฏิบัติของท่านอับบักร์ อุมร์ และอุษมาน ในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่ง โดยสรุปแล้วท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ได้อธิบายถึงสาเหตุของการละหมาดเต็ม 4 ร็อกอะฮ์ ท่านเป็นผู้วินิจฉัยปัญหา (มุญตะฮิด) พร้อมทั้งมีหลักฐานท่านเป็นปราชญ์อาวุโสของบรรดาเศาะหาบะฮ์ในด้านนิติศาสตร์อิสลามและมีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะเรื่องการประกอบพิธีหัจญ์

กรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสิร์ رضي الله عنه กลุ่มบุคคลที่ตั้งเป็นกบฏได้ตำหนิว่าร้ายต่อเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه อีกประการคือกรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสิร์ رضي الله عنه ไม่พบว่าสายรายงานที่บอกว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมานได้ลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสิร์ เป็นสายรายงานที่เศาะฮิห์ และกลุ่มที่ตั้งตัวเป็นกบฏก็ไม่ได้หิบบยกประเด็นนี้มาเป็นเหตุผลในการออกจากเชื่อฟังปฏิบัติตามต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه แต่อย่างใด

กรณีสั่งปลดอับดุลลอฮ์ อิบน์ ค็อยส หรือเป็นที่รู้จักกันในนามออบูมุซา อัล-อัซอะรียะฮ์ ซึ่งเป็นที่รักใคร่ของประชาชนจากการเป็นผู้ปกครองนครบศเราะฮ์ แล้วได้ทำการแต่งตั้งอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร ผู้มีอายุเพียง 24 หรือ 25 ปีเท่านั้น โดยอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร มีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ซึ่งเป็นประเด็นที่ว่าท่านแต่งตั้งให้เครือญาติได้รับตำแหน่ง

กรณีสั่งปลดมุฮัมมัดเราะฮ์ อิบน์ ซุบัยฮ์ จากการเป็นผู้ปกครองนครกุฟะฮ์ จากนั้นได้แต่งตั้งสะอ์ด อิบน์ อิบีคคอส ในเวลาต่อมาได้แต่งตั้งอัล-วะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ซึ่งอัล-วะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ ยังมีข้อหาว่าเป็นคนที่ชอบเสพสุราอีกต่างหาก

กรณีนโยบายการบริหารกองคลังของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ท่านได้ใช้ระบบคิวอันอัล-อะฎวอ์ (องค์การเพิ่มทรัพย์และการบริการอุดหนุน) อย่างง่ายดาย ซึ่งมีความแตกต่างเป็นอย่างมากกับในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه ซึ่งหากท่านจะมอบทรัพย์สินจากบัยตุลมาลให้แก่ประชาชนทั่วไปตามความจำเป็นของทุกคนก็ตาม แต่ท่านจะมีความรอบคอบในเรื่องนี้อย่างที่สุด

กรณีไม่ได้ดำเนินการตัดสินคิศอศ (สังหารเป็นการตอบแทน) แก่อบัยดิลลาฮฺ อิบน์ อุมัยยะฮ์ อิบน์ คือฎออบ กรณีที่เขาเป็นคนที่สังหารอัล-ฮุรุมุฮาน คนรับใช้ของอะมีร์มุฮัมมัดนีนหลังจากที่เขาได้เข้ารับอิสลาม

และผลจากการวิจัยยังพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه สามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ กรณีการไม่ได้เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ กรณีการถอยร่นจากสมรภูมิอุฮุด กรณีการเข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าซ้า กรณีการสั่งปลดอับดุลมุซา อัล-อัซซะรีย และกรณีการสั่งปลดมุฮิเราะฮ์ อิบน์ ซุรฺบะฮ์ (2) ด้านสังคม ได้แก่ กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ กรณีผู้ปกครองบางคนใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย และกรณีการเนรเทศอับดุลลอฮ์ อัล-ฆิฟารีย رضي الله عنه (3) ด้านการปฏิบัติศาสนา ได้แก่ กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน และการไม่ได้ละหมาดย่อที่ทุ่งมินา (4) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กรณีการจัดสรรที่ดินสงวน กรณีการอนุญาตให้ครอบครองที่ดินโดยอิสระ และกรณีนโยบายการบริหารกองคลังที่เปลี่ยนไป (5) ด้านกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ กรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสิร์ และกรณีที่ท่านไม่ได้ดำเนินการตัดสินคิศอศต่ออบัยดิลลาฮฺ อิบน์ อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه

ข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ผลจากการศึกษาปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบเชิงพื้นที่ด้านต่างๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการเมืองการปกครอง การเกิดความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นความเชื่อทางศาสนา อีกทั้งมีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ จากปัจจัยดังกล่าวนี้จึงถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นทางการเมืองที่เอื้อต่อการก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนกระทั่งกลายมาเป็นความรุนแรงในที่สุด

2. ด้านศาสนาและความเชื่อ แม้ศาสนาจะไม่ใช่อุบายของความขัดแย้งในพื้นที่โดยตรง แต่ก็มีมุมมองว่าศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การกระทำ

ของผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ โดยพบว่าการกระทำดังกล่าวได้กล่าวถึงหลักคำสอนทางศาสนาที่จะใช้สิทธิในการปกป้องตนเองจากผู้รุกรานและผู้ไม่ศรัทธาในอิสลาม (nonbeliever) จุดหมายของคำสอนดังกล่าวเป็นการรักษาพระองค์อัลลอฮ์และผดุงความยุติธรรมแก่ศาสนาอิสลาม หากพิจารณาในมิตินี้ดังกล่าว ศาสนาอิสลามได้กลายเป็นข้ออ้างของคนบางกลุ่มซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในพื้นที่เพื่อใช้เป็นเหตุผลหลักในการต่อสู้กับอำนาจรัฐไทย

3. ด้านเศรษฐกิจ มีสาเหตุสำคัญมาจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ 1) ปัญหาความยากจนเกิดจากการมีภาวะเจริญพันธุ์สูงซึ่งเป็นภาวะที่นำไปสู่อัตราการเกิดค่อนข้างสูง การไม่ได้รับการศึกษาตามระบบหรือหากได้รับการศึกษาก็ไม่ตรงกับงานที่มี ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ประชาชนในพื้นที่บางส่วนต้องอพยพไปหางานทำนอกพื้นที่ 2) ปัญหาสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตน เนื่องจากกฎระเบียบของรัฐและอำนาจอิทธิพลของกลุ่มทุนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการอาศัยช่องโหว่ของอำนาจรัฐ เช่นเดียวกับการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่รัฐมักจะเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกิดความขัดแย้งตามมา

4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาครัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของประชาชนในพื้นที่ จึงกลายเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิม และถูกแทนที่ด้วยความเป็นไทยที่ภาครัฐพยายามสร้างให้กับประชาชนในพื้นที่ จึงส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความไม่พอใจต่อเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จนก่อให้เกิดความขัดแย้งความรุนแรงติดตามมา

5. ด้านการศึกษาสืบเนื่องจากการที่ภาครัฐพยายามเข้าไปควบคุมการจัดการการศึกษาของสถาบันปอเนาะซึ่งเป็นแหล่งที่ให้การศึกษามุสลิมในชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นแหล่งการบ่มเพาะคุณธรรมของเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามโดยภาพรวมทั้งประเทศ (หมายรวมถึงโรงเรียนเอกชนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ด้วย) กลายเป็นอีกชนวนที่ทำให้คนในพื้นที่เกิดความหวาดระแวงและปฏิเสธระบบการศึกษาของรัฐไทยไปโดยปริยาย เพราะพวกเขามองว่าภาครัฐพยายามทำลายระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของประชาชนคนในพื้นที่ซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน

6. ด้านกระบวนการยุติธรรม เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิของความเป็นมนุษย์ขั้นพื้นฐาน จากกรณีหลายๆ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้วแต่เป็นปัญหาที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการจัดการปัญหาที่ตั้งอยู่บนความมั่นคงของภาครัฐเป็นหลักจนกระทั่งประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกฝังใจเรื่องการมีอคติของภาครัฐ และไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมของรัฐไทยว่าจะช่วยปกป้องจากการที่พวกเขาถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จริง

7. ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิหลังของขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐ หรือสมัยหนึ่งที่ทางราชการเคยเรียกว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรือกลุ่มก่อความไม่สงบที่รู้จักกันในปัจจุบัน แท้จริงแล้วมีความเป็นมาที่ยาวนานคู่กับประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยที่สำคัญคือ ได้มีนักวิชาการด้านความมั่นคงจำนวนมากเชื่อมั่นว่าภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีตคือ 1 ใน 3 ส่วนของพลังแห่งอุดมการณ์การต่อสู้ของขบวนการแบ่งแยกดินแดนรุ่นใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้การเข้าใจประวัติศาสตร์ปัตตานีเพื่อนำไปสู่การพัฒนา นโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความมั่นคงของชาตินั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและความเป็นกลาง จุดเริ่มต้นจึงอยู่ที่การตั้งกรอบความคิดที่เป็นกลาง และตามมาด้วยการตั้งสมมุติฐานที่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมที่คู่กันอยู่ตลอดเวลา จนนำไปสู่ความขัดแย้งและเกิดปัญหาความแตกต่างในความเข้าใจของคนปัจจุบัน

ข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน เพื่อประยุกต์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน มี 3 รูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย

1. รูปแบบกระบวนการจัดการความขัดแย้งของอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน (Model Conflict Management of Uthman Ibn Affan)

สำหรับแนวทางการบริหารความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน ที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่าน มีลำดับขั้นตอนในการบริหารความขัดแย้งดังนี้ 1) การคัดกรองข้อมูล 2) การขอคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3) การศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา โดยการศึกษาจากบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งของท่านเราะสูลุลลอฮ์ และศึกษาแนวทางสู่ความสมานฉันท์ปรองดองหรือสันติวิธี ดังนั้นจากเหตุการณ์ต่างๆ นี้เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่ากระบวนการบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management Process) ของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน มุ่งเน้นแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้แนวทางสมานฉันท์ปรองดองและปฏิเสธความรุนแรง เนื่องจากท่านมีความตระหนักดีว่าแนวทางสันติวิธีจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ดีที่สุด

2. รูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue)

การจัดการความขัดแย้งอีกรูปแบบหนึ่งที่พบในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน คือ การใช้กระบวนการที่ให้ผู้มีความเกี่ยวข้องได้มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้เกิดการพูดคุยสนทนาระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่งๆ โดยการพูดคุยจะมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่ทุกฝ่าย การสานเสวนาในเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) โดยจะเป็นการพูดคุยสนทนาที่มีการนำหลักคำสอนของศาสนามาเป็นจุดร่วมหลักในการ

พูดคุยเจรจา ใช้หลักพื้นฐานของความเป็นพี่น้อง และรูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลามจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานสำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย ความซัจจริง (الصدق) ความยุติธรรม (العدل) ความอิสรภาพ (الحرية) ความรัก (الحبة) ความเป็นพี่น้อง (الأخوة) และความเสมอภาคความเท่าเทียมกัน (المساواة) และการสานเสวนาเชิงอิสลามมีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) การรับฟังอย่างลึกซึ้งและตั้งใจ 2) การแบ่งปันประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ 3) การสะท้อนความคิดเห็น 4) การจดบันทึกประเด็น 5) สรุปการสานเสวนา

3. รูปแบบการเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม (Model of Islamic Peace Talks)

เหตุการณ์ที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه พูดคุยเจรจาทอรองเพื่อลดอุณหภูมิความขัดแย้งที่อาจเป็นสาเหตุนำไปสู่ความรุนแรงกับกลุ่มกบฏผู้ปิดล้อม กรณีการบริหารความขัดแย้งของท่านดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นรูปแบบของ “การเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม” (Islamic Peace Talks) โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเจรจาหรือพูดคุยเพื่อสันติภาพน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยวิธีการนี้ ต้องใช้ระยะเวลาในการพูดคุยเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจของแต่ละฝ่ายซึ่งกันและกัน รวมถึงต้องอาศัยการให้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ทุ่มเท เสียสละ ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงหรือไม่กลัวจะเสียดุลอำนาจใดๆ การพูดคุยหรือเจรจาสันติภาพในเชิงอิสลาม (Islamic Peace Talks) ควรมียุทธศาสตร์ประกอบหลักพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ มีความบริสุทธิ์ใจ (الإخلاص) ปฏิบัติตามแนวทางของท่านเราะฮ์อูลลอฮ์ (اتباع السنة) มีความยุติธรรม (العدل) มีดุลยภาพ (الوسطية) และมอบหมายต่ออัลลอฮ์ (التوكل) สำหรับขั้นตอนของการเจรจาสันติภาพเชิงอิสลามที่เกิดขึ้นในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ผู้วิจัยได้แยกรายละเอียดออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การตั้งสติและคัดกรองข้อมูลอย่างถี่ถ้วน 2) ช่วงการเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงแบบกลุ่ม 3) ช่วงของการเจรจาเพื่อยุติความรุนแรงแบบตัวต่อตัว 4) การปรึกษาผู้อาวุโสเพื่อหาข้อสรุปในการแก้ปัญหา

6.2 อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه กับการประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

6.2.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาถึงชีวประวัติของอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه อภิปรายผลได้ดังนี้

ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มีความสอดคล้องกับรายงานของ Ibn Sa'ad (1996) ; Ibn Hajar (n.d.) ที่ได้กล่าวว่า อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟาน คือ อิบน์ อุบลูอาศ อิบน์ อุมัยยะฮ์ อิบน์ अबديشمس อิบน์ अबديمنةฟ อิบน์ กุศ็อย อิบน์ กิลาบ ส่วนต้นตระกูลของท่าน สอดคล้องกัน Muhammad Yahya al-Andalusiy (1985) ที่ว่าไปบรรจบกับเชื้อสายของเราสุล رضي الله عنه ที่ अबديمنةฟ มารดาของท่านชื่ออรรวา บินต กุร็อยซ อิบน์ เราะบือฮ์ อิบน์ หะบิบ อิบน์ अबديشمس อิบน์ अबديمنةฟ อิบน์ กุศ็อย อิบน์ กิลาบ

คุณูปการและการเสียสละในหนทางอัลลอฮ์ของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มีความสอดคล้องกับ Muhammad Rida Rashid (1982) ; Ali Muhammad al-Sallabi (2003) เห็นว่า ท่านได้สรรค์สร้างคุณูปการให้แก่โลกอิสลามไว้อย่างมากมาย ส่วนหนึ่งได้แก่ ซ็อบฮัน รุมะฮ์ ขยายมัสยิดนะบะวีย์ จัดเตรียมกองทัพยามยากในสงครามตะบูก และการรวบรวมอัลกุรอาน

คุณลักษณะอันโดดเด่นเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه ซึ่งสอดคล้องกับ Ahmad Ibn Hanbal (1999) ; Ibn Kathir (1988) เห็นว่าท่านเป็นคนที่มีความรู้และมีความซื่อสัตย์ คุณลักษณะอันโดดเด่นของท่าน ประกอบด้วย มีความรู้และมีวุฒิภาวะในการชี้แนะ มีความสุขุมรอบคอบ มีความยืดหยุ่นและประนีประนอม มีความอ่อนโยน ให้อภัย มีความนอบน้อมถ่อมตน มีความละเอียด มีจิตใจกุศล มีความกล้าหาญ มีความอดทน มีความยุติธรรม มีความเคร่งครัด มีความมกน้อย มีการสรรเสริญขอบคุณ

บทบาทในการพิชิตแคว้นเมืองสำคัญต่างๆ สมัยการปกครองของท่าน เป็นช่วงระยะเวลาที่อิสลามได้ขยายไปอย่างกว้างขวางทั่วสารทิศ มีการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ อย่างมากมาย สอดคล้องกับ al-Tabariy (1987) ; Akbar Shah Najib (2552) เห็นว่า ในยุคสมัยของท่านสามารถเข้าพิชิตเมืองสำคัญทั่วสารทิศประกอบด้วย ทางด้านทิศตะวันออก สามารถพิชิตอาเซอร์ไบจานและอาร์มีเนีย สะอีด อิบน์ อัล-อาศ เข้าพิชิตตาบาริสถาน ทางด้านแคว้นเมืองชามหะบิบ อิบน์ มัสละมะฮ์ อัล-ฟิฮริย เข้าพิชิตอาร์มีเนียและไบแซนไทน์ และสามารถพิชิตไซปรัสได้ ทางด้านแคว้นเมืองอียิปต์ พิชิตอเล็กซานเดรีย และอาฟริกา และท่านเป็นคนแรกที่มีการจัดตั้งกองทัพเรือขึ้น

แนวทางในการบริหารจัดการรัฐในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه สอดคล้องกับ al-Tabariy (1987) ; Sadiq 'Urjun (1990) ; Ali Muhammad al-Sallabi (2003) ให้เห็นว่า นโยบายของท่านส่วนหนึ่งได้แก่ นโยบายทางการเมืองหรือแนวทางในการบริหารรัฐท่านจะยึดแนวทางของอัลลอฮ์ (กิตาบุลลอฮ์) และแบบฉบับของเราะสูลุลลอฮ์ (สุนนะฮ์) และจะให้ความเสมอภาคแก่ประชาชน ท่านจะใช้ความซื่อสัตย์ รอบคอบ มีเหตุผล ประนีประนอมในทุกเรื่องยกเว้นเรื่องการลงโทษแก่ผู้ที่ละเมิด ท่านได้ส่งสาส์นถึงผู้ปกครอง ผู้นำกองทัพ เจ้าหน้าที่การคลัง ผู้เก็บภาษีอากร และประชาชนทั่วไป ท่านได้ประกาศใช้ธรรมนูญสูงสุดในการบริหารรัฐประกอบด้วย คัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ แบบฉบับของเราะสูลุลลอฮ์ رضي الله عنه และแนวทางในการบริหารจัดการรัฐของเคาะลีฟะฮ์

ทั้งสองที่มาก่อนหน้าคืออับดุลบักร์และอุมร์ ท่านใช้หลักการปรึกษาหารือ หลักความยุติธรรม และหลักความอิสระเสรีภาพ

6.2.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه อภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มี 2 ส่วน สอดคล้องกับ Muhammad al-Ghabban (1999) เห็นว่า ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดกับเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ส่วนที่หนึ่ง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานถูกต้อง ได้แก่ สาเหตุมาจากกรณีที่ท่านมิได้ไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ กรณีการถอยร่นหนีจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุหุด และกรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า กรณีเรื่องการสงวนที่ดิน กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน และกรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ ส่วนที่สอง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งแต่ปรากฏว่าเป็นสายรายงานอ่อน (เงาะอิฟ) ได้แก่ กรณีการไม่ย่อละหมาดที่มินา และกรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสีร رضي الله عنه

ส่วนที่หนึ่ง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานถูกต้อง ได้แก่

กรณีที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ไม่ได้เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ สอดคล้องกับ al-Bukhari (1991 : 7/54) ; al-Tirmidhiy (n.d. : 5/629) ; Ahmad (1995 : 8/101-102) เห็นว่า การออกศึกในครั้งนี้ท่านเราะสูล صلی الله علیه و آله ได้กระตุ้นส่งเสริมให้บรรดาเคาะหาบะฮ์ออกไปเพื่อเผชิญหน้ากับพวกกุรัยช และเวลาดังกล่าวท่านหญิงรูกัยยะฮ์ บุตรี เราะสูลุลลอฮ์ صلی الله علیه و آله กำลังป่วยหนักมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีคนคอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด และผู้ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดก็คือสามี ด้วยเหตุผลดังกล่าวท่านเราะสูล صلی الله علیه و آله จึงสั่งให้ท่านอุมมาน رضي الله عنه อยู่นครมะดีนะฮ์เพื่อที่จะได้ดูแลรักษาภรรยา เมื่อเสร็จสิ้นจากสมรภูมิต่านเราะสูล صلی الله علیه و آله ได้แบ่งทรัพย์สินให้แกเขาด้วย โดยที่ท่านอุมมาน رضي الله عنه พูดว่า “ฉันเป็นผู้ที่ได้รับด้วยหรือท่านเราะสูลุลลอฮ์? แล้วท่านเราะสูลตอบว่า “ใช่ ท่านจะได้รับส่วนแบ่งในครั้งนี้ด้วย”

กรณีที่ท่านอุมมาน رضي الله عنه ถอยร่นจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุหุด สอดคล้องกับ Muhammad al-Ghabban (1999) เห็นว่า ในช่วงแรกของการต่อสู้กองทัพมุสลิมได้รับชัยชนะ โดยได้สังหารพวกมุชริกีนไปเป็นจำนวนหนึ่ง และหลังจากนั้นผลลัพธ์จากการที่ทหารมุสลิมบางส่วนฝ่าฝืนต่อคำสั่งของท่านเราะสูลุลลอฮ์ صلی الله علیه و آله จึงสูญเสียฐานที่มั่นเพราะพวกเขาได้เริ่มรบกับข้าศึกโดยขาดการวางแผน จนกระทั่งพวกเขาไม่สามารถแยกแยะว่าใครเป็นใครและเปลี่ยงพล้ำในที่สุด จากนั้นทหารส่วนใหญ่ได้วิ่งหนีจากสนามรบและบางส่วนได้ถอยห่างไปอยู่ข้างๆ โดยไม่ได้ต่อสู้แต่อย่างใด จากเหตุการณ์นี้กลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه ได้กล่าวใส่ร้ายโดยไม่ตั้งใจโดยตีต่อการให้อภัยโทษจากพระองค์อัลลอฮ์แต่ประการใด ดังโองการอัลกุรอานความหมายที่ว่า “แท้จริง

บรรดาผู้ที่อยู่ในกลุ่มพวกเจ้าที่หันหลังหนีในวันที่สองกลุ่มเผชิญหน้ากันนั้น แท้จริงชัยฏอนต่างหากที่ทำให้พลังพลาดไป เนื่องจากบางสิ่งทีพวกเขาได้ประกอบไว้เท่านั้น และแน่นอนอัลลอฮ์ก็ได้ทรงอภัยแก่พวกเขาแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงหนักแน่น” (อาล อิมรอน : 155) และสอดคล้องกับ Ibn Taimiyah (n.d.) กล่าวว่า โองการข้างต้นเป็นการชี้แจงจากอัลลอฮ์เองว่าพระองค์ทรงอภัยโทษให้แก่บรรดาผู้ที่ถอยร่นหนีในวันสงครามอุฮุด ดังนั้นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นที่ไม่ใช่เคาะลีฟะฮ์อูษมานก็เข้าร่วมอยู่ในการยกโทษครั้งนี้ด้วย แล้วท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมานจะไม่เข้าร่วมอยู่ในกลุ่มนั้นได้อย่างไร ทั้งที่ท่านเองก็มีความประเสริฐและสร้างคุณงามความดีไว้อย่างมากมายมหาศาล

กรณีที่ท่านอูษมาน رضي الله عنه เข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า สอดคล้องกับ al-Bukhari (1991 : 7/443) ส่วนหนึ่งจากพจนานุกรมของท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ที่พูดถึงความประเสริฐของผู้เข้าร่วมสัตยาบันที่อัล-หุฎัยบียะฮ์ดังความหมายที่ว่า “พวกท่านคือผู้ที่ประเสริฐที่สุดในโลกนี้” และ Muslim (1972 : 163) ; Ahmad (1995 : 6/420) อีกหะดีษดังความหมายว่า “สำหรับชาวต้นไม้อาจไม่ได้เข้านรก-อินชาอัลลอฮ์-หากว่าเขาเป็นคนหนึ่งที่ได้ทำสัตยาบันได้ไม่นาน” และสอดคล้องกับ Muhammad al-Ghabban (1999) เห็นว่า ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ได้ส่งอูษมาน رضي الله عنه เป็นทูตไปเจรจากับชาวมักกะฮ์และอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางของบรรดามุสลิมเพื่อจะมาทำอุมเราะฮ์ไม่ใช่เพื่อการสู้รบอย่างใด แต่ปรากฏว่าท่านอูษมาน رضي الله عنه เดินทางกลับมาล่าช้า และมีข่าวลือว่าถูกพวกมุชริกีนได้สังหารท่านอูษมานเสียแล้ว ด้วยเหตุนี้บรรดาเศาะหาบะฮ์ได้ทำสัตยาบันว่าจะสังหารพวกมุชริกีนเป็นการล้างแค้นให้แก่ท่านอูษมาน رضي الله عنه หลังจากพิจารณาข่าวลือดูแล้ว เป็นไปได้ว่าท่านอูษมานยังไม่เสียชีวิต ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ได้เอามืออีกข้างของท่านมาทำสัตยาบันแทนให้แก่อูษมาน رضي الله عنه การที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมการทำสัตยาบันครั้งนี้เป็นหลักฐานที่ชี้ถึงสถานะของอูษมาน رضي الله عنه ณ ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه นั้นสูงส่ง ไม่ใช่เป็นความตกต่ำแต่ประการใด นับได้ว่าท่านเป็นคนหนึ่งจากบรรดาผู้ที่เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวาน อันเนื่องจากท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ได้ทำสัตยาบันด้วยกับมืออีกข้างของท่านแทนอูษมาน และท่านมีความพิเศษมากกว่าผู้ที่เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวานคนอื่น ๆ เพราะท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ได้ทำสัตยาบันด้วยกับมืออีกข้างของท่านแทนอูษมาน رضي الله عنه ดังนั้นมือของท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ย่อมประเสริฐกว่ามือของผู้ใดทั้งหมด

กรณีที่ท่านอูษมาน رضي الله عنه สงวนที่ดิน (อัล-หิมา) สอดคล้องกับ khalifah Ibn Khayyath (1981) ; Ibn Hajar (1986) ; Muhammad al-Ghabban (1999) เห็นว่า กลุ่มกบฏจากอียิปต์ได้กับท่านอูษมานว่า “จงหยุด ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการไปกำหนดเขตที่ดินหวงห้ามอัลลอฮ์อนุญาตให้กับท่านหรือท่านเป็นผู้อุปโลกน์ต่ออัลลอฮ์?” ท่านอูษมาน رضي الله عنه กล่าวว่า “ปล่อยให้เถิด มันถูกประทานลงมาเพราะสาเหตุเช่นนั้นเช่นนี้บ้าง ส่วนการสงวนที่ดินนั้นแท้จริงท่านอุมัร رضي الله عنه ก็เคยสงวนที่ดินเพื่อเลี้ยงอุฐจากการเก็บชะกาตมาก่อนฉัน ต่อมาเมื่อฉันได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ปริมาณอุฐเพิ่มจำนวนมากขึ้น ฉันก็เลยขยายพื้นที่ดินสงวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจงปล่อยให้เถิด...” และเป็นที่ยืนยันชัด

จากคำตอบโต้ของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้บอกว่าว่าวัตถุประสงค์ของที่ดินสงวนเพื่อเป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงอูฐซึ่งได้จากการเก็บชะกาต แล้วพวกเขาก็ไม่ได้คัดค้านแต่ประการใด ในคำตอบโต้ของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه เป็นการเพียงพอสำหรับชาวอียิปต์ ดังนั้นท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ไม่ได้ทำอุตริกรรมในเรื่องการสงวนที่ดิน เพราะก่อนหน้านี้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ صلى الله عليه وسلم เคยสงวนที่ดิน ต่อจากนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัย رضي الله عنه ก็เคยสงวนดินที่อัช-ชะรีฟ (สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับมักกะฮ์) และที่อัล-เราะบะชะฮ์ (สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างมักกะฮ์กับมะดีนะฮ์) เพื่อใช้ในการเลี้ยงอูฐที่ได้จากการเก็บชะกาต

กรณีที่ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ได้รวบรวมอัลกุรอาน สอดคล้องกับ Ibn Abi Dawud (1984) ; Ibn Abi Shaibah (n.d.) เห็นว่า มีสายรายงานที่ถูกต้อง (เศาะฮีห) เล่าว่า บรรดาภคมนตรีที่แต่งตั้งตนเป็นกบฏต่อเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه พวกเขาได้กล่าวตักเตือนต่อการรวบรวมอัลกุรอานที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านอุมัยมาน رضي الله عنه และท่านอะลีย رضي الله عنه ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “โอ้มวลมนุษยชาติ พวกท่านทั้งหลายอย่าได้เกินเลยต่อท่านอุมัยมาน อย่าพูดถึงเขาออกจากในเรื่องที่ดิงาม หรือให้พูดถึงเขาในเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอาน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์เขาไม่ได้กระทำการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอานนอกจากเป็นสิ่งที่คนส่วนมากจากพวกเราเป็นที่รู้จักกัน” และมีสายรายงานที่ถูกต้อง (เศาะฮีห) เช่นเดียวกันไปยังอุมัยญุลลัซเขากล่าวว่า “พวกเขาได้ตักเตือนต่ออุมัยมานในเรื่องการทำลายอัลกุรอาน แต่พวกเขาได้ศรัทธาในสิ่งที่อุมัยมานเขียนไปหาพวกเขา” และสอดคล้องกับ al-Tabariy (1984) ; Ibn al-‘Arabiyy (1984) เห็นว่า คำตอบสำหรับประเด็นที่มีผู้ใส่ร้ายว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه สั่งเผาคัมภีร์อัลกุรอาน ในกรณีการเผาอัลกุรอานถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาตให้กระทำได้ หากการคงเหลืออยู่เป็นสิ่งที่สร้างความเสื่อมเสีย หรือในอัลกุรอานมีสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ใช่โองการอัลกุรอานบรรจุอยู่ในนั้น หรือมีโองการที่ถูกยกเลิกยังปรากฏหลงเหลืออยู่อีก หรืออัลกุรอานไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้บรรดาอัครสาวกทั้งหมดล้วนต่างเห็นพ้องยอมรับ

กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ สอดคล้องกับ Akbar Shah Najib (2552) ; Abdullah Ibn Muhammad al-Salafiy (2007) ; Abdullah al-Qari (2550) เห็นว่า เขาเป็นที่รู้จักกันในนามอิบน์ เสาตาอ์ เป็นชาวยิวคนหนึ่งจากค็อนอาอ์ เข้ารับอิสลามในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه โดยมีเจตนาที่จะใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าและความรุ่งเรืองของมุสลิม เขาตั้งถิ่นฐานอยู่ในนครมะดีนะฮ์เพื่อที่จะเข้าไปสอดแนมกิจการภายในและหาจุดอ่อนของมุสลิม เขามีบทบาทสำคัญมากคนหนึ่งในการสร้างความวุ่นวายให้กับรัฐอิสลาม โดยเฉพาะในยุคการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

ยังมีกรณีขัดแย้งว่า กลุ่มสะบะอียะฮ์หรืออับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ มีตัวตนจริงหรือไม่? Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) เห็นว่า มีมติเอกฉันท์จากบรรดาปวงปราชญ์รุ่นก่อนต่างเห็นพ้องว่าอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ มีตัวตนอยู่จริงโดยไม่มีข้อกังขาแต่ประการใด จะมีบ้างก็ นักวิชาการรุ่นหลังเพียงบางส่วนเล็กน้อยที่มีทัศนคติขัดแย้งในเรื่องนี้ ส่วนมากจะเป็นพวกชีอะฮ์ และหลักฐานของผู้ที่ปฏิเสธว่าเขาไม่มีตัวตนอยู่จริง มาจากการอุตริของซัยฟ อิบน์ อุมัยร อัดตะมีมีย ซึ่ง

นักวิชาการหะดีษบางส่วนมีความเห็นว่าบุคคลดังกล่าวไม่น่าเชื่อถือ และสายรายงานจำนวนมากของอิบนุ อะสะกีร ที่พูดถึงอับดุลลอฮ์ อิบนุ สะบะอ์ก็มีได้ปรากฏชื่อของซัยฟ อิบนุ อุมร์ อยู่ในสายรายงาน

และยังมีกรณีที่กลุ่มตั้งตนเป็นกบฏได้กล่าวตำหนิว่า ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้แต่งตั้งเครือญาติหรือคนใกล้ชิดมาเป็นผู้ปกครอง ในประเด็นนี้ ‘Uthman Ibn Muhammad al-Khumaiyis (2008) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) เห็นว่า บรรดาเครือญาติหรือคนใกล้ชิดที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้แต่งตั้งเป็นผู้ปกครอง ประกอบด้วย 1. มุอาวิยะฮ์ 2. อับดุลลอฮ์ อิบนุ อบี อัส-สัรหฺ 3. อัล-วะลีด อิบนุ อุคบะฮ์ 4. สะอีด อิบนุ อัล-อาศ 5. อับดุลลอฮ์ อิบนุ อามิร เมื่อคำนวณสัดส่วนของผู้ปกครองทั้งหมดปรากฏว่ามีจำนวน 26 คน การจะมีผู้ปกครองที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจากบิอุมัยยะฮ์ 5 คน ไม่ถูกต้องกระนั้นหรือ? โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของท่านบิอุมัยยะฮ์ปรากฏว่าท่านได้แต่งตั้งผู้ปกครองที่มาจากบิอุมัยยะฮ์มากกว่าเผ่าอื่นๆ ที่สำคัญอีกประการเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه มิได้แต่งตั้งพวกเขาขึ้นมาเป็นผู้ปกครองในเวลาเดียวกัน และในขณะที่ท่านเสียชีวิตผู้ปกครองจากบิอุมัยยะฮ์มีเพียง 3 คนเท่านั้น

ส่วนที่สอง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งแต่ปรากฏว่าเป็นสายรายงานอ่อน (ฎะอ์อีฟ) ได้แก่

กรณีการที่ท่านอูษมาน رضي الله عنه ไม่ย่อละหมาดที่มินา สอดคล้องกับ al-Bukhari (1991 : 2/563 , 3/509) ; Muslim (1972 : 482) ; Abdullah al-Qari (2550) เห็นว่า ช่วงประกอบพิธีหัจญ์ ขณะที่ท่านพักอยู่ที่ทุ่งมินา ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ رضي الله عنه จะย่อละหมาดจาก 4 ร็อกอะฮ์ เหลือเพียง 2 ร็อกอะฮ์ รวมถึงเคาะลีฟะฮ์อูษมานและเคาะลีฟะฮ์อุมร์ทั้งสองท่านก็ปฏิบัติตามแบบฉบับดังกล่าว ส่วนอูษมาน رضي الله عنه ในช่วง 6 ปีแรกของการดำรงตำแหน่งก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ในเวลาต่อมาท่านอูษมาน رضي الله عنه ได้วินิจฉัย (อิจญ์ติฮาด) ใหม่และได้ละหมาดเต็ม 4 ร็อกอะฮ์ จากการกระทำดังกล่าวส่งผลให้บรรดาเคาะฮาบะฮ์ จำนวนหนึ่งมีความเห็นขัดแย้ง ส่วนหนึ่งได้แก่ อิบนุ อุมร์ رضي الله عنه ได้อธิบายว่าแบบอย่างของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ต้องย่อละหมาดย่อ โดยสรุปแล้วท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้อธิบายถึงสาเหตุของการละหมาดเต็ม 4 ร็อกอะฮ์ ท่านเป็นผู้วินิจฉัยปัญหา (มัจญ์ตะฮิด) พร้อมทั้งมีหลักฐาน ท่านเป็นปราชญ์อาวุโสของบรรดาเคาะฮาบะฮ์ในด้านนิติศาสตร์อิสลามและมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะเรื่องการประกอบพิธีหัจญ์ และสอดคล้องกับ Ibn Hajar (1986) รายงานว่า อิหม่ามอัช-ชูษริยฺ กล่าวว่า “แท้จริงท่านอูษมานได้ละหมาดที่มินา 4 ร็อกอะฮ์ เพราะว่าในปีนั้นชาวอาหรับมาทำหัจญ์เป็นจำนวนมาก ดังนั้นท่านปรารถนาที่จะสอนผู้คนโดยการละหมาด 4 ร็อกอะฮ์เต็ม”

กรณีการที่อูษมาน رضي الله عنه ลงโทษอัมมาร อิบนุ ยาสีร رضي الله عنه สอดคล้องกับ Muhammad al-Ghabban (1999) เห็นว่า กลุ่มบุคคลที่ตั้งเป็นกบฏได้ตำหนิว่าร้ายต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه อีกประการคือกรณีการลงโทษอัมมาร อิบนุ ยาสีร رضي الله عنه แต่ไม่พบว่าสายรายงานที่บอกว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมานได้ลงโทษอัมมารเป็นสายรายงานที่เศาะฮีหฺแต่อย่างใด และยังสอดคล้องกับ Ahmad (1999 : 1/452) เห็นว่า ยังมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها เธอกล่าวว่า “ส่วนหนึ่งจาก

กลุ่มบุคคลที่ตั้งตนเป็นกบฏได้ตำหนิต่อท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ษะกรีณีที่ท่านได้ลงโทษอัมมารด้วยกับแสบและไม่เรียว” ปรากฏว่าเป็นหะดีษนี้อ่อน (ฎะฮะอ์ฟีฟ) เพราะในสายรายงานมีอัศดุละมะลิก อิบน์ อุมัยร เป็นผู้รายงานที่มีความสับสน (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/90)

6.2.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบเชิงพื้นที่ด้านต่างๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดในส่วนของประเด็นปัญหาความขัดแย้ง สอดคล้องกับ คณะกรรมการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553) ; เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) ; คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) ; สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) ; รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านประวัติศาสตร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปัญหาความขัดแย้งด้านการเมืองการปกครอง สอดคล้องกับ สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นความเชื่อทางศาสนาเนื่องจากต้นทุนทางจิตวิญญาณ ความศรัทธาต่อศาสนามีอยู่อย่างเต็มเปี่ยมในจิตใจของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งมีมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ จากปัจจัยดังกล่าวนี้จึงถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นทางการเมืองที่เอื้อต่อการก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนกระทั่งกลายมาเป็นความรุนแรงในที่สุด และสอดคล้องกับ ชากีย์ พิทักษ์คุมพล และคณะ (2558) จากการสัมภาษณ์ วันกาเดร์ เจ๊ะมาน เขาให้ความเห็นว่า อาณานิคมมีมานานแล้ว ประเทศไทยเอาดินแดนของเราไปแล้วยังมาปกครองโดยไม่สนใจศาสนาอีก มาทำแบบนี้ยิ่งไปกันใหญ่ ปกครองให้คนผิดหลักศาสนา แบบนี้ต้องต่อสู้หรือเปล่า เช่นสมัยจอมพล ป. มีนโยบายให้ใส่กางเกงขาสั้นและใส่หมวก กางเกงขาสั้นขัดกับหลักการศาสนา ขนาดเราจะแต่งตัวให้ถูกต้องตามหลักศาสนายังไม่ได้ กฎของรัฐบาลมาถึงขั้นบังคับแต่ละคน (วันกาเดร์ใช้คำว่า Individual) ทำให้ทุกคนต้องบาปหมด นโยบายอะไรเป็นถึงขนาดนี้

ปัญหาความขัดแย้งด้านศาสนาและความเชื่อ สอดคล้องกับ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) ; สภาที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2551) เห็นว่า แม้ศาสนาจะไม่ใช่สาเหตุของความขัดแย้งในพื้นที่โดยตรง แต่ก็มีเชื่อว่าการที่ศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกรกระทำของผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ โดยพบว่าการ

กระทำได้กล่าวถึงหลักคำสอนทางศาสนาที่จะใช้สิทธิในการปกป้องตนเองจากผู้รุกรานและผู้ไม่ศรัทธาในอิสลาม (nonbeliever) จุดหมายของคำสอนดังกล่าวเป็นการรักษาพระองค์อัลลอฮ์และผดุงความยุติธรรมแก่ศาสนาอิสลาม หากพิจารณาในมติดังกล่าว ศาสนาอิสลามได้กลายเป็นข้ออ้างของคนบางกลุ่มซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในพื้นที่เพื่อใช้เป็นเหตุผลหลักในการต่อสู้กับอำนาจรัฐไทย

ปัญหาความขัดแย้งด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ คณะกรรมการธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553) ; คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ; เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) เห็นว่า สาเหตุสำคัญของปัญหาด้านเศรษฐกิจมาจาก 2 ปัจจัยหลัก กล่าวคือ 1) ปัญหาความยากจน เกิดจากการมีภาวะเจริญพันธุ์สูงซึ่งเป็นภาวะที่นำไปสู่อัตราการเกิดค่อนข้างสูง การไม่ได้รับการศึกษาตามระบบหรือหากได้รับการศึกษาก็ไม่ตรงกับงานที่มี ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ประชาชนในพื้นที่บางส่วนต้องอพยพไปหางานทำนอกพื้นที่ 2) ปัญหาสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของคนในพื้นที่ พบว่าประชาชนในพื้นที่ขาดโอกาสในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตน เนื่องจากกฎระเบียบของรัฐและอำนาจอิทธิพลของกลุ่มทุนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการอาศัยช่องโหว่ของอำนาจรัฐ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกิดความขัดแย้งตามมา ไม่เพียงเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนด้วยกันเองอีกด้วย และสอดคล้องกับ บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ (2543) เห็นว่า สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างก้าวกระโดดในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา กระตุ้นให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมากมาย ซึ่งทำให้รัฐต้องกลายมาเป็นคู่ขัดแย้งกับราษฎรอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ หนทางที่จะจัดการความขัดแย้งที่ดีที่สุดคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ตั้งแต่การร่วมตัดสินใจทำโครงการ ศึกษาผลดีผลเสียผลกระทบ ร่วมในการดำเนินโครงการตามแผนงาน ร่วมควบคุมและประเมินผล และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้เมื่อมีข้อขัดแย้ง แนวทางในการจัดการความขัดแย้งให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึก ว่า ชนะ-ชนะ (Win-Win) นั้น ต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา เช่นเดียวกัน เช่น การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา การพิจารณาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการดำเนินกรรมเพื่อแก้ปัญหา และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการแก้ปัญหา

ปัญหาความขัดแย้งด้านสังคมและวัฒนธรรม สอดคล้องกับ คณะกรรมการธิการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553) ; เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) เห็นว่า ภาครัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของประชาชนในพื้นที่ จึงกลายเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิม และถูกแทนที่ด้วยความเป็นไทยที่ภาครัฐพยายามสร้างให้กับประชาชนในพื้นที่ จึงส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความไม่พอใจต่อเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จนก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงตามมา และสอดคล้องกับอนัส

อมาตยกุล (2553) ให้ความเห็นว่า บทบาทที่ดีที่สุดที่รัฐนี้จะได้ก็คือ ด้านการให้ความเป็นธรรมแก่พลเมืองของตนโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ สังคม ความเสมอภาค และภราดรภาพ

ปัญหาความขัดแย้งในด้านการจัดการศึกษา สอดคล้องกับ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ; เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) ให้ความเห็นว่า สืบเนื่องจากกรณีที่ภาครัฐพยายามเข้าไปควบคุมการจัดการการศึกษาของสถาบันปอเนาะซึ่งเป็นแหล่งที่ให้การศึกษาอิสลามในชุมชนจังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นแหล่งการบ่มเพาะคุณธรรมของเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงการจัดการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามโดยภาพรวมทั้งประเทศ (หมายรวมถึงโรงเรียนเอกชนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ด้วย) กลายเป็นอีกชนวนที่ทำให้คนในพื้นที่เกิดความหวาดระแวงและปฏิเสธระบบการศึกษาของรัฐไทยไปโดยปริยาย เพราะพวกเขามองว่า ภาครัฐพยายามทำลายระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของประชาชนคนในพื้นที่ซึ่งอยู่คู่กับสังคมมาอย่างยาวนาน และสอดคล้องกับบอณัส อมาตยกุล (2553) ที่เห็นว่า การปฏิรูปโรงเรียนปอเนาะที่ความหวังดี ผสมนโยบายความมั่นคงได้ทำลายวิถีอุลมะฮ์ที่มีความเรียบง่ายและสมถะต่อสมบัติโลกให้ได้เรียนรู้ การเมืองแบบตะวันตกที่ค่อนข้างไม่สะอาดและมุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ทางคunya ประหนึ่งว่าอุลมะฮ์ในพื้นที่จำนวนหนึ่งกลายเป็นผู้เล่นการเมืองแบบตะวันตกเป็น และเปลี่ยนจากนักการศึกษาผู้สมถะไปเป็นนักการเมืองผู้ชั่วของตัวน้อยๆ คนหนึ่ง

ปัญหาความขัดแย้งด้านกระบวนการยุติธรรม สอดคล้องกับ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร (2553) ; คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ; สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) ให้ความเห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งด้านกระบวนการยุติธรรม เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิของความเป็นมนุษย์ขั้นพื้นฐาน จากกรณีหลายๆ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้วแต่เป็นปัญหาที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการจัดการปัญหาที่ตั้งอยู่บนความมั่นคงของภาครัฐเป็นหลัก จนกระทั่งประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกฝังใจเรื่องการมีอคติของภาครัฐ และไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมของรัฐไทยว่าจะช่วยปกป้องจากการที่พวกเขาถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จริง และยังสอดคล้องกับ อิสมาอีลลูตีฟี จะปะกียา (2551) เห็นว่า การบูรณาการยุทธศาสตร์เพื่อความรอบด้าน หมายถึง จากข้อมูลที่ผ่านมาทำให้เราปฏิเสธไม่ได้ว่าแม้ปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอาจจะไม่ใช่ศูนย์กลางของปัญหาแต่ปัญหาเศรษฐกิจ การขาดการศึกษาปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหาความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่อันเกิดจากการขาดการมีส่วนร่วม สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้คำอธิบาย (ชุดความจริงที่ถูกสร้าง) และการสร้างข่าวที่ส่งผลในด้านลบต่อภาครัฐมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหาก็ต้องดำเนินการบูรณาการเพื่อความรอบคอบ บูรณาการเพื่อความรอบรู้ และบูรณาการเพื่อความรอบด้านไปพร้อมๆ กัน

ปัญหาความขัดแย้งด้านประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) ; สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) ; รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) ; เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ (2552) ได้ให้ความเห็นว่า ภูมิหลังของขบวนการต่อต้านอำนาจรัฐ หรือสมัยหนึ่งที่ทางราชการเคยเรียกว่าขบวนการแบ่งแยกดินแดน หรือกลุ่มก่อความไม่สงบที่รู้จักกันในปัจจุบัน แท้จริงแล้วมีความเป็นมาที่ยาวนานคู่กับประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยที่สำคัญคือ ได้มีนักวิชาการด้านความมั่นคงจำนวนมากเชื่อมั่นว่าภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของรัฐปัตตานีในอดีตคือ 1 ใน 3 ส่วนของพลังแห่งอุดมการณ์การต่อสู้ของขบวนการแบ่งแยกดินแดนรุ่นใหม่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความรู้สึก และมีทัศนคติด้วยมุมมองที่ต่างกัน โดยศูนย์กลางอำนาจในกรุงเทพฯ มักจะมองว่า ปัตตานีเป็นประวัติศาสตร์ของการก่อกบฏและเป็นประวัติศาสตร์ในด้านลบ ในขณะที่มุมมองของคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูกลับมองประวัติศาสตร์ปัตตานีด้วยความงดงาม เพราะเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระ ซึ่งอาจทำให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ปัตตานีเป็นทัศนคติการมองซึ่งขัดกัน (discrepancy of perspectives)

6.2.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน กับการนำมาประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน 3 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบกระบวนการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน (Model Conflict Management of Uthman Ibn Affan) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นการสร้าง ความสมานฉันท์ ซึ่งจะพบว่าท่านปฏิเสธการใช้ความรุนแรง เนื่องจากท่านมีความตระหนักดีว่าแนวทางสันติวิธีจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ดีที่สุด ดังนั้นท่านจึงมีขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นลำดับ คือ การคัดกรองข้อมูล การขอคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ และการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาโดยการศึกษาจากบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ซึ่งสอดคล้องกับ al-Tabariy (1984) ; Ibn Kathir (1988) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการความขัดแย้งในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน มีลำดับขั้นตอนดังนี้ต่อไปนี้ 1) การคัดกรองข้อมูล โดยการศึกษาให้ชัดเจนก่อนว่าข้อมูลที่ได้รับมีความถูกต้องมากที่สุด สอดคล้องกับ al-Tabariy (1984) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) ที่บอกว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน จะส่งหน่วยตรวจการออกไปยังแคว้นเมืองต่างๆ เพื่อไปศึกษาสืบค้นข้อมูลและรับฟังข่าวสารจนกระทั่งสามารถเจาะลึกรายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังกรณีที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน ได้สั่งการให้มีการรวบรวมข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์ และพรรคพวก โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากหน่วยข่าวพร้อมการตรวจสอบความถูกต้อง 2)

การขอคำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ สอดคล้องกับ Abdul Aziz Saghir Dukhan (n.d.) ที่มีแนวคิดว่าการบรรดาอุละมาอ์ผู้ทรงความรู้จะเป็นหลักประกันถึงความปลอดภัย เป็นที่พึ่งพาในยามสถานการณ์วิกฤติเลวร้ายหรือเมื่อเกิดความวุ่นวายขึ้น อันเนื่องจากพวกเขาเป็นผู้มีมีสายตากว้างไกล มีวิสัยทัศน์เข้าใจเหตุการณ์ และรู้ถึงจุดจบของเรื่องราวได้เป็นอย่างดี 3) การศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา โดยการศึกษาจากบทเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้งของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ สอดคล้องกับ Khalid al-Ghath (n.d.) ; Ali Muhammad al-Sallaby (2003) ที่บอกว่า ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ พยายามใช้แนวทางที่มาจากคำสอนและจริยวัตรของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ โดยท่านได้ใช้หลักของความอดทนอดกลั้นและหวังผลในภาคผลบุญจากอัลลอฮ์ ไม่เลือกที่จะต่อสู้ด้วยอาวุธหรือใช้กำลังความรุนแรง จนกระทั่งอัลลอฮ์ได้กำหนดผลลัพธ์สุดท้ายระหว่างได้รับชัยชนะหรือไม่ก็เสียชีวิต และศึกษาแนวทางสู่ความสมานฉันท์ปรองดองหรือสันติวิธี สอดคล้องกับ al-Tabariy (1984) ; Ibn Kathir (1988) ; Ali Muhammad al-Sallaby (2003) ที่กล่าวว่า จากเหตุการณ์กรณีที่ถูกปิดล้อมจากกลุ่มบุคคลที่ตั้งตนเป็นกบฏท่านก็พยายามพูดจาหวานล่อมหาเหตุผลต่างๆ นานา เพื่อมิให้เกิดมีการลั่นเล็ดขึ้นระหว่างพี่น้องมุสลิม จนกระทั่งถึงวินาทีสุดท้ายก่อนที่ท่านจะถูกสังหารอย่างทารุณปรากฏว่าท่านก็ได้ต่อสู้ด้วยอาวุธแต่อย่างใด ดังนั้นจากลำดับขั้นตอนการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้แนวทางสมานฉันท์ปรองดองและปฏิเสธทุกความรุนแรง เนื่องจากท่านตระหนักดีว่าแนวทางสันติวิธีจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ดีที่สุด

2. รูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) รูปแบบการจัดการความขัดแย้งอีกรูปแบบที่พบในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ คือการใช้กระบวนการที่ให้ผู้มีความเกี่ยวข้องได้มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้เกิดการพูดคุยสนทนาระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งหนึ่งๆ โดยการพูดคุยจะมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่ทุกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2555-2557 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 กลยุทธ์ที่ 3 สร้างพื้นที่ที่มีสภาวะแวดล้อมเหมาะสม และเอื้อต่อการพูดคุยของผู้เห็นต่างร่วมทั้งรับทราบปัญหา และความต้องการของผู้เสียหาย ผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ และลดความหวาดระแวง และ ตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน ภายใต้ความหลากหลายของวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม และสอดคล้องกับ Muhammad al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallaby (2003) ที่กล่าวว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ ได้ส่งอะลีย อิบน์ อับดุลอิลิฮ์ ﷺ ไปเป็นตัวแทนในการพูดคุยเจรจากับกลุ่มผู้ตั้งตนเป็นกบฏที่ซิมัรวะฮ์ ก่อนจะเกิดเหตุการณ์การสังหารเคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ ประมาณหนึ่งเดือนเศษ ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นเคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ ได้ส่งท่านอะลียและมีผู้ติดตามอีกหนึ่งคนเป็นตัวแทนในการเจรจากับฝ่ายของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน ﷺ สำหรับการสานเสวนากับกลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ การนำรูปแบบดังกล่าวนี้มาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดที่นำเสนอโดย ปารีชาต สุวรรณบุบผา (2552) ที่ได้กล่าวว่า การสานเสวนา (Dialogue) เป็นการฟัง การสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ เพื่อการเกิดเป้าหมายร่วมกันและเพื่อสันติ เป็นธรรมดาที่อารมณ์ความรู้สึกฝ่ายลบอาจเกิดขึ้นได้ระหว่าง

การสานเสวนาโดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวกับเรื่องที่เราอาจแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาได้ แต่ต้องมีสติในการแสดงความคิดเห็นต่างต่อผู้อื่น ไม่ก้าวร้าวโดยทางกาย วาจา และใจทั้งตั้งใจได้อย่างสุภาพ เพื่อสร้างสรรค์บรรยากาศการสานเสวนาที่เปิดกว้าง เสมอภาค และเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น เป็นประเด็นความขัดแย้งที่อ่อนไหวและเปราะบาง ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาความเชื่อ ความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ปัญหาความมั่นคง ประชาชนในพื้นที่ไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม และการรับรู้ประวัติศาสตร์คนละด้าน ดังนั้นการพูดคุยในรูปแบบของการสานเสวนาจะทำให้รู้รากเหง้าของปัญหาอย่างเจาะลึก จะช่วยลดอคติระหว่างกัน นำไปสู่ความเห็นอกเห็นใจ และสุดท้ายเป็นการร่วมกันหาทางออกเพื่อจัดการความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้น

การสานเสวนาในเชิงอิสลาม (Model of Islamic Dialogue) จะเป็นการพูดคุยสนทนาที่มีการนำหลักคำสอนของศาสนามาเป็นจุดร่วมหลักในการพูดคุยเจรจา โดยใช้หลักของความเป็นพี่น้องในอิสลาม (الأخوة الإسلامية) เป็นพื้นฐานสำคัญ และการสานเสวนาเชิงอิสลามจะต้องวางอยู่บนพื้นฐาน 6 ประการ ประกอบด้วย ความสัจจริง (الصدق) ความยุติธรรม (العدل) ความอิสรภาพ (الحرية) ความรัก (الحبة) ความเป็นพี่น้อง (الأخوة) และความเสมอภาค (المساواة) โดยนัยยะของความหมายบางส่วนมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของศูนย์ข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) ที่พบว่า จุดเริ่มต้นของการสานเสวนามีดังนี้ 1) การสานเสวนามาจากเจตนาบริสุทธิ์ ไม่มีวาระซ่อนเร้น คือการพูดความจริงอย่างตรงไปตรงมา ไม่สวมหน้ากากเข้าหากัน 2) ปฏิสัมพันธ์กันอย่างให้เกียรติและเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน คือการปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่อยากให้อื่นปฏิบัติต่อเรา 3) มีความเท่าเทียม ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้ เป็นผู้ให้และผู้รับเท่าๆ กัน ไม่มีการครอบงำทางความคิด เขากับเรามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน 4) จุดยืนชัดเจน กล่าวบอกความคิด ความเชื่อของตนเอง กล้าเปิดหู เปิดใจ รับฟังความเห็นที่แตกต่าง และสื่อความหมายของเราให้ชัดเจน 5) ไม่ด่วนสรุปตัดสินผู้อื่น จงภูมิใจในความคิด ความเชื่อของเรา แต่ไม่ได้หมายความว่าเราดีกว่าหรือเหนือกว่าคนอื่นแล้วด่วนสรุปในสิ่งที่เขามีหรือเป็น ไม่ตัดสินเขาบนฐานความเชื่อของเรา 6) ใจกว้าง ใจกว้างพอที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตนเองหรือกลุ่มของตนเอง สิ่งใดที่ไม่ดีหรือไม่ถูกต้องก็น้อมรับความจริงอย่างไม่เข้าข้างตัวเอง กล้าหาญวิจารณ์ตนและกลุ่มของตนได้ 7) ซื่อสัตย์และจริงใจ การสื่อสารอย่างจริงใจจำเป็นมากสำหรับสานเสวนาคิดเห็นใดที่เราไม่เห็นด้วย ควรแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาโดยบอกเหตุผลให้ชัดเจน หลีกเลี่ยงการยอมรับแบบขอไปที 8) ไว้วางใจผู้อื่น ให้เกียรติต่อความคิดของผู้อื่นว่าเขาก็มีเหตุผลของเขา และน่าจะหาทางออกที่ดีให้กับปัญหาตรงหน้าได้เช่นกัน ไว้วางใจในวิถีความเชื่อ ความสามารถและเหตุผลของเขา 9) ไม่ปะปนหลักการกับปฏิบัติ เมื่อผู้อื่นพูดหรือถามในเรื่องใดก็พูดตอบในเรื่องนั้น ถ้าเขาพูดเรื่องหลักตัวบทหรือทฤษฎีก็ตอบเรื่องหลักตัวบทหรือทฤษฎี ถ้าเขาพูดหรือถามเรื่องการปฏิบัติประสพการณ์ก็ตอบเรื่องการปฏิบัติหรือประสพการณ์

เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา “การพูดคนละเรื่องเดียวกัน” หลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด 10) ยึดหยุ่นแต่ตั้งใจจริง
 สานเสวนาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความตั้งใจจริง ความต่อเนื่อง ความอดทน สานเสวนาจึงไม่ใช่
 สูตรสำเร็จหรือคำตอบสุดท้ายของปัญหาทันทีทันใด

3. รูปแบบการเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม (Model of Islamic Peace Talks) ในยุค
 สมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์พบว่าท่านมีการแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนที่จะเปิดโต๊ะเจรจาสันติภาพ
 เพื่อปรับลดระดับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงถึงว่าท่านต้องการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี และ
 พยายามหลีกเลี่ยงความสูญเสียอันจะเกิดขึ้นกับพี่น้องมุสลิมด้วยกันเอง ซึ่งช่วงสุดท้ายก่อนที่จะถูก
 สังหาร ท่านได้พยายามพูดจาหวานล่อม ยกเหตุผลหลายประการเพื่อชี้ให้เห็นถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้น
 หากใช้ความรุนแรงกับบรรดากลุ่มกบฏ และให้หันหน้ากลับมาสู่การพูดคุยเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้ง
 ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ประเด็น
 ยุทธศาสตร์ที่ 3 กลยุทธ์ที่ 2 ผนวกรับปรับทัศนคติและความคิด ความเชื่อของผู้ที่มีความเห็นต่างและ
 เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมใน กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพโดยได้รับหลักประกันความปลอดภัยจาก
 รัฐอย่างทั่วถึง และสอดคล้องกับ Abdullah Khadiri (1986) ; Muhammad al-Ghabban (1999) ;
 Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) ที่ผลการศึกษาพบว่า การจัดการความขัดแย้งในยุคเคาะลีฟะฮ์
 อุมัยยะฮ์ อิบน์ อีฟฟานมีความประณีตประนีประนอมสูงมาก ท่านปฏิเสธการตอบโต้ด้วยความรุนแรงตลอด
 มา ทั้งการแสดงออกทางด้านวาจาและพฤติกรรม ซึ่งวิเคราะห์ได้จากเหตุการณ์ที่ถูกกลุ่มกบฏปิดล้อม
 โดยท่านได้ออกคำสั่งให้บรรดาทหารผู้ที่คอยปกป้องกลับไปสู่บ้านเรือนของแต่ละคน ทั้งที่พวกเขา
 สามารถที่จะปกป้องดูแลท่านได้ และมีอยู่ครั้งหนึ่งระหว่างนั้นท่านได้เดินออกมาเจรจากับกลุ่มกบฏผู้
 ปิดล้อม พยายามโน้มน้าวพวกเขาให้ลดอุณหภูมิความเร่าร้อนและให้ทบทวนการออกจากเชื้อเพลิง
 ปฏิบัติตามผู้นำ พร้อมกันนั้นท่านได้ตอบโต้ประเด็นปัญหาต่างๆ ที่พวกเขาได้กล่าวตำหนิใส่ร้าย ส่วน
 หนึ่งท่านได้กล่าวย้ำเตือนกับกลุ่มกบฏว่า “ไอ้พี่น้องประชาชน พวกท่านทั้งหลายอย่าได้สังหารฉันและ
 อย่าพยายามตำหนิว่าร้ายต่อฉัน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์หากพวกท่านได้สังหารฉันแล้ว ไม่มีวันที่พวก
 ท่านจะได้ออกสมรภูมิอย่างพร้อมเพรียงกัน ไม่มีวันที่จะได้ออกไปเผชิญหน้ากับเหล่าศัตรูอย่างพร้อม
 หน้ากัน อันเนื่องจากจะเกิดความขัดแย้งจนกระทั่งจะกลายเป็นดังที่ปรากฏอยู่ พร้อมกันนั้น
 ท่านได้ประสานนิ้วมือเพื่อแสดงถึงความเป็นเอกภาพกลมเกลียว

นอกจากนี้ การเจรจาสันติภาพในเชิงอิสลาม (Islamic Peace Talks) ควรม
 ีองค์ประกอบหลักพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ มีความบริสุทธิ์ใจ (الصّٰلِحِيَّة) ปฏิบัติตามแนวทางของท่าน
 เราะฮ์สุลุลลอฮ์ (اتباع السنة) มีความยุติธรรม (العَدْل) มีดุลยภาพ (الوسطية) และมอบหมายต่ออัลลอฮ์
 (التَوَكُّل) ซึ่งความหมายบางส่วนมีความสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล
 สถาบันพระปกเกล้า (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า การพูดคุยเพื่อสันติภาพ เป็นการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยน
 เรียนรู้แนวคิด ทำความเข้าใจระหว่างกันถึงความรู้สึกและความต้องการ รวมทั้งหาทางออกร่วมกันบน
 พื้นฐานของความจริงใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ที่สำคัญต้องมีการทำความเข้าใจที่ชัดเจนว่า
 การพูดคุยนี้ไม่ใช่การเจรจาต่อรอง (Negotiation) ไม่ใช่การพูดคุยเชิงยุทธวิธีเพื่อหาข่าว และไม่ใช่อ
 ะเชิญตัวมาพูดคุยที่ค่ายทหารเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา ดังนั้น กล่าวได้ว่าการ

พูดคุยเพื่อสันติภาพจะมุ่งเน้นการทำความเข้าใจระหว่างกัน ซึ่งหากเกิดความเข้าใจกันแล้ว การปรับทัศนคติและมุมมองเข้าหากันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติก็จะเกิดขึ้นตามมาในที่สุด ดังนั้นการพูดคุยหรือเจรจาเพื่อสันติภาพต้องใช้ระยะเวลาในการพูดคุยเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจของแต่ละฝ่ายซึ่งกันและกัน และการเจรจาเพื่อสันติภาพน่าจะเป็นรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมที่สุดในบริบทความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดังนั้น กล่าวได้ว่าการนำรูปแบบการจัดการความขัดแย้งทั้ง 3 รูปแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะต้องได้รับความร่วมมือและตระหนักรู้จากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง ท่วมเท เสียสละ ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงหรือไม่กลัวจะเสียคุณอำนาจใดๆ ตลอดจนการยอมรับความแตกต่าง สร้างความยุติธรรมให้เกิดในทุกมิติ และร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพื้นที่ตรงนี้ให้เกิดความสันติสุขเฉกเช่นในยุคอดีต

6.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน อิบน์ อัฟฟาน กับการประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยมีประเด็นข้อเสนอแนะดังนี้

6.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) จากผลของการวิจัยพบว่า ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน อิบน์ อัฟฟาน ประกอบด้วย ชีวประวัติด้านเชื้อสาย-วงศ์ตระกูล คุณูปการและการเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ คุณลักษณะอันโดดเด่น บทบาทในการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ และแนวทางในการบริหารรัฐ ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

(1) ชีวประวัติด้านเชื้อสาย-วงศ์ตระกูล : ควรสนับสนุนและส่งเสริมมุสลิมในภาพรวมและโดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ศึกษาถึงชีวประวัติของท่านฮุซมาน อิบน์ อัฟฟานอย่างครอบคลุมในทุกมิติ เพื่อเป็นปัจจัยนำไปสู่การเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น และเพื่อการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เจริญก้าวหน้าและมีความสันติสุขมากยิ่งขึ้น

(2) ด้านคุณูปการและการเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ : ควรส่งเสริมให้มุสลิมในภาพรวมและโดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เป็นนักธุรกิจหรือมีฐานะร่ำรวยได้ทุ่มเทเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์มากยิ่งขึ้น และควรมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ (บัยตุลมาล) เพื่อให้การช่วยเหลือด้านสาธารณประโยชน์ เด็กกำพร้า คนยากจน และผู้ด้อยโอกาสในสังคม

(3) ด้านคุณลักษณะอันโดดเด่น : ควรส่งเสริมให้มุสลิมในภาพรวมและโดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน อิบน์ อัฟฟาน

ﷺ โดยเฉพาะด้านบุคลิกภาพอย่างจริงจังเพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งจากคุณลักษณะมุสลิมแห่งพระผู้
อภิบาล (صفة الربانية) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำองค์กรหรือสถาบันจะต้องมี
คุณลักษณะขั้นพื้นฐาน อาทิ มีความรู้และมีวุฒิภาวะในการชี้นำ มีความสุขุมรอบคอบ มีความยืดหยุ่น
และประนีประนอม มีความอ่อนโยน ให้อภัย มีความนอบน้อมถ่อมตน มีความละเอียด มีจิตใจกุศล มี
ความกล้าหาญ มีความอดทน มีความยุติธรรม มีความเคร่งครัด มีความมักน้อย มีการสรรเสริญ
ขอบคุณ ติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวของประชาชน และควรจัดทำหลักสูตรหรือคู่มือเฉพาะว่า
ด้วย “คุณสมบัติของผู้นำองค์กร”

(4) บทบาทในการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ : ควรส่งเสริมให้มุสลิมในภาพรวม
และโดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในการเข้าพิชิต
ดินแดนต่างๆ และการมีปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่อิสลามและ
การอยู่ร่วมในสังคมพหุวัฒนธรรม และควรมีการจัดทำคู่มือว่าด้วยเรื่อง “ญิฮาดในอิสลาม” เพื่อเป็น
การชี้แจงข้อเท็จจริงแก่ผู้ที่ไม่เข้าใจอิสลาม

(5) แนวทางในการบริหารจัดการรัฐ : นำเสนอรูปแบบและนโยบายในยุค
สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อับฟานﷺ ในด้านต่างๆ ต่อภาครัฐ เช่น นโยบายการ
บริหารรัฐโดยยึดแนวทางของอัลลอฮ์ (กิตาบุลลอฮ์) และแบบฉบับของเราะซูลุลลอฮ์ (สุนนะฮ์) หลัก
ความเสมอภาค หลักการประนีประนอม (إصلاح) หลักการปรึกษาหารือ (الشورى) หลักความยุติธรรม
(العدل) และหลักความอิสระเสรีภาพ (الحرية)

2) จากผลของการวิจัยพบว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของ
เคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อับฟานﷺ มี 2 ส่วน คือ ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานถูกต้อง
และประเด็นปัญหาความขัดแย้งแต่ปรากฏว่าเป็นสายรายงานอ่อน (เงาะฮ์อิฟ) ดังนั้นปัจจัยสำคัญใน
การแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเริ่มต้นจากการศึกษา
รากเหง้าของปัญหา จากนั้นแยกประเด็นปัญหาโดยการตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอให้มีการจัดตั้ง
สถาบันจัดการความขัดแย้งเชิงอิสลาม พร้อมเปิดหลักสูตรในสถาบันระดับอุดมศึกษา และมีการจัด
อบรมหลักสูตรการจัดการความขัดแย้งเป็นรุ่นๆ พร้อมมีการจัดทำคู่มือสำหรับสถาบันบริหารความ
ขัดแย้งเชิงอิสลามแจกจ่ายให้เป็นที่รับรู้ในพื้นที่สาธารณะ

3) จากผลของการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการ
ปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อับฟานﷺ มี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย กระบวนการจัดการ
ความขัดแย้งของอุมมานﷺ การสานเสวนาเชิงอิสลาม และการเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม ดังนั้น
ขั้นตอนในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรประกอบด้วย

(1) กระบวนการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮุซฆะมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه : เสนอให้ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการแก้ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ศึกษาและนำกระบวนการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮุซฆะมาน رضي الله عنه มาประยุกต์ใช้

(2) การสานเสวนาเชิงอิสลาม : เสนอให้ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการแก้ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดสานเสวนาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อรับฟังการสะท้อนปัญหาและความรู้สึกจากพี่น้องในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังจากนั้นนำรูปแบบการสานเสวนาเชิงอิสลามที่ท่านเคาะลีฟะฮุซฆะมาน رضي الله عنه เคยใช้และประสบความสำเร็จมาแล้วในครั้งอดีตมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะวิธีนี้มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ในหลายๆ มิติด้วยกัน

(3) การเจรจาสันติภาพเชิงอิสลาม : เสนอให้ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการแก้ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้รูปแบบการเจรจาเพื่อสันติภาพเชิงอิสลาม - ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมมากที่สุดในขณะนี้- โดยใช้ขั้นตอนกระบวนการตามที่ได้เสนอ เพราะองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ มีความบริสุทธิ์ใจ (الإخلاص) ปฏิบัติตามแนวทางของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ (اتباع السنة) มีความยุติธรรม (العادلة) มีดุลยภาพ (الموسطية) และมอบหมายต่ออัลลอฮ์ (التوكل) จะเป็นปัจจัยสำคัญที่หนุนนำการเจรจาเพื่อสันติภาพให้ประสบความสำเร็จได้ -อินชาอัลลอฮ์-

4) จากผลการวิจัยพบว่าแนวทางที่สำคัญในการนำรูปแบบการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮุซฆะมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีดังนี้คือ

(1) รณรงค์ เผยแผ่องค์ความรู้เกี่ยวกับชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮุซฆะมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ในทุกมิติอย่างครอบคลุม

(2) สร้างความเข้าใจและความตระหนักต่อผู้นำองค์กรจะต้องมีคุณลักษณะและการทุ่มเทเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้มากที่สุดเสมือนชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮุซฆะมาน رضي الله عنه

(3) สร้างผู้นำมุสลิมรุ่นใหม่ที่มีความเพียบพร้อมทั้งด้านความรู้ วุฒิภาวะ และทักษะในการปฏิสัมพันธ์ด้านต่างๆ

(4) พัฒนามโนทัศน์การศึกษาอิสลามตามเจตนารมณ์และเป้าหมายของการศึกษาในอิสลาม โดยพยายามนำทุกศาสตร์มาบูรณาการกับหลักการอิสลาม (Islamization)

ดังนั้นเพื่อให้แนวทางดังกล่าวสามารถดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรมจึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

(1) ควรจัดให้มีองค์กรทั้งภาครัฐและภาคประชาชนร่วมกันรับผิดชอบต่อการดำเนินงานในแต่ละแนวทางที่นำเสนอมาเป็นการเฉพาะ

(2) ควรจัดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประเมินการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในแต่ละแนวทางอย่างเป็นระบบพร้อมเปิดเผยผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ

(3) ทุกภาคส่วนทั้งองค์กรภาครัฐและภาคประชาชนควรมีนโยบายในการพัฒนารูปแบบการจัดการความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้แบบบูรณาการและดำเนินการอย่างเป็นเอกภาพไปในทิศทางเดียวกัน

6.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) การวิจัยในครั้งนี้ได้ออกแบบเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه สำหรับการประยุกต์ใช้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น จึงไม่ทราบถึงรายละเอียดของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่านอย่างครอบคลุม ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลการจัดการความขัดแย้งแบบเจาะลึกรายละเอียดทั้งหมด จึงควรให้มีการศึกษาการจัดการความขัดแย้งของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน رضي الله عنه แบบเจาะลึกโดยแยกออกเป็นแต่ละด้าน อาทิ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านประวัติศาสตร์เป็นกรณีเฉพาะต่อไป

2) ควรศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้รัฐอิสลามในยุคเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกันหลายด้าน ทั้งที่มีปัญหาความขัดแย้งรุนแรงในหลากหลายมิติเช่นกัน

3) ควรศึกษาทัศนคติของผู้นำมาสลิมต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4) ควรศึกษาปัจจัยเสี่ยง ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนารูปแบบการจัดการความขัดแย้งในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้งของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه